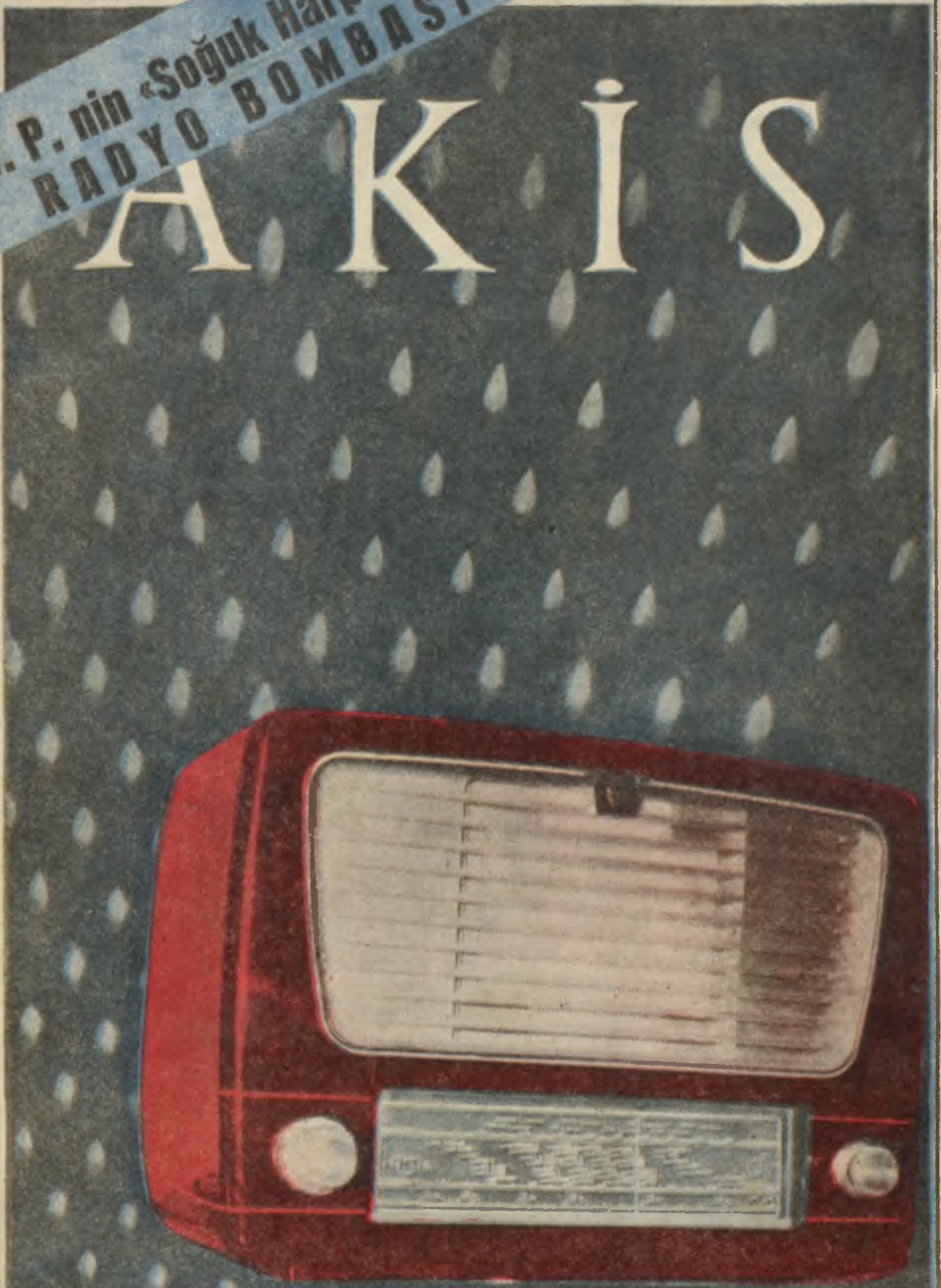
4 AĞUSTOS 1959

SAYI : 262

D. P. nin «Soğuk Harp» Silâhı

RADYO BOMBASI

AKİS

FİYATI : 125 KURUŞ

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70 e kadar herkesin gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVI, Sayı: 262

Yazı İşleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Ruzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 52.00 lira

★

İlân şartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

★

İlân İşleri

Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 2. 8. 1959

Kapak resmimiz

Radyo Bombası

Zart, zurt

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Geçen hafta, AKİS mensupları için yorucu olmaktan çok eğlendirici oldu. O kadar ki, Gazeteciler Festivali dolayısiyle Gençlik Parkında patlatılan havai fişeklerin gürültü ve renkleri dahi o saatlerde AKİS'in zamanında yetiştirilmesi için bütün güçleriyle çalışmakta olan AKİS'çileri cezbedemedi. Avrupalı güzelleri temaşa eylemekten daha câzip bu eğlence, Radyo Gazetesiydi. Evet, Muhalefete karşı soğuk harp ilân eden Radyo Gazetesini önce vazife diye dinleyen AKİS'çiler, kısa zamanda işin zevkine vardılar ve bu eğlenceyi, doğrusu, bir başkasına değişmeye kıyamadılar. İşte bu "derin alâka"nın bir neticesi olarak bu hafta Radyo kapağa çıktı ve D. P. propagandasının tekniğini ortaya döken, 12 nci sayfamızda okuyacağınız Radyo başlıklı yazı hazırlandı.

★

Kasım Gülekin Atlantik Kongresi Milletlerarası Genel Sekreterliğine gönderdiği mektubu geçen sayıda neşretmemiz, tahminlerin üstünde, büyük bir alâka uyandırdı. Dedikodudan hiç hoşlanmadıklarını ısrarla belirtenler bile, işe bir dedikodu havası vermeyi ihmal etmeksizin bu meseleyle meşgul olmak "zahmet"ine katlandılar. Halbuki mesele aslında, görülmek istenildiğinden pek basitti, esrardan mahrumdu. Politikacılar başlıklı yazımızda, bu dedikodulu mektubun içyüzü, bütün açıklığı ile gözler önüne serilmektedir.

★

B. M. M. de ara seçimlerinin tehiri gibi mühim bir meselenin görüşülmesi ve Parti Meclisinin hararetli çalışması yüzünden, İnönünün hâtıralarından tam iki hafta mahrum kalan okuyucularımız, bu hafta "İstibdattan Demokrasiye'yi gene eski yerinde bulacaklar ve her halde memnun olacaklardır. Zira, hâtıraların çıkmaması üzerine Yazı İşleri Müdürlüğümüze telefonla o kadar çok kişi bunun sebebini sormuştur ki, bu hâl, İnönünün hâtıralarının ne kadar büyük bir alâka ile takip edildiğini hiçbir tereddüde meydan bırakmıyacak şekilde bize göstermiştir. İnönü hâlen İkinci Dünya Harbinin son günlerine ait hâtıralarını nakletmektedir. Yakında sıra Kurtuluş Savaşına gelecektir ve işte o zaman tarihimizin bu en mühim devresini, bu devri yaratan belli başlı şahsiyetlerden biri olan İnönünün ağzından öğrenmek mümkün olacaktır.

★

Hâdiseler, milletin sevgisi ile beraber polis ve jandarma takibinin de İnönünün peşinde olduğunu göstermektedir. Geçen haftayı Abantta dinlenmekle geçiren Muhalefet Lideri ve beraberindekiler, her iki türlü alâkanın da muhtelif tezahürleriyle karşılaştılar. Demokrasi başlıklı yazımızda, İnönünün Abant gölü kenarında geçen tatilinin hikâyesini bulacaksınız.

★

Basın mahkûmiyetleri çığı yuvarlana yuvarlana Babıâliye kadar vardı. Geçen haftanın ortasında Vatan gazetesinin 1 ay kapatılmasına ve mesullerinden Ahmet Emin Yalman, Naim Tirali ve Selâmi Akpınarın ağır hapis ve para cezalarına çarptırılmasına karar verildi. Bu meselenin uyandırdığı akisler yurt sınırlarını aştı. Basın başlıklı yazımızda, yeni mahkûmiyetlerin akisleri anlatılmaktadır.

★

Komşu Yunanistanın Muşterek Pazar adlı "zenginler kulübü"ne girmek üzere müracaatta bulunması, memleketlerimiz arasındaki benzerlikler dolayısiyle basında geniş alâka uyandırdı, çeşitli tahmin ve tefsirlere yol açtı. İKTİSADİ VE MALİ SAHADA kısmımızdaki Yunanistan yazısında, bu mevzuun enine boyuna bir tahlilini ve Türkiyenin Müşterek Pazar karşısındaki muhtemel tutumunun izahını okuyacaksınız.

★

AKİS'in karikatüristi Turhanın yeni karikatür albümü, geçen hafta satışa çıkarıldı. Milliyet Gazetesinin bir yayını olarak neşredilen kitabın büyük alâka göreceği muhakkaktır. Kitaplar sayfamızda, bu hafta, hem Turhanın yeni albümü hakkındaki bilgileri, hem de karikatüristin sanat görüşü hakkında kısa bir inceleme yer almaktadır.

★

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, memleketimizde de en yaygın eğlence vasıtasının sinema olduğu muhakkaktır. Bu sayımızda, Sinema sayfamızda sinema seyircilerini son derece alâkadar edeceğinden emin bulunduğumuz bir makale vardır ki, okurken kahkahalarınızı zaptedemiyeceğiniz hususunda her iki elinizi de ateşe sokmağa hazırız.

Saygılarımızla
AKİS

Politikacılar

Güleknâme...

Geçen haftanın sonunda Cuma günü, Ankara Telefon Müdürlüğünün milletlerarası radyo - telefon operatrisi, AKİS'in 18992 numaralı telefonu ile Londradaki Türk Büyük Elçisinin ikametgâhı arasında muhavereyi temin ettiği zaman saat tam 15.51 idi. Saat 15.51 de AKİS'in Ankaradaki yazı işleri müdürü ile Londradaki Büyük Elçimiz Muharrem Nuri Birgi arasında şu konuşma başladı:

— Burası Ankara, AKİS mecmuası.. Muharrem Nuri Beyfendi ile mi görüşüyoruz?

— Evet, benim.

— Beyfendi; burada, Atlantik Kongresine resmî delegasyonumuzun dışında ve masrafı Kongre tarafından karşılanmak üzere 3 kişilik yeni bir kontenjan tanınması dolayısiyle bir münakaşa çıktı.

— Evet, biliyorum.

— Kongrenin dâveti Kasım Gülekten gelen bir mektup üzerine yaptığı ve bundan sonra cereyan eden muamelelerin sizin malûmunuz olduğu söyleniyor. Bu hususta bizi aydınlatmak istemez misiniz?

— Atlantik Kongresine, masrafı Kongre tarafından karşılanmak üzere yeniden 3 kişi çağırılması meselesi ile alâkalı dosyayı Dışişleri Bakanlığına göndermiş bulunuyorum. Bu suretle mesele hakkında beyanatta bulunmak selâhiyeti de, pek tabiî olarak Bakanlığa intikal etmiş durumdadır.

— Şu halde, 5 Haziran günü Rubens otelinde, Türk Delegasyonuna mensup zevatın huzurunda Kasım Gülekin Atlantik Kongresi Genel Sekreterliğine bir mektup yazarak dâvet edilmesini istediğinden bahsettiğiniz söyleniyor, bu hususta ne dersiniz?

— Evet, böyle bir konuşma cereyan etti.

Muharrem Nuri Birgi ile AKİS yazı işleri müdürü arasında mûtat

Kasım Gülek

Ne sihirdir ne keramet!..

nezaket ve veda cümleleri teatisinden sonra mülâkat sona erdi. Ankara Londra görüşmesi 4 dakika sürmüştü.

Dedektifler...

AKİS ve Londra Büyük Elçisi arasında bu konuşma cereyan ederken, Türkiye politik çevrelerinde ve basında "mektup nasıl kayboldu?" mevzuunda bir mantık seferberliği başladı.

Keskin mantıkları bileyen hâdise hakkında ilk yazı, bir ay kadar evvel Akşam gazetesinde çıkmıştı. Akşamın Ankara muhabiri Güngör Yerdeş, Gülekin NATO Genel Sekreterine yazdığı mektubun Başbakanın elinde bulunduğunu bildirmişti. Akşamın ihtiyatlı yazı işleri müdürünün direktifi ile bir başka muhabir Kasım Gülekin malûmatına müracaat etmiş ve şu cevabı almıştı: "Ben ne NATO Genel Sekreteri Spaak'a ve ne de NATO'nun herhangi bir yetkilisine böyle bir mektup göndermedim. Bu tamamen dedikodudan ibarettir". Akşam, 6 Temmuz tarihli nüshasında, Güngör Yerdeşin verdiği haberle birlikte Kasım Gülekin bu cevabı da neşredildi.

O zamanlar basın, meselenin üzerinde durmadı. Fakat haber verme, doğru haber verme vazifesini herşeyin üstünde tutan AKİS, meselenin üzerinde durdu ve geçen haftaki sayısında Türk Hükümetinin elinde bulunan mektubun bir suretini neşretti.

AKİS, mektubu neşrederken Kasım Gülekin bu meselenin bir tertip olduğunu söylediğini ve mektubun muhatabı J. J. Fens'ten böyle bir mektubun eline geçmediğine dair yazılı bir vesika aldığını ve bir basın toplantısı yaparak görüşünü açıklıyacağını da yazdı.

Gazetecilik bakımından bu haber, bir muvaffakiyetti. Nitekim "haber" ölçüsünün ne olduğunu bilen Cumhuriyet ve diğer birçok gazete, bu habere sütunlarında yer verdiler.

AKİS'in haber verdiği gibi, Kasım Gülek de Salı günü bir basın toplantısı yaptı ve AKİS'in önceden yazdıklarına fazla birşey ilâve etmedi.

Kasım Gülek, Mr. Fens'e bir mektup yazdığını artık saklamıyordu. Halbuki 6 Temmuz 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan beyanatında Gülek "ne NATO Genel Sekreteri Spaak'a ve ne de NATO'nun herhangi bir yetkilisine böyle bir mektup göndermediğini" söylemişti. Şimdi Gülek, NATO Parlâmentolar Grupu Başkanına bir mektup gönderdiğini kabul ediyordu. Yalnız, Güleke göre, bu mektubun iki cümlesi tahrif edilmiş ve bir cümle de eklenmişti. AKİS'te çıkan mektuptaki "muhatafetten giden tek üye de Türkçeden başka dil bilmez ve milletlerarası

N. F. Alpkartal

A. F. Cebesoy

M. N. Birgi

H. Bayur

N. Yetkin

Şahitler

Haftanın içinden

Bir Kırık Kol Hikâyesi

Burası şarktır da ondan mı böyle oluyor? Yoksa demokratik hayatın Türkiyede pek uzun bir maziye sahip bulunmaması mı cesaret veriyor? Kestirmek kolay değil ama, her hâlde bir takım politikacılar var ki kendilerinden başkasını ziyadesiyle safdil addediyorlar ve işin tuhafı kullandıkları taktiklerden, muvakkat de olsa, netice alıyorlar.

Bir politikacı tenkid edilmeye görsün. Derhal kendisi ve taraftarları feryada başlıyorlar: "Vay, aramıza nifak sokmak, bizi parçalamak istiyorlar; aman sıkı duralım, hücuma uğrayanı dört elle tutalım, açık vermeyelim". Tâbii, bahis mevzuu politikacının partisi içindeki mevkii ne kadar yüksek olursa feryatların tonu da aynı nispette kulak dolduruyor. Şamata o hâle getiriliyor ki çok zaman meselenin esası unutuluyor, yahut bir tarafa atılıyor, yavuz hırsızın ev sahibini bastırması misali, tenkide uğrayan kendisini temize çıkaracak yerde "Parti Tesanüdü" borazanını çala çala hücuma geçiyor ve mağdur rolünü benimseyerek etraftan imdat istiyor. Aslına bakılırsa, lûgatlerin "demagoji" diye tarif ettikleri işte tam budur.

Türkiyedeki iki büyük partiden birinin, D. P. nin, bu metodu kullana kullana nasıl hırpalandığı, nasıl ufalandığı gözlerin önündedir. Metodun D. P. de hâlâ para ettiği herkesin bildiği hakikatlerdendir. Bırakınız ki D. P. nin Meclis Grupunda her tenkid artık bu "sindirme usûlü" ile bertaraf edilmektedir, ama siyasî partiler için en tâbii hesaplaşma yeri olan kongrelerde dahi çeşitli fikirlerin çarpışmasına derhal "hizipçilik" damgası vurulmakta, işe gelmeyen sözler söyleyenler, tenkidler yapanlar süratle ayıklanmakta, hoşa gitmeyen mücadeleyi yapanlar Büyükler tarafından afaroz edilmektedir. Gaye bir mezarlık sükûnetinin hâkim olmasıdır. Unutulan husus, mezarlıklarda hayat bulunmadığıdır.

Öteki siyasî partide de, C. H. P. de de, böyle bir cereyanın, böyle bir temayülün mevcudiyeti evvelden beri bilinen bir hakikattir. Öteki partide de, C. H. P. de de, tenkide uğrayan bir kısım politikacılar ilk iş olarak "Bu, karşı tarafın bir tertibidir, aramıza nifak sokmak istiyorlar, aman dikkat edelim, oyuna gelmeyelim" diye feryadı basmaktadırlar. Hattâ bâzı akılıevvel zevat bizzat Genel Başkandan Kurultayda dahi şu dostları veya bu dostları aleyhinde esecek bir havanın otoriter yoldan bastırılmasını istemekte, arzularına gülününce de küplere binip çakaralmaz şimşekler savurmaktadırlar. Her tenkide "düşmanlık" damgası vurmak, her meseleyi mutlaka şahsileştirmek, mantıkla konuşurken işe his karıştırmak ve vefa serenadları söyleyerek merhamet celbine kalkışmak, nihayet bir takım umacılar yaratmak galiba başarısız politikacıların kolayına gidiyor. Elmanın bir yarısının öteki yarısından pek farklı olması beklenilemiyeceğine göre D. P. yi kemirmiş bulunan hastalığın alâmetlerinin öteki partide, C. H. P. de hiç belirmemesi elbette ki imkânsızdır. C. H. P., bakımından ümit veren cihet evvelâ Genel Başkanın kendi partisini monolitik, hayatiyetsiz bir varlık hâline getirmeyi daima şiddetle reddetmesi, sonra bizzat partinin bünyesinin bu mikroplara karşı başarıyla mücadele etmesidir. "Ama, D. P. istismar eder" parolası bugüne kadar bâzı kimselerin inanılmaz gayretlerine rağmen C. H. P. nin tutumuna hâkim olamamış, D. P. nin, yani rakibin ekmeğine asıl yağın kusurları örtbas etmekle sürüldüğü hatırdan çıkarılmamıştır. Bilâkis "şahıs kavgası" adı altında gözden düşürülmek istenilen daha iyiye doğru gitme, daha iyiyi bulma gayretleri pekâlâ yürütülmüştür. Bundan sonra da yürütülmemesi için sebep yoktur.

Bugünkü siyasi mücadele içinde partilerin partilere, rakiplerin rakiplere rahmet okumadığı doğrudur. Küçük metodların kullanıldığı, âdi taktiklere başvurulduğu da görülüyor. Fakat partiler kafalarının bir yerine yazmalıdırlar ki partileri rakip partiler değil bizzat kendileri kuvvetlendirip zayıflatıyor. D. P. nin bugünkü hâle gelmesinin kusuru, daha doğrusu sebebi araştırılacak olursa insanın karşısına C. H. P. den evvel D. P. ye hâkim bulunan ekip çıkar. Eğer bu ekip 1950'den bu yana D. P. hakkındaki tenkidlere kulak verseydi, eğer yaraları gizlemeye çalışacak yerde tedavileri yoluna gitseydi, hele eski hizmetleri ne olursa olsun, hattâ isterlerse partiyi vaktiyle bizzat kurmuş bulunsunlar, artık kifayetsiz, zararlı hâle gelmiş mesuliyet sahipleri değiştirilebilseydi D. P. için işler başka olurdu. Şimdi sayın D. P. sözcülerinin tesanüt sağlamak maksadıyla hatâlarını itirafa başlamaları, fakat C. H. P. umacısını sallayarak "Ne yapalım, olan oldu, aman bâri birbirimize sımsıkı sarılalım, yoksa iktidardan bir yuvarlandık mı bu C. H. P. lilerin hışmı bizi dünyada değil ahrette bile rahat bırakmaz" demeleri hazin bir tecellidir. Ancak daha hazin olan bu gayretlerle D. P. yi hakikaten kurtacak tek çarenin, yani ekip değişikliğinin biraz daha geciktirilmesidir. Bir parti günün şartlarına uyamayan idarecilerinin yerine daha ehliyetlilerini getiremedi mi, suspus olup oturdu mu, millet ondan ümidi keser. D. P. den pek çok kimsenin ümidi kesmiş olmasının sebebi budur.

Milletin ümidinin C. H. P. de olduğu artık herkes tarafından biliniyor. Fakat böyle bir ümit siyasi partilere şeref kadar vazife de yükler. C. H. P. rakibinin kusurlarından sıyrılmakla mükelleftir. D. P. kongreleri yapılamazken C. H. P. kongrelerinin muntazam şekilde yapılması, Kurultayın bir saat intizamıyla daima zamanında toplantıya çağırılması ve bu kongrelerde, bu Kurultayda parti içi meselelerin de cesaretle konuşulup tâbii demokratik mücadelenin cereyanı D. P. lilerin gıptasını, büyük tarafsız kütlenin ise takdirini celbeden bir husustur. C. H. P. handikapları devire devire iktidara gelecektir. Yarın bizzat Genel Başkan pot üstüne pot kırmaya başlarsa, yarın bizzat Genel Başkan partisini müşkül mevkide bırakmayı âdet hâline getirirse, yarın bizzat Genel Başkan şahsi perestiş peşinde koşmaya koyulur ve rakiplerini kötüleme, onları gözden düşürme yoluna saparsa, kısacası C. H. P.'ye faydadan çok zarar verirse C. H. P. İsmet İnönüyü de, isterse yüreği yana yana, tasfiye edebilecek hayatiyeti muhafaza edebilmelidir. Partiler eski hizmetlere hürmeten artık kifayetsiz hâle gelmiş liderleri başlarında muhafaza etmezler; onların heykellerini dikerler, fakat yerlerine başkasını getirirler. Şahsa vefa, millete hizmet yanında ikinci derecede bir vazifedir.

C. H. P. de de tenkide uğrayan politikacılar ve onların ağzı açık hayranları, hiç kimsenin şüphesi olmasın, "Kırık kol yen içinde" politikasının şampiyonluğunu devam ettireceklerdir. D. P. nin başındaki ekipin meşhur lâfı da "Nehir geçilirken at değiştirilmez" olmamış mıdır? "Ne? D. P. bize böylesine hücumda bulunurken biz nasıl olur da saflarımızda gedik veririz" diyeceklerdir. Hattâ, bu iptidai bu alaturka muhakeme tarzına iltifat edenler de çıkacaktır. Fakat C. H. P. nin bilhassa genç tabakasından beklenilen, şimdiye kadar yürüdüğü yolda partiyi yürütmekte devam ettirmesidir. D. P. bir ibret levhası olarak C. H. P. nin karşısındadır. C. H. P. o ibret levhasını idare edenlerin usûllerine iltifat etmemelidir.

Doğrudur, C. H. P. bir sıkı güreşe tutuşmuştur. Ama, yen içinde veya değil, kırık kollu bir pehlivanın böyle bir güreşten galip çıktığı nerede görülmüştür?

toplantıların tamamile câhilidir" cümlesi Gülekin basın toplantısında okuduğu mektupta yoktu. Bu cümlenin yerini "muhalefete mensup üye adedi bakımından bu tertip 1955 Atlantik Konferansı kararına aykırıdır" ibaresi alıyordu. Bundan başka "Eğer böyle bir dâvetiye gönderebilirseniz, ben, şahsen kongreye katılmaktan çok memnun olacağım" cümlesi Gülek versiyonunda mevcut değildi.

Gülekin basın toplantısında okuduğu mektubla AKİS'te neşredilene nazaran mantık bakımından biraz zayıf olduğu dikkatli kimselerin gözünden kaçmadı. Şöyle ki her iki mektupta da muhalefetin Atlantik Kongresinde "söyleyecek bir sözü" olduğu iddia ediliyordu. Gülek, bu "söz"ü duyuracak muhalefet temsilcilerinin kongreye katılmasını temin için kaleme sarılmıştı. Halbuki muhalefeti Nüvit Yetkin temsil ediyordu. Yetkin, pekâlâ muhalefetin sesini Atlantik Kongresinde duyurabilirdi. O hâlde Atlantik Kongresi Başkanından, yeni muhalefet temsilcilerini dâvet etmesini isterken, buna niçin ihtiyaç duyulduğunu izah etmek lâzımdı. AKİS'te çıkan mektup bu bakımdan mantıkî idi. Yegâne muhalefet temsilcisi Nüvit Yetkinin "dil bilmemesi ve milletlerarası toplantıların tamamile câhili" bulunması dolayısiyle, muhalefetin sesini duyurmasına imkân yoktu. O halde "dil bilen, milletlerarası toplantıların âdabına vâkıf" muhalefet temsilcilerinin kongreye katılmalarını temin etmek lâzımdı.

Gülek versiyonunda bu esbabı mucibe olmadığı için, mektup, biraz boşlukta kalıyordu. Mektubun muhatabı, "C. H. P. Meclis Grupu Başkan Vekili toplantıya katılmıştır, muhalefetin görüşlerini pekâlâ o aksettirebilir. Neden ille de başka temsilcilerin kongreye çağırılmasını istiyorlar" diyebilirdi.

Mektubun yapısındaki bu mantık zafiyeti, en hafif tâbiriyle garipti. Garip olan diğer bir nokta da, Kasım Gülekin basın toplantısında, en ağır şekilde itham ettiği iddia olunan parti arkadaşı Nüvit Yetkin hakkında bir iki sitayişkâr cümle sarfetmekten kaçınmasıydı. Gülek, "Yetkini incitecek birşey yazmadım" demekle yetindi!

C. H. P. Genel Sekreteri -muhtevası ne olursa olsun- yazdığı mektubun Atlantik Kongresi Başkanı Mr. Fens'in eline geçmediğini iddia etmekteydi. AKİS'in evvelce yazdığı gibi, NATO Parlâmento Gruplarının Daimi Komisyonunun 9 ve 10 Temmuzda Şale köşkünde yaptığı toplantı dolayısiyle İstanbula gelen Fens'ten böyle bir mektubun eline geçmediğine dair imzalı bir vesika almıştı. Basın toplantısında anlattığına göre, Gülek, yazdığı bir mektup vesile ittihaz edilerek yapılan bâzı neşriyat üzerine -o tarihte mektup meselesi sadece Akşamda ve Gülekin böyle bir mektup yazmadığını açıklayan beyanatıyla birlikte yazılmış-

Marsık Kokusu

Bir "pazarlıkçı" kendisini müdafaa ediyor: "Bu ne hassas burundur ki Başbakanla yapılan bir görüşmeden hemen pazarlık kokusu alıyor".

Usûl eski ve iptidai. Sen diyorsun "Mangal tahtası", o anlamak istiyor -ve istiyor ki herkes öyle anlasın- "Bayram haftası".

Bir gazetecinin Başbakanla konuşmasından tabiî ne olur? Tabiî olmayan konuşmaması. Ona itiraz eden mi var?

Ama "pazarlık" a gelince.. Üstadın muteber gazetesinin mülâkattan bir evvelki ve bir sonraki nüshalarını karıştırmak yeter de artar bile! Üstadın mülâkattan bir evvelki ve bir sonraki fıkraları da caba..

Hangi hassas burun? İspanyol nezlesine tutulmuş olsanız, maazallah burnunuz düşer!

tı- Fens'e yeniden bir mektup yazmıştı. Bu mektubu Hiltondan postaya vermek üzereyken -Dünya ne kadar da küçük!- karşısında Fens'i görmüştü.

Doğrusu bu iddia da biraz garipti. Milletlerarası toplantılarda temayüz eden Gülekin, tarihi çok daha evvelden kararlaştırılmış olan bu toplantının 9 ve 10 Temmuz günleri İstanbulda yapılacağını ve komisyon başkanı Fens'in de o tarihlerde İstanbulda bulunacağını unutması tuhaftı. Umıtkan olmamakla tanınan C. H. P. Genel Sekreteri, görmek için çırpındığı Mr. Fens'in o günlerde İstanbulda bulunması lâzım geldiğini unutmuştu... Güleke göre, Mr. Fens, hâdiseyi öğrenince "irkilmiş", hâdiseyi "gayri ahlâki" bulmuştu. Bunun üzerine derhal Güleke hitaben bir yazı yazarak, Gülekin yazdığı mektupların eline geçmediğini bildirmişti. Hollandalı mütekait Albay, bununla da yetinmiyerek Güleke âdeta bir "bonservis" vermişti: "Sizin kendinizi müşkül duruma sokacak veya herhangi bir kimsenin şeref ve haysiyetini kıracak bir mektup yazabileceğinize ihtimal dahi vermemekteyim" tarzındaki cümleleri başka türlü izaha imkân yoktu.

Gülek bu iki mektubu okuduktan sonra hücuma geçti: "Can ve mal emniyeti dâvasına bir de muhabere emniyeti dâvası katıldı. Anayasanın teminata bağladığı ve Türk Ceza Kanununun 3 seneye kadar cezalandırdığı muhabere emniyeti ortadan kalkmış mıdır? Vatandaşların mektupları açılıyor mu? Telefonlar dinleniyor mu? v.s. v.s...."

Bu noktada da bir gariplik vardı: Gülek, Mr. Fens'le 10 Temmuz 1959 da konuşmuştu. Yani o tarihte, Mr. Fens'e yazdığı mektubun yerine varmadığını öğrenmişti. Akşam gazetesi de "bu mektup Başbakanın elinde" diyordu. Demek ki Gülek 10 Temmuzda, kendi mektubuna başkalarının el koymasından şüphe edebilirdi. Mr. Fens'i "irkilten" ve "gayrı ahlâki" diye bağırtan böyle vahim bir meselede Gülek, C. H. P. Genel Sekreteri Gülek nasıl olmuştu da susmuştu? Nasıl olmuştu da hayati saydığı "muhabere emniyeti" mevzuunda ana muhalefet partisinin 2 numaralı mevkiini işgal eden Adana milletvekili ancak 20 gün sonra canhıraş bir feryat koparmıştı? Haklı olduğundan emin lâlettayin bir adamın bile, böyle bir durumda susması garip, hem de çok garipti.

Gülekin 20 gün rötarlı ithamı hakikaten vâhimdi. Yeryüzünde mevcut hiç bir iktidar -polis İngilterede bile zaman zaman bu metodlara başvursa da- vatandaşların mektuplarının açıldığı isnadını kabul edemezdi. Nitekim Çarşamba sabahı Vilâyette Başbakanla konuştuktan sonra, Ulaştırma Bakanı Muzaffer Kurbanoğlu, mektubun postadan alındığını katî bir dille yalanladı: "Meclis postahanesinden verildiği söylenen bahsi geçen mektuptan resmî makamların hiç bir surette haberi olmamıştır. Olmasına da imkân yoktur. Hâl böyleyken mektubun postadan alınarak tahrif edildiğinin ifade edilmesi düpedüz bir iftiradır".

Kurbanoğlu, adlî makamların da işe el koyduğunu söylüyordu. Mektubun postadan alınmadığı hususundaki bu katî tekzibe ilk teşekkür eden adam, Perşembe günkü beyanatıyla Gülek oldu.

Basındaki mantık seferberliği de bu sıralarda başladı:

Noksan bir dosya üzerinde ve bazan "hissî bir mantık" ile yapılan bu zekâ denemeleri, ekseriya çok eğlenceli keşiflere müncer oluyordu. Meselâ "falcılık ve dedektiflikten nefret ettiğini" söyleyen bir gazete, dedektifliğe çok ihtiyatlı bir şekilde başlıyor ve "Kasım Gülekin mektubu yazmış olabileceği, mektubun Başbakanın elinde bulunabileceği v.s." gibi bütün ihtimalleri reddetmediği hâlde, sıra Albay Fens'in uşağına gelince, şüpheci dedektiflikten falcı-

Özenti

Mektup neşretmenin uyandırdığı alâkanın cazibesiyle olacak, Başbakanın merhum Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersünün İnönüye yazdığı mektuplardan bahsedilmeğe başlandı.

Meseleyi duyan İnönü, hayretle kaşlarını kaldırdı ve:

"— Aslı yok canım, dedi, ben hiç böyle bir mektup almadım. Bu, tamamile uydurma..."

lığa atlayıveriyordu: Fens'in uşağı efendisine ait bir mektubu asla başkalarına veremezdi. Neden mi? Zira "Albay Fens'in emektar uşağı ile yapılacak 10 dakikalık bir konuşma, kendisinin katiyen böyle bir şey yapmıyacağı hususunda insana tam bir emniyet verebilirdi". Yani bu haftalığa göre herkesten, hattâ Kasım Gülekten şüphe edilebilirdi. Ama Albay Fens'in uşağından, asla

Meselenin içyüzü

Aslında ortada çalınmış bir mektup hikâyesi mevcut değildi. Kasım Gülekin Meclis Postahanesinden attığı 25 Mayıs 1959 tarihli mektup -ki zarfın üzerinde Sayın Albay J. J. Fens, Atlantik Kongresi Milletlerarası Sekreterliği adresi vardı- sağ salim Londraya gitmiş ve adresine ulaşmıştı. Bu hususta en ufak bir şüpheye mahal yoktu. Mektubun Atlantik Kongresi Sekreterliğine vardığının delili, Atlantik Kongresi Sekreterliğinin masrafları kongre tarafından ödenmek üzere Türkiyeden üç kişiyi dâvet ettiğini Hükümete bildirmesiydi. Kongreye 35 delege ile katılmak imkânı varken (Bak: AKİS, sayı 257 - Dış Politika yazısı) Hükümet 17 delegenin katılmasını kâfi görmüştü.

Atlantik Kongresinin durup dururken, hem de masrafını kendisi ödemek üzere üç kişi daha çağırmasını Hükümet tuhaf bulmuştu. Bunun üzerine Londradaki Büyük Elçi Muharrem Nuri Birgiye meseleyi tahkik etmesi için talimat verilmişti. Birgi meseleyi tahkik etmiş ve tahkikat neticesini de 4 Haziran günü sabahı Londrada Rubens otelinde toplanan Türk Delegasyonuna açıklamıştı. Rubens Otelinin pasta salonundaki toplantıda Türk Delegasyonu Başkanı Ali Fuad Cebesoy, Atlantik Kongresi İstişari Konseyi üyesi Nurettin Fuat Alpkartal, Hikmet Bayur, Halûk Timurtaş, Nüvit Yetkin ve milletvekili olmayan profesörler, iş adamları, gazeteciler vardı.

Londra Büyük Elçisi Muharrem Nuri Birgi, Gülekin bir mektubu üzerine Türkiyeye üç kişilik kontenjan tanındığını öğrendiğini söyledikten sonra, Gülekin bahis mevzuu mektupta Nüvit Yetkinden "Muhalefet temsilcisi Türkçeden başka dil bilmez, beynelmilel münasebetlerin âdabına vâkıf değildir, muhalefeti temsil edemez" mealinde cümlelerle bahsedildiğini anlattı.

Bu konuşmanın tam 15 şahidi vardı. Başta Muharrem Nuri Birgi, "Evet böyle bir konuşma cereyan etti" diyordu. AKİS, 260 ıncı sayısında bu konuşmayı yazmıştı. Bilâhare malûmatına müracaat edilen Nurettin Fuat Alpkartal da "AKİS'in yazdıklarının doğruluğunu" teyit ediyordu. Bu üzücü hâdiseyi hatırlamak dahi istemiyen Nüvit Yetkin, her taraftan gelen teyitler karşısında, Rubens otelinde Muharrem Nuri Birginin aynen AKİS'in yazdığı cümleleri kullandığını nihayet itiraf etmek zorunda kalıyordu. Hâdisenin daha bir sürü politikacı olmayan şahidi vardı. His payı, büyük bir mantıkla masa başında dedektif hikâyesi çözmeye çalışan ve hakikatları bırakıp Güleki tutan bazı gazeteciler, "AKİS kaynağını açıklasın" diye meslek dışı feryatlar yükselteceklerine -gazetecilikte meslek sırrı diye basit bir kaide vardır ve haber kaynaklarını açıklamamak her gazetecinin hakkıdır- bu şahitlerden birinin kapısını çalsalardı, doğru dürüst dedektiflik, hiç değilse hakiki gazetecilik yapmış olacaklardı ve zoraki mantık oyunlarına hiç lüzum kalmadan "doğru ip uçları" elde edeceklerdi.

Gülekin Atlantik Kongresi Genel Sekreterliğinde bulunan mektubuna muttali olan Muharrem Nuri Birgi, AKİS yazı işleri müdürü ile yaptığı telefon konuşmasında da teyit ettiği gibi, ilgili dosyayı Dışişleri Bakanlığına göndermişti. Gülekin mektubu bu dosyanın içindeydi.

İşte fal sevmez, dedikodu sevmez, dedektiflik sevmez bazı Gülokofil yazarlara mantık falı, mantık dedikodusu ve mantık dedektifliği yaptıran meselenin içyüzü kısaca bundan ibaretti: Gülekin mektubu Hükümetin elindeydi. Yalnız bu mektup, Fens'in eline geçmese bile -Gülek adına partiye gelen mektupları sekreteri açar ve cevaplandırır- Atlantik Kongresi Genel Sekreterliğine ulaşmıştı.

Londra Büyük Elçisinin Atlantik Kongresi Genel Sekreterliğinde bulunan bu mektuba nasıl muttali olduğu meselesine gelince, mektubun mevzuunun kongreye Türkiyeden yeni temsilciler dâvetiyle alâkalı olması dolayısiyle yapılan muameleler neticede Türk Büyük Elçiliğine intikal etmiş olması mümkündür. Ama bu suale, hâlen en kati şekilde cevap verecek mevkide olan -Muharrem Nuri Birginin de belirttiği gibi- Hükümettir.

Demokrasi

İnönüyü takip...

C. H. P. Genel Başkanı İnönü, sâkin bir tavırla, fakat sert bir tonla ufak tefek jandarma astsubayına hitap etti:

"— Burası benim evim sayılır, arkadaşlar da benim misafirlerim... Onları buradan çıkarmağa hiç bir kanuni hakkınız yoktur".

İnönünün sabrını taşıran hâdise şuydu: C. H. P. Genel Başkanının Abanta dinlenmeğe geldiğini duyan Bolulular, geçen haftanın başında Pazartesi günü otomobil ve otobüslerle yola koyulmuşlar, İnönüyü ziyarete koşmuşlardı. Ziyaretçiler, otel bahçesinin tenha bir köşesinde İnönü ile görüşürken, genç ve ufak tefek bir astsubay, emrindeki jandarmalarla onları dağıtmağa kalkıştı. Astsubay, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa göre İnönüyü 10 kişiden fazla kimsenin ziyaret edemiyeceğini iddia ediyor ve ziyaretçileri bahçeden dışarı atmağa kalkışıyordu. Orada hazır bulunanlar, kendisine bunun Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile en ufak bir alâkası olmıyan hususi bir sohbet olduğunu, binaenaleyh yapılan müdahalenin kanunsuz bulunduğunu boş yere anlatmaya çalıştılar. Ama astsubay, ziyaretçileri dışarı çıkarma fikrinden vazgeçmedi ve onlara sert bir sesle bağırdı: "Haydi dışarı! Bu birinci ihtardır!". Vaziyet büsbütün karışıyordu, astsubay yoksa üçüncü ihtardan sonra "ateş" emrini mi verecekti. İşte bunun üzerinedir ki olup biteni sükûnetle seyretmeyi tercih eden İnönü sesini yük-

İnönü serin sularda yüzüyor

Yüzdü, yüzdü... kuyruğuna geldi!.

geltti: "Burası benim evim sayılır, bunlar da benim misafirlerim..."

Bunun üzerine jandarma müdahaleden vazgeçerek kenara çekildi ve uzaktan seyirci oldu. Genç jandarma astsubayı ise otele girdi ve gelip geçenlerin meraklı bakışları altında, Amerikan barın yanında oturan orta boylu, kumral ve gözlüklü bir hanımefendiye âdeta rapor verdi: "Kalabalık olsun diye çalıştılar, ama ancak bu kadar adam toplayabildiler, maksatları hâdise çıkarmak...". Gözlüklü hanımefendi -ki Sebati Atamanın refikası idi- ile birlikte şifahi jandarma raporunu dinleyen otel müşterileri hayret içinde kaldılar. Kimin hâdise çıkarmak gayreti içinde olduğunu az önce gözleriyle görmüşler, kulaklarıyla işitmişlerdi. Belki hâdise de çıkacaktı ama İnönünün müdahelesi buna imkân bırakmadı.

Göl saatleri

İnönü, İsmail Rüştü Aksal ve Nüvit Yetkinle birlikte Abanta geldiklerinde hava kararmıştı. Yolculuk iyi ve rahat geçmişti. Ankarada İnönü nereye gitse otomobilinin hemen arkasından ayrılmıyan Ankara H 45474 plâkalı, siyah, Chevrolet marka polis otomobilinin ortalıkta görülmemesi yolcular için bir sürpriz oldu. Fakat Ankara ve Bolu vilâyetlerinin trafik arabalarının refakati, siyah Chevrolet'yi aratmadı.

Geceyi istirahatle geçiren İnönü, Pazartesi sabahı Abantı keşfe koyuldu. En erkenci olduğunu ispat eden Nüvit Yetkin, sabahın altısında gölde, nilüferlerin arasında bir sandal gezintisi yapmıştı. Yetkinin teklifi ile, saat 11'de onun yeşil küçük Opeli ile karadan bir göl turu yapıldı. Abant otelinin tam karşısında gölün öbür yakasındaki ahşap bir bina İnönünün merakını uyandırdı. "Acaba burası ne?" diye sordu. Nüvit Yetkin gülerek anlattı. Bu bina, hikâyesi bir zaman dillere destan olan ve sözde o zamanki Cumhurbaşkanı İnönü için inşa edilen şahane köşktü! İnönünün merakı büsbütün arttı. Bu, Abantı ilk ziyaretiydi; eskiden buradan geçmiş, fakat birkaç saat bile kalmağa fırsat bulamamıştı. Köşkün mevcudiyetinden ise hiç haberi yoktu. Bu sebeple hikâyeyi artan bir merakla dinledi. Vaktiyle Orman İdaresi Abantta birkaç bina yaptırmıştı. Bunlardan biri o zamanki ölçülere göre fazla lüks kaçtığı için ve o zamanlar gene her türlü israf fazla göze battığından "İnönü için yapılıyor" diye mazeret yaratılmıştı. Aslında sâde bir orman evi olan bina böylece "şahane bir saray" olup çıkmıştı. Şimdi otel idaresine devredilen bu binadan, otelde yer kalmadığı zaman müşterileri geri çevirmemek için istifade ediliyordu. Hikâyeyi kahkahalarla gülerek dinleyen İnönü, Abant gölünü ve civarını çok beğendi ve aksi tavsiye edilmesine rağmen bir an önce göle girebilmek için turu kısa tutup otele döndü.

Otelin yanındaki iskeleden "çivileme" atlayan İnönü, nilüferlere kadar yüzdü. Su çok soğuk, fakat son derece berraktı. İnönünün suya atladığını gören gençler ve bilhassa hanımlar hemen ona refakate koşuştular. Hep beraber yüzüldü ve hâtıra resimleri çektirildi. Yüzme faslından sonra, yemeğe kadar otelin önünde, gölü ve çamları seyrederek dinlenen İnönü, yemekten sonra 226 numaralı odasına çekildi. Öğleden sonra da, "jandarma nezareti" altında Bolulu ziyaretçilerle görüştü. Bolulu ziyaretçileri Düzceliler takip etti ve bu defa jandarmasız görüşmek mümkün oldu.

İsmail Rüştü Aksal

Şaştı kaldı

İnönü akşam yemeğinde bol bol alabalık yedikten sonra, biraz kitap okudu. Hep ciddi kitapları okurken gördüğü için, İnönünün Panait İstrati'nin "Kira Kiralina"sının sayfalarını çevirmesini İsmail Rüştü Aksal bir hayli yadırgadı ve takılmaktan kendini alamadı. İnönü, bunun üzerine romanı bir yana bıraktı ve biraz da bezik oynadı. Nüvit Yetkin o gün İstanbula hareket ettiği için tenhalaşan İnönü grupu, salondan yatak odalarına en son çekilenler oldu.

Otelden ayrılan sadece Nüvit Yetkin değildi. Ayni gün Sebati Ataman da, ters istikamete, Ankaraya doğru yola çıktı. Hanımı ve kızı, daha birkaç gün otelde kaldılar ve bu sayede, kırmızı plâkalı makam otomobili ile Ankaraya dönmeden önce, İnönüyü ziyaret etmek isteyen vatandaşlara jandarmanın nasıl muamele ettiğini görmek fırsatını da buldular.

Salı sabahı hava daha serindi. Göle girmek cesaretini gösterenlerin sayısı bir gün evvele nazaran pek azalmıştı. Cesurların başında İnönü vardı. İskeleden "çivileme" atladı, ama o bile suda 3 dakikadan fazla kalamadı. Otelde kitap okumaya çekildi. "Kira Kiralina" bittiği için sıra, Hüseyin Cahit Yalçının Tullio Murri'den çevirdiği "Kürek Cehennemi"ne gelmişti. Okuma faslı, yemek ve civardan gelen ziyaretçilerle görüşme dolayısiyle kesintili olarak uzun müddet devam etti.

Carşamba günü, havanın serinliğine yağmur da eklenince yüzmeye imkân kalmadı. Vakit daha ziyade otel içinde okumak ve sohbet etmekle geçti. Perşembe günü hava tekrar açınca, göl banyolarının başlaması İnönüyü iyice neşelendirdi. Uzun zamandan beri bu kadar sâkin bir hayat sürmemişti. Tam bir istirahat hâlindeydi. Dağ güneşinde adamakıllı esmerleşmişti. Dinç, sıhhatli ve neşeliydi. Keyfinin tam olması için bir tek eksiği vardı: Sigara... İnsan bu güzel manzara karşısında bir sigara tellendirmez de ne yapardı? Ama İnönü bir müddet için kendine sigarayı yasak etmişti ve yasaklara riayetkârlığını Abantın güzel manzarası bile bozmaya yetmiyordu.

Cuma günü İnönü gölde her zamankinden fazla kaldı. Sonra Bolulular yemek dâvetinde bulunmak için Emniyet Moteline gitti. Yemek pek neşeli geçti. Bolulular bol bol hâtıra resmi çektiler. Motelde bulunan Amerikalılar da Muhalefet Liderinin filmini çekme fırsatını kaçırmadılar. Memleketlerinde eski Cumhurbaşkanı İnönünün bir Muhalefet Lideri olarak halk tarafından ne kadar sevildiğini anlatırken, sözlerinin tesirini duvara aksettirecekleri filmle perçinliyeceklerdi.

Yemekten sonra Bolulular İnönüye şehrin hâtıra defterini getirdiler. İlk sayfadaki imza, büyük Atatürke aitti ve 1934 tarihini taşıyordu. İnönü defteri 1939'da imzalamıştı. Şimdi aradan tam 20 sene geçtikten sonra ayni deftere bir imza daha atması isteniyordu. İnönü, Boluya gelmekten duyduğu memnuniyeti belirten iki üç satır yazdıktan sonra imzasını attı ve defterin diğer sayfalarını karıştırarak bir müddet eski günlerin hâtıralarına daldı. Akşama doğru tekrar Abanta döndü ve Kâtip Celebinin hayatı hakkındaki bir incelemeyi okumaya başladı.

Cumartesi sabahı hava sıcak ve güneşliydi. Hafta sonu münasebetiyle otel kalabalıklaşmıştı. İnönü göle vedayı bir hayli uzun tuttu, her zamankinden daha fazla yüzdü. Saat 15'te Ankaraya dönüş için yola çıkıldı. Yolda Bolu ve Ankara trafik arabalarına, gelişte olduğu gibi rastlandı. Kızılcahamamdan sonra gerideki otomobilin lâstiği patlayınca, öndeki otomobilde bulunan İnönü hemen geri döndü ve lâstiğin değiştirilmesini merakla seyretti. Ama asıl meraklı, pek tabii torunu Gülsün Tokerdi. Dedesi, Gülsüne otomobil lâstiğinin nasıl

değiştirildiği hakkında izahat vermek zorunda kaldı. Otomobiller Ayten sokaktaki evlerinin önünde durduğu zaman saat 18.30 du ve Gülsün Tokeri, kardeşi Nurperiye kavuşmaktan dolayı duyduğu sevinçten çok, bu kadar çok şeyi bir gün sonra cezaevinde ziyaret edeceği babasına şaşırmadan nasıl anlatacağı meselesi düşündürüyordu.

İnönü ise, kendisini ziyarete gelenlerin "Aman ne kadar da yanmışsınız Paşam!" diye ifade ettikleri hayretlerine "Dağ güneşi, dağ güneşi" diye gülmekle cevap veriyordu. Yanık yüzlü, ak saçlı, 75 yaşındaki delikanlı Eylülde başlıyacak olan yurt gezileri için şimdiden hazırdı.

Dışarıdan Görünüş

Mecliste bağırdılar, gazetelerinde yazdılar. Radyoda söylediler. Günlerce bu propaganda devam etti, durdu. Güneşi balçıkla sıvamaya çalıştılar, fakat muvaffak olamadılar. Bırakınız Türkiyenin içinde yaşayıp hâdiseleri yakından takip edenleri, tâ Amerikadakileri bile kandıramadılar.

İşte bakınız, meşhur Time, ara seçimlerinin geri bırakılması üzerine "İşi sağlam kazığa bağlamak" başlığı altında neler yazıyor:

Türkiyenin sabık Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisinin lideri sıfatıyla, geçen Mayısta memleketi dolaşmaya çıktığı zaman, Başbakan Menderesin Demokrat hükümeti, kendisini dinlemek için toplananları dağıtmak maksadıyla [illegible] yaşartıcı gaz kullanmış ve 75 yaşındaki milli kahramanın başına taş yağdırılırken olup bitenlere seyirci kalmıştı (TIME, 11 Mayıs sayısı). İnönünün seyahati, önümüzdeki sonbaharda ara seçimleriyle doldurulması gereken 21 münhal mebusluk için Halk Partililer tarafından girişilmiş kuvvetli bir kampanyanın bir safhasını teşkil ediyordu. Halk Partililer 21 mebusluğun hepsini kazansalar bile, Demokratların Gerrymander'vari (*) usûllerle Mecliste sağladıkları çoğunlukta (170 e karşı 410) hiçbir esaslı değişiklik meydana getiremiyeceklerdi; fakat yine de, ara seçimlerinde Halk Partisinin göz doldurucu bir başarı kazanması 1961'deki genel seçimler için hayırlı bir işaret sayılabilirdi. Anlaşılan Menderes de öyle düşünmüş olacak ki, geçen hafta, Meclisteki sert müzakerelerden sonra, Demokratlar, ellerindeki emin çoğunluktan faydalanarak, bütün ara seçimleri bir yıl geri bırakan bir kanun çıkardılar.

(*) Gerrymander, seçim bölgelerini iktidardaki partinin işine gelecek şekilde değiştirmekle şöhret yapmış bir Amerikan politikacısıdır.

D. P.

İçerideki muhalefet

Geçen hafta gazeteler, üstüste neşeli bir Menderesin resmini bastılar. Cuma günü başlıca meziyeti kendisini gazetecilere sevdirmek olan Fahrettin Kerim Gökayı uğurlarken ve onunla öpüşürken Menderes tatlı tatlı gülüyordu. Cumartesi günü hava meydanına giderek karşıladığı Polatkan, hassas ve şakacı bir Menderesle karşılaştı. Perşembe günü vilâyetin kapısı önünde bekliyen gazeteciler, suallerini gülerek dinliyen bir Menderes gördüler. "Bütün gazeteci arkadaşların muhabbetle gözlerinden öperim" diyen Başbakanın sesi yorgun, fakat son derece tatlıydı.

Halbuki İstanbulda geçen haftanın başlıca meşgalesini teşkil eden parti işleri çelik sinirleri bile yıpratacak kadar âsap bozucuydu. İstanbulun hangi kaldırım taşını kaldırırsanız altından bir hizip çıkıyordu. Vatan sathında da durum farklı değildi. Parti içinde bu bitmez tükenmez muhalefetin teskini de ister istemez, eninde sonunda D. P. Genel Başkanına düşüyordu.

Bu çetin bir işti. Muhalefet kelimesinin bile âsap bozduğu bir devrede, insanı öfke ve asabiyetin derinliklerine düşürüyordu. Başbakanın, güneş batarken Floryada, sinirli kulaçlarla sahilden açıldığını görenler, parti mesaisinin yarattığı tansiyonun azametinin kolayca farkına varıyorlardı.

İstanbul Valiliği önünde fotoğrafçılar
İçerde D. P. Genel İdare Kurulu toplantısı var

Genel İdare Kurulu toplantıları

Muhalefetin vatan sathındaki ağırlığını gittikçe daha ezici bir şekilde hissettirmesi üzerine, Genel Başkanın riyasetinde sık sık toplanmaya başlıyan D. P. Genel İdare Kurulu üyeleri, geçen hafta İstanbulda iki defa biraraya geldiler.

İlk toplantı Perşembe sabahı yapıldı. Sabah 10 dan 13 e kadar süren toplantıya, öğleden sonra 16 da tekrar başlandı ve 18.30 a kadar çalışıldı. Toplantıda Ağaoğlu, Yırcalı, Benderlioğlu, Kurbanoğlu, Bırant, Fırat, Onursal, Gündeş gibi Genel İdare Kurulu üyelerinin yanı sıra, B. M. M. nin tarafsız Başkanı Refik Koraltan da yer almıştı.

D. P. nin yüksek başları, vilâyet binasının gerisindeki içtima salonunda yaz sıcağıyla hiç bağdaşmıyan meseleleri incelemeye koyulurken, vilâyetin bahçesindeki çimenliklere uzanan gazeteciler de neticeyi bekliyorlardı. Ama günü çimenler üzerinde geçiren gazeteciler toplantı hakkında bir şey öğrenemediler. Genel İdare Kurulunun en cömert üyesi Sıtkı Yırcalı, Mösyö La Polisse'in ruhunu şâdeden bir ifadeyle "parti meselelerini görüştük" demekle yetindi. "İstanbul İl İdare Kurulu değişecek mi?" sualine de "Katiyen böyle bir şey yok" cevabını verdi.

Cumartesi sabahı yapılan toplantı da aynı şekilde cereyan etti. Üç saat kadar süren bir çalışmadan sonra saat birde vilâyetten çıkan D. P. Genel İdare Kurulunun en geveze ü-

Atıf Benderlioğlu

Faal

yeleri, çimenlerde bekliyen gazetecilerin merakını "gündemdeki meseleler görüşüldü" cümlesiyle yatıştırdılar.

Toparlanma gayreti

Toplantıların gayesi, bir satıh mâilde yuvarlanmaya başlıyan D. P. yi tekrar ayaklarının üzerine oturtmak ve hızla iktidara doğru yol alan C. H. P. yi frenlemekti.

D. P. ye bir çeki düzen vermek deyince de ilk akla tabiî ki hizipleri kaldırmak geliyordu. Hizipçilik bizim demokrasinin ezelî derdiydi. Hele nimetler dağıtma mevkiinde bulunan iktidardaki bir partide hizipçilik daha kıyasıya oluyordu. Hizipçiliği yasakla, idare heyetlerini işten uzaklaştırmakla halledeceğini sanan D. P. yüksek çevrelerinin müdahaleleri, parti içi kavgaları içinden çıkılmaz hâle getirmişti. İşin daha acayibi liderlerin büyük keşfi olan "Vatan Cephesi" ocaklarının teşkili D. P. ile Vatan Cephesi arasında bir soğuk harbe sebep olmuş, ortaya Vatan Cephesine muhalif D. P. hizipleri çıkarmıştı. Mesele arap saçına dönünce, Ankara, İstanbul gibi büyük vilâyetlerin başına "hizipler üstü" bürokratların getirilmesi, tabiî ki derde deva olmadı. Paraşütle teşkilâtın başına indirilen idarecilik hayatında şöhret yapmış bürokratlar da D. P. yüksek kademeleri gibi otoriter usullere başvurmaktan kendilerini alamadılar. Hiziplere son vermek maksadıyla İstanbul D. P. teşkilâtının başına getirilen "hizipler üstü" Kemal Aygünün, Belediye işlerini ihmal pahasına giriştiği parti faaliyeti, yangını alevlendirmekten başka bir işe yaramadı.

Genel İdare Kurulunun önünde, 30 ilden gelen hizipçilik raporları vardı. Parti yüksek başlarının arap saçına dönen bu meseleyi mutlaka çözmesi lâzımdı. Ama derdin nasıl tedavi edileceği hususunda hiç kimse yeni bir fikre sahip değildi. Yegâne çıkar yol olarak, D. P. liderlerinin hiç sevmediği bir çare üzerinde karar kılındı: Tepeden tâyin edilen müteşebbis heyetlerin yerini bir an evvel, seçimle gelmiş heyetler almalıydı. Bunun için de kongre faaliyeti hızlandırılmalıydı.

Kongrelerin yanı sıra, şöhret yapmış hizipçilere gözdağı verme yoluna gidilmeliydi. İdare heyeti seçimlerinin üst kademeden alt kademeye intikal ettirilmesi düşünüldüğü sırada, gözdağı faaliyeti bilhassa psikolojik bakımdan mühimdi.

Gözdağı politikasının ilk kurbanı, görülmemiş kalkınmanın sözcülüğünü yapan bir partinin İzmir İl İdare Kurulu üyesi olduğu hâlde "büyük malî çöküntüler"den söz acan Osman Kibar oldu. Kibara bir yıl müddetle işten el çektirildi.

Genel İdare Kurulunun fikri, aslında isabetliydi. Hizipçilikle en isabetli mücadele yolu, elbette ki seçimle gelmiş kimselerin, yukarıdan tâyin olunan müteşebbis heyetlerin yerini almasıydı. Yalnız seçimle gelen adamların, üst kademelerin her kaprisine boyun eğmelerini beklememek lâzımdı. Seslerine kulak vermek lâzımdı. Tenkidlerine kızmamak lâzımdı, kongrelerde "İstimlâk faaliyetini Neronun icraatına" benzetmelerini hoş görmek lâzımdı. Her hareketleriyle tahammülsüzlük örneği veren D. P. yüksek kademeleri gerekli tahammülü gösterebilecekler miydi? Bu çok şüpheliydi. Toparlanmaya çalışıldığı şu günlerde bile, meselâ Bandırmadan seçimle müteşebbis İdare Heyetinin yerini alan İlçe İdare Heyeti bir hafta sonra değiştirildi ve yerine müteşebbis bir heyet getirildi. Sebende ve İzmit Merkez İlçede idare heyetlerine işten el çektirildi. Beykoz'da İlçe Başkanı Selâhattin Gencin azlini, taraftarlarının topluca İl Merkezine giderek "D. P. tabelâlarını getiriyoruz" tehdidi şimdilik durdurabildi.

Bu işler tahammül isterdi. Demokrasiye inanmak isterdi. Parti dışında da, parti içinde de muhalefeti tabiî karşılamak isterdi. D. P. üst kademelerine hâkim olan zihniyet, bunun tam tersiydi. Susmıyanı, susturmaya kalkışıyorlardı.

Cellâtlar Saltanatı

Hür dünyanın yüzünü kızartacak hâdiselerden biri daha bu hafta sonunda Güney Korede cereyan etti. Cumhurbaşkanı Syngman Rhee, uzun müddetten beri tasarladığı plânın son safhasını da tatbik mevkiine koydu ve memlekette kendisine tek rakip olarak gördüğü Muhalefet Lideri Sho Bong Ahm'ı "idam" ettirmek suretiyle rahata kavuştu. Bugün Seul'un meçhul bir köşesinde toprağa gizlice gömülen adam, daha geçen yıla gelinceye kadar, Syngman Rhee'nin kabinesinde bakanlık ve Güney Kore Millet Meclisinde başkan yardımcılığı yapmıştı. Memleketteki suiistimallerin gittikçe genişlemesi ve Rhee rejiminin korkunç bir diktatörlük hâlinde devam etmesi karşısında, Cumhurbaşkanı ile daha fazla işbirliği yapamıyacağını hisseden Sho Bong Ahm muhalefete geçmiş, milleti sömürenlerle mücadeleye başlamıştı. Fakat, şarklı diktatörlerin en şarklısı ve en kurnazı, huzurunu kaçıran bu muhalifi ortadan kaldırmanın yolunu bulmakta gecikmedi. Mahiyetini kimsenin anlayamadığı bir tertip sonunda, Sho Bong Ahm, Kuzey Koreli komünistler hesabına çalışan bir vatan haini gibi gösterildi ve Güney Kore Hükümetini devirmeğe teşebbüs suçundan geçen Şubat ayında mahkeme kararıyla idama mahkûm edildi. İşte bu hafta sonundaki hâdise, böyle bir tertip serisinin son perdesini teşkil ediyordu.

İdam sehpasına götürülürken, "tek suçum siyasî hayata atılmış olmamdır" diyen muhalefet liderine karşı hazırlanan tertip o derece alçakça ve hunharca yerine getirilmiştir ki, adamcağızın son arzusu bile dinlenmemiş, istediği bir kadeh likör kendisinden esirgenmiştir.

Güney Koredeki utanç verici hâdiseler bu safhada da bitmemiştir. Halkta hükümete karşı duyulan nefret duygusunun bu faciadan sonra büsbütün artmasını önlemek için, Muhalefet Liderinin asılmasıyla alâkalı haberler üzerinde neşir yasağı konmuştur. Emniyet Genel Müdürü Lee Kangavhak, yaptığı bir konuşmada, bu hususta neşredilecek haberlerin "devlet ve milletin selâmetine aykırı" olacağını belirtmiş, "hükümeti devirmeğe teşebbüs eden bir caninin geçmişi hakkında yazılacak yazılar zihinleri bulandırabilir" demiştir.

Sırtını Amerikan dolarına dayamış bir diktatörün biraz daha iktidarda kalabilmesi için, bütün milletin kendisine ümit bağladığı koca bir muhalefet lideri, âdeta bir sinek ezercesine, ortadan kaldırılmıştır. İşin asıl acınacak tarafı, bu facianın hür dünya saflarında ve demokrasi bekçilerinin gözü önünde cereyan etmesidir. Ama ne var ki, Syngman Rhee idaresi, idam kararının gerekçesini ustaca hazırladığı, "komünistlerle işbirliği etmek" suçunu araya sıkıştırdığı için akan sular durmuştur...

Hür Dünyanın Uzak-Doğuda hürriyet kalesi Syngman Rhee!.. Hürriyet için komünizme karşı savaş! Hürriyet meleği Amerika! Hürriyetlerin müdafaası uğruna 1954'ten beri Syngman Rhee idaresine bir milyon dolardan fazla yardım yapan Sam Amca! Riyâ, riyâ, riyâ..

Döviz Tasarrufları

Şevket Raşit HATİPOĞLU

Milli ekonominin işleyiş ve gidişinin çığrından çıktığını ve memleketimizde çeşit çeşit buhranların baş gösterdiğini belirtmeye hacet yoktur sanırız. İşte milli ekonominin işleyişini, gidişini normal çığrına sokabilmek ve bunlardan kurtulabilmek için bir seri tedbirlere baş vurulduğunu görüyor ve bir yıla yakın bir zamandan beri de bu tedbirlerin ağır külfetlerine milletçe katlanıyoruz.

İktisadi istikrar tedbirleri adı verilen ve her biri can yakıcı operasyonları gerektiren bu tedbirlerin arasında, döviz tasarruflarının da geniş ve ehemmiyetli bir yer almasından daha tabii bir şey olamaz. Çünkü memleketin uğradığı iktisadi kargaşalıkların doğuşunda, döviz israflarının ve döviz idaresindeki bozuklukların büyük payı vardır. Milli iktisadın bu çıkmazdan kurtarılmasında da, döviz tasarruflarının büyük tesirleri olacağından şüphe edilemez. Hal böyle iken, bugün alınan tedbirler arasında döviz tasarruflarına değdiği kadar ehemmiyet verildiğini ve tatbikatta bunun neticelerini hâlâ göremiyoruz.

Eskiden, tasarruflu bir döviz idaresinin, ehemmiyetli bir dâva olarak benimsendiği inkâr olunamaz. Bu memleketin çeyrek asırlık zaman içinde yalnız kendi kaynaklarına dayanarak başardıkları, ancak kontrollu bir döviz idaresinin tatbiki ile mümkün olabilmiştir. Dövizlerin tasarruflu kullanılması, eski idarenin başlıca karakteristiklerinden biridir denebilir.

Tasarruflu bir döviz idaresi, bizim iktisadi yapımızın doğurduğu bir zarurettir. Milli iktisadımızın yapısı bizi duraksız ithalâta zorluyor. Gerek kuruluş işlerinin yürütülebilmesi için türlü vasıta ve malzemenin dışarıdan tedariki, gerek hayat şekillerinin değişmesi ve nüfusun artması yüzünden genişleyen ihtiyaçların karşılanması bu zor durumu yaratıyor. Eğer bu ihtiyaçlar iyi hesaplanmaz, sıraya konmaz ve gelişi güzel, ölçüsüz ithalât yapılırsa, yıl içinde elimize geçen dövizin bunlara yetmiyeceği bellidir.

Çünkü bizim döviz kaynaklarımız hem sayılıdır, hem de pek o kadar zengin değildir. Bizim, yabancı memleketlere yatırılmış sermayelerimiz yoktur. Dışarıdan sermaye geliri olarak döviz bekleyemeyiz. Başka memleketlerin nakliye işlerinde çalışacak ve bize nakliye ücreti olarak külliyetli döviz sağlıyacak kudrette bir ticaret filomuzun bulunmadığı da meydandadır. Turizmin de, henüz yaraya merhem olacak bir döviz getirmediği bilinmektedir. O halde başlıca döviz kaynağımız, zirai istihsallerimizdir. Esasen ihracatımızın hemen hemen bütünü ziraat mahsullerinden ibarettir. Bunların yanında bazı madenlerimizden, mahdut miktarlarda ihracat yapabilmekteyiz. Bu kaynakların ne kadar çelimsiz oldukları, zaman zaman sarsıntılara uğradıkları da bir gerçektir.

Yazık ki, Demokrat Parti İktidarı memleket iktisadiyatının bütün bu gerçeklerini gözden kaçırmış, tutumlu bir döviz idaresi yürütememiş ve ithalâtımızı ölçülü bir döviz bütçesine göre ayarlayamamıştır. Demokrat Parti İktidarı, memleket idaresini ele aldığı günden itibaren, kaygısızca döviz harcamalarına gitmiştir. Daha başlangıçta ithalâtta bir seçme yapmadığı için, memleketimize çeşit çeşit mallar sokulmuş ve bu arada lüks eşyanın ithali hiç bir kontrola tâbi tutulmamıştır. Böylece pazarlar mal bolluğuna boğulmuş, o zaman İktidar bununla da övünmüştür. İşte memleketin eskiden biriktirilmiş olan döviz ihtiyatları, bir hamlede ve kaygısızca bu uğurda harcanmıştır.

Sonraları, ilk döviz darlıkları başladığında, döviz tahsisleri artık büsbütün kargaşalıklara uğramıştır. Memleketimize ilâç ithali için döviz bulunamazken dışarıdan lüks eşya ithalinden gene vaz geçilmemiştir. İstihsal vasıtalarının muhtaç oldukları yedek parçaların ithali için döviz ayrılamadığı zamanlarda moda eşyasının, lüks otomobillerin, zevk ve eğlence vasıtalarının ithali durdurulamamıştır. Yabancı memleketlerde tahsile gidecek gençlere, sırf döviz darlığından izin verilmediği halde, resmi seyahatlerin şatafatı için harıl harıl döviz harcanmıştır. Bu arada, yabancı memleketlere kafile kafile gezilere çıkan heyetleri, politikacıları hatırlamamak mümkün değildir. İşte böylece yıl içinde elimize geçen dövizler bir yandan da yok yere israf edilmiştir. Nihayet öyle bir an gelmiştir ki, ithalâtta tıkanıklıklar başlamış, memleket kısa vadeli ticari borçlarını bile ödeyemiyecek duruma düşmüştür.

Evet, bugünkü İktidar, memleketin gerçeklerine uygun bir döviz idaresi yürütememiştir. On yıl içinde türlü usullere baş vurulduğunu, bu maksatla boy boy organlar kurulduğunu hatırlıyoruz. Gene de döviz idaresinin devlet için gaile, vatandaşlar için de ıstırap kaynağı olmaktan kurtarılamadığını hepimiz de çok iyi biliyoruz. Çünkü döviz idaresinde teknik ve ekonomik prensipler değil, politik tesirler ve nüfuzlar rol oynamıştır. İsabetsiz döviz tahsisleri ve döviz israfları hep bu sebepten ileri gelmiştir.

Şüphesiz, döviz idaresinde prensipler hâkim olmadıkça bu kargaşalıklar sürüp gidecektir ve biz de döviz sıkıntılarından kurtulamıyacağız. Başka memleketlerden kredi alarak borç ödemek ve mal ithal etmek bizi selâmete götüremez. Bu tutumla bir gün kredi kaynaklarının da tıkanacağı aşikârdır. Asıl çare, bir yandan kendi döviz kaynaklarımızı zenginleştirmek, öte yandan sıkı bir döviz tasarrufuna baş vurmaktır. Biz şimdi döviz tasarrufunu kurtarıcı bir dâva olarak benimsemek zorundayız.

Yalnız, döviz tasarrufunun bir dâva olarak sözde benimsenmesi de bizi kurtaramaz. Bunun samimi olarak gerçekleştirilmesi şarttır. Bu dâvanın gevşek bir tutumla ve yarım tedbirlerle netice vereceği sanılmamalıdır. Önce döviz idaresinin teknik ve ekonomik prensiplere dayanan bir plâna bağlanması ve bu plânın, hiç bir nüfuz ve müdahale imkânı bırakılmadan, tatbik edilmesi gerektir.

Döviz tahsislerinde, istihsalleri hızlandıracak vasıta ve malzeme ithalinin ön plânda göz önünde tutulması icap eder. Bundan öteye, istihlâk maddelerinden, ancak vaz geçilemiyecek derecede zaruri olanların ithalâtına döviz verilmelidir. Yokluklarına katlanılabilecek olan malların, ille lüks eşyanın ithalinin hemen durdurulması doğru olur. Milletin sağlığı ve irfanı ile ilgili bulunan hususlardan döviz esirgenemez. Fakat resmi ve hususi seyahat saltanatları pekâlâ kısılabilir. Biz, keyif ve sefa seyahatleri için etek etek döviz harcıyacak kudrette değiliz.

Bu arada, döviz kaçakçılıkları ile mücadelede daha uyanık davranılmasını lüzumlu buluruz. Bu memleketten türlü yollarla, büyük miktarlarda döviz kaçırıldığı inkâr edilemez. Bu, bir değil birçok hâdiselerle sabitlenmiştir. Döviz kaçakçılıkları ile daha şiddetli bir mücadeleye girişilmesi, çoktan, ihmal edilemez vazifelerden biri olmuştur.

Bir iktisadi çöküntüyü önlemek için bize verilen son yardım kredilerinin alınması ile övünmek ve bu vesile ile şenlik yapmak bir iş değildir. Ama döviz israflarının kesin olarak önlenmesi, döviz tasarruflarına gidilmesi, dövizlerin yerinde kullanılması, döviz kaçakçılıklarına son verilmesi derhal başarılması gereken işlerdir. Zaten son yardım kredileri bize, bir bakımdan bu şartlarla verilmiştir. Bundan sonrası için de yeniden dış yardımların alınmasının bu işlerin başarılmasına bağlı bulunduğu unutulmamalıdır.

Radyo

Muhalefete methiye!

(Kapaktaki bomba)

Geçen haftanın ortasında Çarşamba akşamı gökdeki bir çivilemeden ve çamlar arasındaki bir gezintiden sonra, akşamları kaloriferlerin yakıldığı serin Abant Otelinin yemek salonuna giren İnönü, yıllardan beri ilk defa Radyo Gazetesini dinledi ve doğrusu, pek keyiflendi. Yanındakilere, "Görüyorsunuz ya, ne kadar iyi çalışmışım" diyerek kendine has neş'eli kahkahalardan birini attı.

Radyo Gazetesi, o akşam İnönünün 15 Haziran 1957 tarihinden bu yana yaptığı konuşmaların bir bilânçosunu veriyordu. Bilânçoya göre İnönü, o tarihten beri 31 mesaj yayınlamış, 21 basın toplantısı yapmış, 3 mülâkat ve 23 beyanat vermişti. Bu da yetmiyormuş gibi 6 makale yazmış, B. M. M. kürsüsüne 7 defa çıkıp konuşmuştu! 75 yaşındaki delikanlı bununla da hızını alamamış, ayrıca 13 seçim konuşması yapmış, 39 defa da C.H.P. kongrelerinde söz almıştı!

D. P. çevrelerince 4 milyon "sâdık okuyucu"'su olduğu sanılan Radyo Gazetesi hemen ilâve ediyordu: "Kendisinden başka, partisine mensup diğer zevatın beyan ve nutukları da çok büyük bir yekûn tutmaktadır".

Bu sözler İnönü gibi etrafındakileri de keyiflendirdi ve herkes vazifesini iyi yapmanın gönül rahatlığı içinde kadirşinas Radyo Gazetesini keyifle dinlemeğe başladılar.

Bir gece evvel Radyo Gazetesinde "C. H. P. idarecilerinin, arkalarında küçük gruplarla ve âdeta zırhlı birlikler hâlinde vatan sathına yayılmaları" itirafını işiten C. H. P. nin gezi ekipleri de aynı hazzı tatmışlardı. Demek ki İktidarın gür sesli borazanından bile takdirname alacak kadar tesirli çalışıyorlardı.

Nihad Subaşı
Hâlinden memnun...

C.H.P. nin tirajı kâğıt tahsisiyle mukayyet neşir organı çilekeş Ulusun Yazı işleri müdürü Nihad Subaşı da son derece neş'eliydi. Ulusun 3 aylık kapanıştan sonra tekrar çıkmaya başlamasını Radyoda ilân ettirememenin üzüntüsünü unutmuştu. Arkadaşlarına "Parayla yaptıramadığımızın âlâsını, Radyo bedavadan yapıyor. Aman böyle devam etsinler!" diyordu. Hakikaten D. P. çevrelerince 4 milyon "okuyucu"su olduğu sanılan Radyo Gazetesi, Ulus'un neşriyatını nâdir görülen bir sadakatla yayıyor ve "İktidarın korktuğu için seçime gitmediğini, D. P. nin ergeç seçimle düşeceğini", "okuyucu"larına duyuruyordu.

Memnunlardan biri de "eczahanelerde ilâç, ayakbastı parası alınmaya başlanan hastahanelerde yatak bulunmadığını ve şehirlerin doktorsuz kaldığını" açıklayan basın toplantısının gürültüye gittiğine üzülen Dr. Suphi Baykamdı. Bereket, Radyo Gazetesi basının bu alâkasızlığını tâmir etmiş, sağlık mevzuunda da bir can emniyeti dâvasının bulunduğunu vatandaşa işittirmişti.

Ama herkesten çok eğlenen yine de 4 milyonluk "okuyucu" kütlesiydi. Bilhassa sazdan, sinemadan mahrum köylü vatandaşlar "Aziz Türk milletinin idraki ile vicdanına ve geçmiş günleri asla unutmayan hâfızasına" sığınan D. P. nin cür'etine bol bol güldüler.

C. H. P. de zaten aziz Türk milletinin "geçmiş günleri asla unutmayan hâfızasına güvenerek" gönül rahatlığı ile seçimleri bekliyordu.

Hitler
Propagandadan hüsrana...

Soğuk harp

Radyo Gazetesinin "Soğuk harp" etiketi altında giriştiği lâf kampanyası, bir sathı mailde yuvarlanan D. P. idarecilerinin düşüşü durdurmak için giriştikleri gayretin neticesiydi. İktidar partisi, havanın aleyhine döndüğünü hissetti mi, Radyoda bir gürültüdür başlar ve bugün Sebati Ataman ve Medeni Berkin yaptığı gibi, bakanlar İktidarın görülmemiş icraatını vatandaşa duyurmak maksadıyla mikrofon önüne koşarlardı. İlk yokların başladığı ve fiyatların coştuğu günlerde de bu gürültüler çok işitilmişti. Vatan Cephesi yayınları aynı zaafın eseriydi. Radyo gürültüsü her seferinde, bakanların yurt gezileri ve "çeşme, yol, câmi, su" vaadleriyle takviye edilmekteydi. Ama D. P. nin en çok güvendiği müdafaa silâhı Radyo idi. En iyi niyetli Demokratlar bile "Devlet Radyosunu parti emrinde kullanmağa mecburuz. Her taraftan gelen tenkidlere karşı kendimizi ancak Radyo ile savunabiliyoruz. Radyo bizim meşru müdafaa silâhımızdır. O olmasa insafsız hücumlar karşısında çoktan yıkılırdık" diyorlardı.

İşte bu sebeple, D. P. idarecileri, Radyo Gazetesinin tâbiriyle, ne zaman ki "zaaf, korku ve güvensizlik" içine düşmüşlerse, maneviyatı kuvvetlendirme şurubu olarak Radyoya koşmuşlardır. Bunda biraz da Muhalefetin "Vatandaşın parasıyla işleyen Radyonun parti emrinde kullanılamıyacağı" yolundaki kampanyasının

Dr. Goebells
Hakiki bir usta!

rolü vardır. Muhalefet haklı olarak partizan radyodan şikâyet ettikçe, D. P. yüksek kademeleri "Demek neşriyat tesirli oluyor ki. Radyoya çatıvorlar" şeklinde düşünmüştür.

Radyo. hiç şüphe yok ki. usta ellerde tesirli bir propaganda vasıtasıydı. Ama altına dokunsalar toprak eden D. P. nin propaganda mütehassıslarının elinde Radyo, çoktan inandırıcı olmaktan çıkmıştır. Meselâ son kampanyada Muhalefetin "Soğuk harp" ile itham edilmesine kim inanmaktadır ki? "Soğuk harp sisteminin hâkim olduğu başka malûm memleketlerde kullanılmakta olan ve neticeleri herkesçe bilinen yıkıcı taktikleri" kimin kullandığı çoktan beri malûmdur. "Vuracaksan vur" diye göğsünü açmaktan başka silâhı olma-

Kılıç vilâyetten çıkıyor
Başbakanla görüştü

yan insanların "zırhlı birlikler"e benzetilmesi bir acem mübalâğası olmaktan öteye elbette gidememektedir. Hele can emniyetinin mevcudiyetinin "Bir memlekette insan hak ve hürriyetlerinin, şahıs emniyet ve masuniyetinin kalmadığını iddia etmek ne demektir? Harplerde dahi yabancı orduların işgal kuvvetleri kendi nam ve hesaplarına bâzı emniyet tedbirlerine ve kararlarına basvururlarken, eğer medeni bir camiayı temsil ediyorlarsa işgal ettikleri memlekette asayiş ve emniyetin ve bunların yanıbaşında da medeni insan haklarının halel görmemesine elden geldiği kadar itina ederler" cümleleriyle ispata kalkışılması hâzindir. D. P. propagandacısına göre, işgal altındaki bir memlekette bile can emniyeti mevcuttu! İşgal altında olmayan bir memlekette, o halde, can emniyeti mutlaka vardı! Bu, zır delileri bile ikna edemiyecek şaheser bir mantık örneği idi! Fakat D. P. idarecilerinin can emniyetinden ne anladığını çok güzel anlatıyordu.

D. P. nin propaganda tekniği

D. P. nin propaganda mütehassısları bizzat kendilerinin akıl ve mantık dışı buldukları propaganda malzemelerinin yalanlardan ibaret olduğunu elbette ki biliyorlardı. Yalnız Batılı üstadlarından "En kuyruklu yalanlar bile, çok tekrarlanırsa iz bırakır" diye öğrenmişlerdi. Radyo Gazetesinin bir diktatörden naklen belirttiği gibi "Yalan ne kadar büyük olursa, o kadar aldatıcı olur"du. Mussolini "Modern insan hayret edilecek derecede her şeye inanmaya hazırdır" diyordu. Hitler, "Halk büyük ekseriyetiyle düşünmez. Halk kadın gibidir" buyuruyordu. Hitler bu inancla sık sık "propaganda sayesinde iktidarı muhafaza ettik, propaganda sâyesinde dünyayı fethedeceğiz" demeyi severdi. Almanyayı felâkete sürükleyen adam, Goebbels'in şahsında hakikaten usta bir propagandacı da bulmuştu. Goebbels hangi saatte hangi propagandanın tesirli olacağını, hangi propaganda vasıtasının şu veya bu mevzua iyi gittiğini ilmî araştırmalarla tesbit ettirecek kadar bu işin erbabıydı.

Meselâ bir ara Hitler, rejimin ileri gelen bâzı şahıslarını öldürtmüştü. Haber kulaktan kulağa bütün Almanyaya yayılmıştı. Haberin tekzibine kimse inanmıyacaktı. Usta Goebells bunun üzerine fısıltı gazetesiyle Himmler'in idam edildiğini yaydı. Haber yayıldıktan sonra, münasip bir saatte Himmler ortaya çıktı. İdam edildiği söylenen Himmler'i hayatta görünce, halk tabii ki bütün idam haberlerinin yalan olduğuna hükmetti. Goebells, zamanı gelince yalan olduğunu ispat edebileceği bir yalan haberi yayarak, doğru haberleri de çürütmeyi becermişti. İşte Nazi Almanyasının propagandası ilmî metodları kullanan bu derece şeytan zekâlı adamlar tarafından yürütülüyordu. Buna rağmen Alman tarihinin bu kara devresi tam bir hüsranla kapanmıştır. "Halkın bir kısmını her zaman, halkın hepsini bir zaman aldatabilirsiniz. Fakat bütün halkı ilânihaye aldatamazsınız" diyen Abraham Lincoln haklı çıkmıştır.

Goebbels'in yanında çırak diye kullanacağı gecekondu propagandacılarının bu hakikatı hiç bir zaman akıllarından çıkarmamaları lâzımdır

İyi bir başlangıç...

Radyonun "soğuk harp" neşriyatı, Radyonun idaresiyle vazifeli teşkilâtın genç Umum Müdürü Altemur Kılıcın basınla bir "balayı" yaşadığı günlere rastladı. Bu tesadüf. Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğünün basına "demokrasi" kelimesinin mânasını bilen bir adam geldi diye hayal kuran gayri kabili ıslah nikbinleri, hayal kırıklığına uğrattı. Halbuki genç Umum Müdür Altemur Kılıç, her vesileyle kendisinin bir memur - yaygın anlayışa göre bir "emir kulu"- olduğunu hatırlatmaya çalışmıştı. Bu mevkii kabul ederken. nelerle karşılaşacağını da elbette biliyordu. Ama bizim gayri kabili ıslah nikbinlere bunu anlatmak kabil değildi...

Radyonun "soğuk harp" yayınları, genç Umum Müdürün kıdemli muavini Münir Müeyyet Bekman tarafından hazırlanmaktadır. Evvelce Burhan Belge ve Bahadır Dülger de, Radyo Gazetesinin hazırlanmasında çalışıyorlardı. Fakat son zamanlarda bu ağır yük, sâdece Bekmanın omuzlarına yüklenmişti.

Bekmanın eski harflerle kaleme aldığı "soğuk harp" yayınlarını, yegâne eski yazı bilen spiker Fethi Kar-

Münir Müeyyat Bekman
İlham bekliyor!.

deş okumaktadır. Fethi Kardeş, kelimelerin üstüne basa basa konuşarak Vatan cephesi spikerliğinde yeni bir çığır açan üstad Hikmet Münir Ebcioğlunu aratmamak için elinden geleni yapmaktadır. Hecelerin üstüne üstaddan daha hızlı basan Fethi Kardeş, "soğuk harp" spikerliğinde o kadar muvaffak olmuştur ki birçok dinleyici onu Hikmet Münir zannetmiştir.

Genç Umum Müdürün kıdemli muavini Münir Müeyyet Bekman, Radyo Gazetesinin iç haberlerinin hazırlanmasında -dış haberler Mücahit Topalak ile Şerif Alyanak tarafından hazırlanmaktadır-, evvelce, D. P. nin propaganda işlerini üzerine alan rahmetli Somuncuoğlunun irşadlarından faydalanırdı. Somuncuoğlunun bırak-

İstibdattan Demokrasiye

Suriyeden

«Bu çekilmeye İmparatorluk 1918 Eylül ortasında vuku bulan İngiliz taarruzu neticesinde mecbur olmuştur. Filistinin kuzeyinden Halebe kadar hemen her gün muharebelerle geçen uzun bir çekilme hareketini anlatmak güçtür. Esasen askeri mahiyette olmayan bu hikâyelerimde bir büyük askeri hâdisenin fenni safhalarını söylemeksizin tarihi nasıl canlandıracağımı tâyin edemiyorum. Herhalde altı aydan beri Suriyede Osmanlı talihine karşı büyük taarruz insan mevcudu ve silâh kuvvetiyle büyük üstünlük içinde hazırlanıyordu. İçinde yaşadığımız halk dört seneden beri zehirlenmiş, dört yüz seneden beri beraber yaşadığı Türk milletine zorla düşman hâline getirilmiş idi. Büyük tehlikeden haberdar görünmeyen bir merkezi idare alınabilecek tedbirleri ihmal etmiş ve ordular hakikaten zayıf bırakılmış idi. Bundan başka 1918 Eylül 19 da büyük düşman taarruzunu kabul eden Osmanlı ordularının stratejik tertipleri uygun sayılamazdı. Denilebilir ki durumda çaresizlik ile siyasi ve askeri kararlarda fenni ve medeni cesaretsizlik yüksek sevkü idareye hâkim olmuştur. Her ümit Türk askerinin ve Türk kıtalarının bu son dört seneden beri tekrar efsane hâline gelen dayanıklılığına bağlanmış bulunuyordu. İmkânsızlıklar içinde Türk cephesinin bütün üstünlüklere dayanması, bütün hatâları tamir etmesi bekleniyordu. Hâdiseler haksız ümitlere mükâfatlar sunmadı. Tabiat kaideleri insan meziyetlerine büyük ölçüde verdikleri değerlerin yanında kendi zaruri neticelerini göstermekten geri durmadılar. Türk ordusunun Suriyeden muharebe ile çekilişi imkânsızlıklar içinde çırpınan bir heyetin insan meziyetleriyle önleyemiyeceği bir hâdise olarak vukua gelmiştir. Arabistandan çekilişimizin siyasi neticeleri ve elemleri üzerinde birkaç söz söyliyeceğim. Daha evvel muharebeler üzerine pek kısa bir tablo göstereceğim.

YERLİ HALKIN DÜŞMANA YARDIMI

«1918 Eylül 19 da başlayan taarruz, Eylül nihayetinde Şamın düşman eline geçmesiyle büyük harekât kısmını bitirmiş idi. Şamdan Halebe kadar vuku bulan ricat esnasında düşman büyük takip hareketleri yapamamıştı. Ancak Ekim sonuna doğru Halep civarında ciddi muharebeler olacak hazırlıklar görülebilmiştir. Bu tarihte Osmanlı İmparatorluğu Mondros Mütarekesini imzalamış olduğundan harp ve siyaset mücadelesi yeni bir istikamet ve tabiat üzerinde cereyan etmeğe başlamıştır.

"19 Eylül İngiliz taarruzu karşısında biz üç ordu hâlinde bulunuyorduk. İlk günü öğleye kadar Akdeniz sahiline dayanmış olan Sekizinci Ordu saf harici kalmıştır. Cephenin ortasında bulunan Yedinci Ordu daha dört gün hem kendi cephesindeki taarruzları tardetmeye, hem kendi sağ kanadındaki yaranın mütemadiyen genişlemesine karşı çare bulmaya mecbur olmuştur. Şeria nehri doğusunda bulunan Dördüncü Ordu ise meydan muharebesi kesin neticeye varıncaya kadar büyük muharebeden hissesini almaya imkân bulamıyarak seyirci kalmış ve uzun ricatlarla Bedevilerin taarruzları arasında yıpranmıştır. Bütün ordulara kumanda eden Yıldırım Karargâhı Eylülün 19 uncu ve 20 nci günleri muharebenin idaresi üzerinde tesirini ve kavrayışını hemen kâmilen kaybetmiş bir durumda bulunuyordu.

"20 Eylül sabahleyin Yıldırım Karargâhı olan Nâsıra kasabası düşman süvarisinin baskınına uğramıştı. Düşman ilk günü bütün sevkü idareyi esir etmek gibi müstesna bir teşebbüse girişmişti. Yıldırım Karargâhı metanetle ve tedbirle kendisini kurtardı. Ancak bu hâl ilk günden itibaren düşmanın yerli halk yardımı ile ne kadar hazırlıklı olduğunun bir misalini gösterir.

GERİYE ÇEKİLİRKEN KARŞILAŞTIĞIMIZ GÜÇLÜKLER

«Bu meydan muharebesinin cereyanı içinde benim kumanda ettiğim Üçüncü Kolordu Şeria nehrinin batısında Kudüs - Nabolus yolunun iki tarafında düşmanı karşılamıştır. Birinci ve Onbirinci Tümenler kolorduya bağlı idiler. Sağımızda Alman Asya kolu denilen bir muhtelit piyade alayı Sekizinci Ordunun sol kanadında bulunuyordu. Bizim solumuzda Yirminci Kolordunun iki tümeni ile beraber biz Yedinci Ordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşanın emrindeydik. Yedinci Ordunun cephesinde düşman birden büyük mesafeyle ilerleyememiş, hattâ taarruzları tekrar tekrar kanlı bir surette tard olunmuştu. Düşman sağımızdaki Sekizinci Ordu üzerinde ilk kati neticeyi tasavvur ettiği ve hazırladığı gibi baskın suretinde temin ettikten sonra Yedinci Orduyu tabiatıyla mevziden mevziye çekilmeye mecbur etmiştir. 20 Eylülden itibaren kısa mesafelerle mevziden mevziye geçiyorduk. Üçüncü Kolordu mevzi değiştirdikçe sağ yanından açılan gediğin kapanması, hiç olmazsa tarassudunu da düşünmeye mecbur oluyordu. Bizim kolor-

Çekilme

dunun muharebeleri Nabolus etrafına kadar ilk safhasını sarsıntısız geçirdi. Nabolustan geçerken ben halkta durgunluk gördüm, fakat düşmanlık hissetmedim. Ama etrafta ve köylerde şeyhlerin ve halkın aşikâr sevinç gösterdiklerini ve süslü elbiseleri ile misafir beklediklerini haber alıyordum. Nabolustan kuzeye giden büyük cadde bizim kolordu bölgesindeyidi. Sekizinci Ordunun tekerlekli bütün vasıtaları ve ağırlıkları bizim caddeyi yukardan doldurmuş ve tıkamıştı. Düşman ilerledikçe muharebenin bütün intizamsız kitleleri bizim yolumuz üzerinde yığılıyordu. Biz düşmanla cephede meşgul iken ricat hattımız üzerinde ve kuzeyinde biriken engellerle uğraşmaya kolordu olarak, hem vasıtamız hem selâhiyetimiz yok idi.

"Nabolustan sonra Yedinci Ordunun kuzeye doğru yolları düşman elinde idi. Şeria nehrini doğuya geçerek kuzeye yürümek emrini aldık. Bu safhada düşman kıtaları bizim kuzey ile irtibatımızı kesmiş bulunuyordu. Şeriaya doğru yürüyüşe başladığımız zaman tekerlekli bütün vasıtalarımızı tahrip etmek emrini almıştık. Şeria nehrinden Üçüncü Kolordunun doğuya geçmesi bu harpte zihnimde yerleşmiş zahmetli ve zamanında arkadaşlarım ve âmirlerim tarafından takdir olunmuş hâtıralardan biridir.

ÜMİTSİZLİĞİ YENEN MÂNEVİ KUVVET

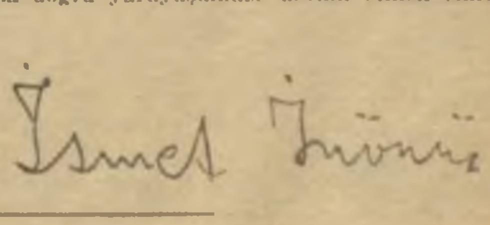
«Eylül 24 de Şeria kenarında Eşşak denilen mevkiye kolorduyu getirmiştim. Önümüzde geçitlerini bilmediğimiz süratli akan bir nehir duruyordu. Biz bu nehri doğuya geçecektik. Geçidimizi kendimiz koruyacaktık. Vâdi geniş ordugâhlar halinde bütün Yıldırım Ordularının ağırlıklarıyla dolu bir hâldeydi. Kolordunun bulunduğu ordugâhtan çıplak gözle bu ağırlık yığınlarının düşman tarafından parça parça toplandığı görülüyordu. Düşman süratle güneye ilerleyerek, bizim muhtemel geçitlerimize mâni olacak mevzileri işgal ediyordu. Bu esnada kolordu seyyar vasıtaları tahrip etmiş, günlerden beri her türlü ikmal tedbirlerinden mahrum olarak son demirbaş erzakını ve elde bulunan piyade ve dağ silâhları için sayılı cephanesini taşıyordu. Bu mahrumiyetlerin hepsinden mühim olan endişe bu felâketler ve yıpranma manzaraları içinde emir altında bulunan insanoğlunun ümidini koruyabilmek meselesiydi.

"Eşşakta akşam üzeri tecrübeli bir asker olan Tümen Komutanı Gur Bey bütün alay komutanlarıyla yanıma gelmişti. Gur Bey alay komutanlarına atfederek onların vaziyetten çok endişeli olduklarını söyledi. Kendi düşüncesini sorduğum zaman bana metanetle cevaplar verdi. Kumandanlarımla kısa bir hasbihal sonunda onları yarınki güç hareket üzerinde aydınlatmaya çalıştım. Âmirlerin dar zamanlarda bedenen kendilerinden daha çok harp eziyeti çeken maiyetlerini mânen korumak ve beslemek vazifeleri üzerinde konuştuk. Cihan Harbinde ve İstiklâl Harbinde birçok karanlık durumlarda insanların aklına aydınlık veren âmirler tesirinde huzur bulduklarını ve ümitle vazife hissi kazandıklarını tecrübe etmişimdir. Küçük, büyük âmirlerde bu mânevi kudret harplerin ümitsiz zamanları için çarelerin en tesirlisi sayılır.

ŞERİA NEHRİNİ GEÇİŞ

«1918 Eylülünün 25 inde iki koldan Üçüncü Kolorduyla Şeria nehrini doğuya geçtik. Hareket süratli ve ansız olmuş, suya yaklaştığımız ve karşıya geçtiğimiz zaman düşmanın tesirli ateşi bizim geçit hareketimize açılmıştır. Elimizde kalan cephaneyi idare ederek düşmanla dövüşüyorduk. İki geçit piyadenin belini aşan derinlikte ve süratli cereyandaydı. Atları yüzdürüyorduk. Karşıya geçtik. Kıtaları toplamaya ve intizam vermeye çalışıyorduk. Nehrin doğusunda Gur Beyi sırsıklam, neşeli buldum. Bir kederi vardı. Cebinde taşıdığı karısının ve kızının fotoğrafı ıslanmıştı. Resmini saklamasını söyledim, mukaddes suda vaftiz edilmiş olmaktan resim sahiplerinin çok sevineceklerini konuştuk. Gur Bey kolaylıkla şakanın lezzetine varmış idi.

"Şeriayı geçtikten sonra, akşam geç vakte kadar yürüyerek, Aclun denilen kasabaya ulaştık. Burada ordu kumandanımızı buldum. Beni lütufkâr bir surette karşıladı. Bildiği kadar bütün Suriyedeki askeri ve siyasi vaziyeti anlatmaya çalıştı. Mustafa Kemal Paşa güç bir vaziyetten askerini kurtarmış olarak benim gelmemden aşikâr bir surette memnunluk ve sevinç gösteriyordu. Gece bir müddet sonra ordu karargâhı kuzeye doğru hareket etti. Biz ertesi sabah Şama doğru yürüyüşümüze devam etmek emrini aldık.

tığı boşluğu dolduracak adam, henüz D. P. içinden çıkmadığı için Bekman şimdilik "mürşit"sizdir. Mamafih Genç Umum Müdürün bu boşluğu dolduracağı umulmaktadır. Nitekim Altemur Kılıç, Ankarada bulunduğu birkaç günlük müddet zarfında, yukarıdan gelen D. P. görüşlerini ufak notlar hâlinde aşağıya ulaştırarak, muavini Münir Müeyyet Bekmanı "irşad"sız bırakmamaya gayret etmiştir. Amerika dönüşünde, elbette ki çok daha faal şekilde Radyo Gazetesi neşriyatıyla meşgul olacaktır.

Bu sâyede kimseyi inandıramayan, ama pek çok kişiyi eğlendiren ve D. P. idarecilerinin sinirlerini teskin eden Radyonun siyasi yayınlarının yeni bir çeşni kazanacağı umulmaktadır.

Basın

Çığ gibi...

Geçen haftanın sonunda Cumartesi akşamı, B. B. C. nin Türkçe yayınlarını dinliyenler, Times gazetesinin o sabahki başyazısının Türkiyede gazetelerin kapatılması ve gazetecilerin hapishaneleri doldurması mevzuuna tahsis ettiğini öğrendiler. Ne Times'ın başyazısında, ne de B. B. C. nin yayınlarında hayret uyandıracak bir nokta yoktu. Zira, Türk basınının içinde bulunduğu durumun acılığının çoktan sınırlarımızı aştığı öteden beri biliniyordu. Bazı kısımları B. B. C. de okunan Times'ın başyazısı, Türkiyede İktidarın basına karşı davranışının liberal olmadığını belirttikten sonra, gazetecilerin bu kadar sık hapishaneyi boylamalarının normal bir hâdise sayılamıyacağını söylemektedir.

Uyandırdığı ıstırapla, dünyanın dört bucağından ses gelmesine sebep olan basın mahkûmiyetlerinden sonuncusu, geçen haftanın ortasında Çarşamba günü İstanbul Toplu Basın Mahkemesi tarafından verildi. Vatan gazetesi ve mesulleri ağır cezalara çarptırıldılar.

Vatan hakkındaki bu dâva, "Pulliam dâvaları" diye meşhur olan zincirin bir halkasıydı ve diğerleri gibi Başbakan Adnan Menderesin muvafakatiyle açılmıştı. Dâvanın neticesi önceden belliydi. Zira Pulliam'ların makalesinin ilk Vatanda çıkan tercümesini iktibas eden Ulus ve Ülkü Arman, Kim ve Şahap Balcıoğlu hakkındaki dâvalar 1 ay kapanma, 16 ay hapis ve 4 bin lira para cezası mahkûmiyetleriyle sona ermişti.

Vatan aleyhindeki Pulliam dâvasının, diğerlerinden farkı bir dosyada üç dâvanın birleşmesiydi. Birinci dâva, "Başbakanla görüşemiyen gazeteciler ateş püskürüyor" başlığı altında 17 Ekim 1958'de neşredilen Pulliam'ların makalesi yüzünden açılmıştı ve sanıkları Vatan gazetesi sahibi Ahmet Emin Yalmanla o nüshada neşriyatı idare eden Naim Tirali idi. İkinci dâva, aynı mevzu ile alâkalı olarak bir gün sonra çıkan "Yem torbası nazariyesi" başlıklı yazısından dolayı Ahmet Emin Yalman ve mesul müdür Selâmi Akpınar aleyhine açılmıştı. Üçüncü dâva ise, Pulliam'ların yazısı çıktığı gün Ahmet Emin Yalmanın yazdığı "Pek acıklı bir hikâye" başlıklı yazı dolayısiyle Yalman ve Naim Tirali aleyhine açılmıştı.

İstanbul Toplu Basın Mahkemesi bu bir dosyada birleştirilen üç dâvadan sâdece üçüncüsü için beraat kararı verdi. Diğer iki dâva dolayısıyle Vatan hakkında 1 ay kapanma cezası ile birlikte Ahmet Emin Yalman, Naim Tırali ve Selâmi Akpınar hakkında onaltışar ay hapis ve dörder bin lira para cezasına hükmetti. Ancak Ahmet Emin Yalmanın cezası, yaşı dolayısiyle 15 ay 16 gün ve para cezası da 3880 lira 80 kuruşa indirildi.

Yaşlı başyazar Ahmet Emin Yalmanın, basın rejimi hakkındaki fikirleri ve tutumu ne olursa olsun, uğradığı bu ağır ceza, gazeteciler arasında üzüntüyle karşılandı. Aynı üzüntüyü gerek yurt içinde, gerek yurt dışında paylaşanların sayısı da az değildi. Üstelik Yalmanın Temyizde bir dosyası daha vardı ki, tasdik ile neticelenirse Vatan başyazarı, Pulliam dâvasındaki mahkûmiyetiyle birlikte, 2 sene 1 ay 16 gün hapis yatacak ve 4 ay 20 gün de sürgün cezası çekecektir. Temyizdeki dosya tasdik edilirse, Vatan başyazarının oğlu Tunç Yalman da 12 ay hapis yatacak ve 6 ay sürgünde kalacaktır. Selâmi Akpınar, Pulliam mahkûmiyeti ile birlikte tam 2 sene 4 ay hapiste ve 6 ay da sürgünde kalacaktır.

Vatan mesullerinin Toplu Basın Mahkemesine "devam mecburiyeti" bu mahkûmiyetlerle bitmemektedir. Duruşmaları devam eden bir çok dosyaya bu haftanın içinde bir yenisi daha eklenmiştir. Kim'de çıkan "Quo Vadis?" başlıklı yazıyı iktibas ettiği için Vatan aleyhinde de takibata girişilmiştir ve yakında Ahmet Emin Yalman, bu defa yazı işleri müdürü Mesut Özdemir ile beraber hâkimlerin önüne çıkacaktır.

Bir vakitler Ankarada AKİS ve Ulusun başında esen rüzgâr, şimdi Babıâlide de hükmünü yürütmekte, İstanbullu gazeteler ile gazeteciler de basın rejiminin uyandırdığı ıstırabı, bu defa şahsi tecrübeyle tanımaktadırlar.

Selâmi Akpınar ile Ahmet Emin Yalman duruşmada

Aylarca zindan!...

Sıra Dünya'da

Pulliam zinciri Vatanın mahkûmiyetiyle tamamlanmamaktadır. Son halka, kararı bu haftanın ortasında Çarşamba günü verilecek olan Dünya dâvasıdır. Bu dâva da, tabiî diğerleri gibi mahkûmiyetle neticelenecektir. Başbakanla yapılan hâzin pazarlığın bilânçosu bundan ibarettir.

Bilânçonun muazzam bir mânevi açıkla kapandığı o kadar bellidir ki, "kocasından boşanan kadının ille de kendisini haklı çıkarma gayreti içinde" aylardır tutumlarını izaha çalışan Dünyanın iki sahibinin "müdafaanâme"lerinin tonu hırçınlaşmıştır.

Bu hırçınlık, evdeki pazarlığın çarşıya uymamasının neticesidir. Dünyanın iki sahibi, her halde bu sefer işlerini, Bedii Faikin birkaç günlük hapis devresi günlerindeki gibi cereyan edeceğini sanmışlardı. O zamanlar Falih Rıfkının radyolarda okunan "hapisteki hasta" temli mektubu meseleyi halle kâfi gelmişti.

Ne çare ki bu sefer hesaplar yanlış çıktı ve "alışveriş"in sadece bir "satış" hâline geldiğini gören Dünya sahipleri hırçınlaştılar. Bedii Faik

"hassas bünyeler"in sezdiği pazarlık kokusundan bahsetmeğe başladı. Aslında bu bir burun değil, göz meselesiydi. Göz sahibi binlerce okuyucu, pazarlık günlerinde Dünyanın nasıl renk değiştirdiğini görmüşlerdi.

Eğitim

Görülen lüzum!

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü, Ankarada bir basın toplantısı yapan Türkiye Öğretmenler Federasyonu Başkanı Ahmet Önertürk, memleketimizde tahsil çağına geldiği halde okuma imkânından mahrum 1 milyon çocuğun mevcudiyetini ve 16 bin köyün okulsuz olduğunu açıkladı. Eğitim meselesinin hallinde ilk adım olan okuyup yazma öğretme işini yürütebilmek için asgari 60 bin öğretmene ihtiyaç vardı.

Aslında, Ahmet Önertürk yeni bir şey söylemiş değildi. İlk öğretim sahasında ne halde bulunduğumuz herkes tarafından biliniyordu. O kadar ki Milli Eğitim Bakanı vekili Tevfik İleri, yurt gezilerinde söylediği nutuklarda "onların zamanında" diye başlayıp "D. P. İktidarı zamanında" diye devam eden konuşmalarında eğitim meselelerine temas dahi etmiyordu. Temas etse bile C. H. P. devrinde köylerde zorla okul yaptırıldığını söylemekle yetiniyordu.

Halbuki, eğitimciler arasında okulsuz köy ve öğretmensiz okul meselesi gittikçe daha büyük endişe ile takip edilen bir dâva hâline gelmiştir. Köy Enstitüleri hamlesinin mânası şimdi eskisinden daha iyi anlaşılıyordu. İdareciler arasında Köy Enstitülerine karşı uyanan bir cereyan, bu teşebbüsün yarım kalmasına sebep olmuş, ama enstitülerin yerini tutacak yeni teşekküller meydana getirilmemişti. Bu kaybın acısını içinde duyan eğitimciler, muhtelif mesleki mecmualarda çıkan yazılarıyla bu mesele üzerinde duruyorlar ve Köy Enstitülerinin ihyasını veya öğretmen yetiştirmek için yeni müesseseler kurulmasını istiyorlardı. Ama bu cereyanın Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hoş karşılanmadığı çabuk anlaşıldı. Bakanlık, Köy Enstitülerinin hasretiyle yazı yazan eğitimcileri cezalandırma yoluna gitmeyi uygun buluyordu. Bakanlığın öfkesiyle ilk karşılaşanlar, Ankarada çıkan "Köy ve Eğitim" ve "Bekçi", Ispartada çıkan "Demet" mecmuasında yazı yazan öğretmenler oldu.

"Köy ve Eğitim"i çıkaran ilköğretim müfettişi Galip Gürler bakanlık emrine alındı; izinde olduğu için karar, kendisine henüz tebliğ edilemiyen Galip Gürler, Ankaraya döndüğünde "görülen lüzum üzerine bakanlık emrine alındığını" öğrenecekti. "Bekçi"nin kurucusu ve yazarı Mehmet Emiralioğlu Çoruma naklolundu. Şükrü Kaçar da başka yere tâyin edilenler arasındaydı.

Başka yerlere tâyin edildiklerini öğrenen bu öğretmenler, birdenbire esen bu rüzgârın nereden geldiğini anlıyamadılar. "Görülen lüzum"un gerisinde gizlenen sebepler acaba nelerdi? Tâyin emrini alan bir ilköğretim müfettişi, bu sebebi araştırmaya koyuldu. Önce İlköğretim Umum Müdür Muavini Suphi Armana gitti. Arman, Milli Eğitim Bakanlığında eski Bakan Celâl Yardımcının en güvendiği insan olarak tanınıyordu. Tevfik İleri de Armana itimat gösterince, İlköğretim Umum Müdür Muavini eski nüfuzunu muhafazada hiç güçlük çekmedi. Arman, bu tâyinlerin hangi rüzgârın tesiriyle yapıldığını bilmediğini söylüyordu. Yapılanlar, yukarıdan gelen emirlerin neticesiydi. İlköğretim Umum Müdür Muavini, konuşurken sır vermeyen, fakat herşeyi bilen insanların nefis itimadı içindeydi. Ama sohbet uzadıkça, mesele aşağı yukarı vuzuh kazandı ve dillerin altındaki baklanın ne olduğu anlaşıldı: Son günlerde Köy Enstitüsünden mezun olanlar âdeta bir kampanya açmışlardı. Memlekete gerekli 60 bin öğretmenin temin edilmesini ancak Köy Enstitülerinin yeniden kurulmasıyla mümkün görüyorlar ve bu maksatla neşriyat yapıyorlardı. Bu, Bakanlığın resmi görüşüne uygun bir tutum değildi. Bakanlık, Köy Enstitülerine aleyhtardı. Binaenaleyh, Bakanlığın birer memuru olan bu öğretmenler, resmî görüşe uymak ve onun dışına çıkmamak zorundaydılar. Çıkanların şimdilik âkıbeti, "görülen lüzum" üzerine bir başka yere tâyini idi.

Öğretmenlerin derdi

Enstitü mezunu öğretmenler, memleketin öğretmen ihtiyacını karşılamak için Bakanlığa evvelce denenmiş ve iyi netice vermiş bir yolu gösteriyorlardı. İhtiyaç duyulan 60 bin öğretmenin bulunabilmesi için uzun yıllara ihtiyaç vardı. Hem bir taraftan da nüfus artışı dolayısıyle, öğretmen ihtiyacı yıllar geçtikçe daha da artacaktı. Bugünkü öğretmen okulları mezunlarıyla ihtiyacı karşılamak için, en aşağı 50 yıl beklemek lâzımdı! Halbuki meselenin hiç vakit kaybetmeğe tahammülü yoktu. Mesela kara bir cehaletin hüküm sürdüğü Hindistan, bizim Köy Enstitüleri tecrübesinden faydalanmış ve eğitim meselesinin halline bu yolla girişmişti. Fakat D. P. İktidarı, muhalefet yıllarında aleyhinde vaziyet aldığı Köy Enstitülerine ve köylünün okulunu bizzat inşası usulüne yanaşmak istemiyordu. Ama 60 bin öğretmene de ihtiyaç vardı ve bu ihtiyacın nasıl karşılanacağı meçhuldü. Bakanlıkta ehemmiyetli vazifeler alan enstitü mezunları, bu durum karşısında muhtaç bulunduğumuz 60 bin öğretmenin, adı Köy Enstitüsü olmasa bile, aynı espri ile kurulmuş okullar sayesinde yetiştirilebileceğini çeşitli neşir vasıtalarıyla ortaya attılar. Bu yeni olmıyan fikir, Köy Enstitüleri fikrine aleyhtar olanları harekete geçirdi ve malûm nakil kararlarının tebliğine başlandı.

Tevfik İleri
60 bin öğretmen

Köy Enstitülerinin Mahmut Makal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran v.s. gibi değerler yetiştirmesi ve verdiği müsbet neticeler sayesinde halk efkârında sempati yaratması ve basın tarafından desteklenmesi, Millî Eğitim Bakanlığındaki aksi cereyanın ilk anda geniş bir harekete girişmesini önledi. Meselâ Ankarada İlköğretim müfettişliği yapan ve muhtelif yazı ve kitaplarla Köy Enstitüsü dâvasını hararetle savunan Mahmut Makala şimdilik dokunulmadı. Başaran, Apaydın, Baykurt da yerlerinden oynatılmadı. Kitaplarıyla şöhret kazanan bu öğretmenlerin nakillerinin halk efkârında zamansız bir tepki yaratması ihtimali, koruyucu bir unsur oluyordu. Aslına bakılırsa, Köy Enstitüsü idealine bağlı bu şöhretler için ha orada olmuş, ha başka yerde asıl mesele Türk köylüsünü okutmaktı. Bu uğurda her cefaya katlanmaya hazırdılar. Mesleğe ilk girdikleri günden bu yana o kadar çok oradan oraya atılmışlardı ki, bir yeni tâyin onların hayatlarında hiç bir değişiklik yaratmazdı. Bu itibarla, tâyin tedbirlerinden katî bir fayda beklemek doğru değildi. Köy Enstitülerinden mezun olanlarda, eğitim dâvamıza bir hal yolu bulma, her köye bir okul ve her okula öğretmen temini fikri bir ideal hâline gelmişti. Üstelik bunlara idealleri için mücadele etme, inandıkları fikirlerde sebat gösterme azmi de aşılanmış bulunuyordu. Yer değiştirme ve bakanlık emrine alma gibi yarım tedbirler, eğitim meselesini halle değil, olsa olsa bu dert dolayısiyle üzüntü duyanların acılarını arttırmaya yarayabilirdi.

Yunanistan

Pazar ola!..

Geçen haftanın başında Brükselde toplanan Müşterek Pazar Bakanlar Komitesi, Avrupa Üniversitesinin hangi şehirde kurulacağının tayini gibi halli güç meselelerin yanında Yunanistanın Müşterek Pazara adaylık talebini de inceledi.

Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburgun aralarında bir "zenginler kulübü" teşkili ve İngiltere başta olmak üzere diğer 7 Avrupa memleketinin bir serbest mübadele bölgesi tesisi hususunda anlaşmaya varmaları, Yunanistanı ürkütmüştü. Yunanistan iktisadi birliklerin dışında kalmak istemiyordu. Bu sebeple dış ticaretinin yarısını yaptığı Müşterek Pazara başvurdu. Komşu memleketin "Yediler" yerine "Altılar"ı seçmesinde biraz da "Yediler"in gafının payı vardı. "Yediler" kulüplerine Portekizi dâvet etmişler, Yunanistanı çağırmamışlardı! Atina buna tahammül edemiyordu. Türkiye de tıpkı Yunanistan gibi unutulmuştu... Muhtemelen pek yakında o da, komşusu Yunanistanı takip ederek Müşterek Pazarın kapısını çalacaktı.

Müşterek Pazarın Bakanlar Konseyi, Yunanistanın talebini iyi karşıladı. Fakat az gelişmiş bu Akdeniz memleketinin "zenginler kulübü"ne katılmasının halli çok güç bir sürü teknik mesele ortaya çıkardığı muhakkaktı. Dış yardımla yaşayan az gelişmiş bir memleket, eşit şartlarla Müşterek Pazara katılamazdı. Bu sebeple "Altılar"ın Bakanlar Konseyi, Yunan Hükümeti ile müzakerelere başlama işini, Müşterek Pazarın icra organına havale etti. Pek yakında Yunan Hükümeti ve Müşterek Pazar İcra Komitesi arasında ilk müzakereler başlıyacaktır. Türkiyenin ve geçen ayın sonunda Avrupa ailesine alınan İspanyanın da Yunanistanın yolunu takip etmesi, gün meselesi sayılmaktadır.

İktisadi bakımdan Yunanistanın Müşterek Pazara katılması, hiç değilse kısa vâdede, "Altılar" için bir külfettir. Zira az gelişmiş bir memleket olması icabı, Yunanistan "Altılar"a avantaj tanıma yerine, onlardan avantajlar isteyecektir. "Altılar"dan iktisadi yardım bekliyecektir, mallarını onların pazarlarında gümrüksüz satmayı dileyecektir. Mukabilinde kendi sanayiini himayeden vazgeçmiyecektir. "Zenginler" uzun bir müddet sürecek olan bu fedakârlığı kabule yanaşacaklar mıdır? Meçhuldür. Her halükârda Müşterek Pazar ve Yunanistan arasındaki pazarlığın çok çetin olacağı söylenebilir. Müzakerelerin neticesinde politik sebeplerin mühim rol oynayacağı muhakkaktır. Zira iktisadi bakımdan yakın bir istikbalde külfetli olmasına rağmen, Müşterek Pazar memleketleri -bilhassa Fransa-, Akdeniz memleketleriyle münasebetleri sıklaştırmak kararındadır. General de Gaulle Fransası, Kıt'a Avrupasının İngiltereye ve hattâ Amerikaya karşı sözcülüğünü alarak, "küçüklerin en büyüğü" olmak arzusundadır. Bu sebeple Fransa, sırf politik sebepler yüzünden, İspanya, Yunanistan, Türkiye gibi memleketlerle sıkı iktisadi bağlar kurulmasına taraftardır.

Bu durum, liderliğini yaptığı "Yediler" toplantısına İspanya, Yunanistan ve Türkiyeyi çağırmamakla beraber, bu memleketlerin Müşterek Pazara yaklaşmalarından da ürken İngilterenin hiç hoşuna gitmemiştir.

Londradan geçen hafta gelen haberler, Yunanistanın Müşterek Pazara katılma teşebbüsünü "Yediler için ilk mağlûbiyet" sözüyle vasıflandırmakta ve İspanya ile Türkiyenin de aynı yolu takip edeceğini hatırlatmaktadırlar.

Orta Doğu

Zirai reformlar

Ateşli bir milliyetçiliğin kasıp kavurduğu Orta Doğu memleketlerinde, sosyal sahada da aynı ateşle toprak reformuna sarılınmıştır. Toprak reformu, Irakta Kasım, Mısırda Nasır gibi mukaddes bir kelime hâline gelmiştir. Politik bakımdan feodal bir bünyeyi muhafaza etmekte menfaati olan Ürdün idarecileri bile bu hummanın dışında kalamamışlar, kısmî reformlara girişmişlerdir. İran Şahı yıllardan beri şahsına ait araziyi topraksız köylülere dağıtmaktadır. Mamafih bu mevzuda en ileri giden memleketler, Suriye ve Irak olmuştur.

Irak: General Kasımın memleketinde toprak reformuna 30 Eylül 1958 tarihli kanunla başlanmıştır. Bu kanuna göre, hiç bir şahıs sulu ziraat yapılan arazide 250, kuru ziraat yapılan arazide 500 hektardan fazla toprağa sahip olamıyacaktır. Reform 5 yıl içinde gerçekleştirilecek ve istimlâk edilen arazinin bedeli yüzde 3 faizli 20 yıl vâdeli bonolarla ödenecektir. İstimlâk edilen arazi, devlete ait bulunan arazi ile birlikte, topraksız köylülere ve diğerlerine 20 yılda ödenmek üzere satılacaktır. Topraksız köylüye sulu arazide 7,5 - 15 hektar, sulanmıyan arazide ise iki misli toprak verilecektir. Arazinin bölünmesinden doğacak mahzurları ortadan kaldırmak maksadıyla, köylüler, onlara tohum, gübre, hayvan ve makine temin edecek kooperatiflere girmeye mecbur tutulmuşlardır.

Toprak ağalarının politik nüfuzunu kırmak maksadıyla, reformun tatbikine hâlen büyük bir hızla devam edilmektedir.

Toprak reformu mevzuunda Irakta ilk adımlar, Nuri Said devrinde, 1945'de atılmıştır. Başlangıçta devlete ait 99 bin hektar sulanmış arazi dağıtılmıştır. 1951 de bütün devlet arazisinin tevzii kararlaştırılmıştır. Yalnız bu ilk reformlarda çiftçilere olduğu kadar, emekli memurlara, polise, ordu mensuplarına da arazi vermek gayesi güdülüyordu. Nuri Said idaresi, bu suretle orduyu, polisi kendine bağlıyacağı ümidindeydi. Sonra Nuri Said idaresinin dayandığı büyük toprak sahiplerinin arazisine ilişilmiyordu. Halbuki Kasım Hükûmetinin giriştiği reform, Irakın bütün sosyal bünyesini değiştirecek genişliktedir.

Iraktaki reformun en alâka çekici tarafларından biri de, zirai ücretlerin ve toprak mahsullerinin istihsal âmilleri arasında taksiminin tesbitidir. Kanuna göre, zirai istihsalin yüzde 10'u arazinin kira bedeli ve idarecilik hissesi sayılmaktadır. Yüzde 10 - 20 kadarı, sulanmış arazide su temini hissesi olarak ayrılacaktır. Geri kalan yüzde 60 - 70 tohumluk ve işgücü hissesidir. Yani toprak reformu, zirai işgücünü büyük ölçüde mükâfatlandırmaktadır.

Suriye: Birleşik Arap Cumhuriyetinin Suriye eyaletinde girişilen toprak reformu, Iraktakinden belki daha da radikaldir. 27 Eylül 1958 tarihli kanuna göre, 5 yıl zarfında sulanmış arazide 80 hektarın üstündeki bütün topraklar istimlâk edilecektir. İstimlâk bedeli 40 yıl vâdeli yüzde 1,5 faizli bonolarla ödenecektir. İstimlâk edilen arazi, sulanmış arazide âzami 8 hektar, kuru ziraat yapılan yerlerde âzami 30 hektar olmak üzere, topraksız köylüye 40 yıl vâde ile satılacaktır. Kooperatiflere katılmak mecburidir. İlk parti olarak 2880 aileye, 27 köyü kaplayan 61 bin hektar arazi 1959 Şubatında dağıtılmıştır. Mart sonunda 244 toprak ağasına ait 450 bin hektar arazi istimlâk olunmuştur. Reformun 3 yılda bitirileceği resmen söylenmektedir. Ayrıca toprak ağası - ortakçı münasebetlerini tanzim eden bir kanun çıkarılmıştır. Ortakçı lehinde geniş hükümler ihtiva eden bu kanuna göre, mahsulün paylaşılmasında, toprak ağasının hissesi asgari yüzde 20 ile âzami yüzde 33 arasında değişmektedir.

Mısır: Mısır, 1952'de toprak reformuna başlamıştır. 1958 sonuna kadar ekilen arazinin yüzde 9 una muadil 234 bin hektar arazi istimlâk olunmuştur. Reformdan 200 bin aile -1 milyon 200 bin kişi- faydalanmıştır.

Ürdün: Komşu memleketlerdeki toprak reformu hummasından uzak kalamıyan Ürdün de 1959 başında çıkan bir kanunla kısmi bir toprak reformuna girişmiştir. Bu kanuna göre, Yarmuk nehri kenarında sulanan 12 bin hektarlık arazi, 3 hektar-

Ümitler Generalde...

Doğan AVCIOĞLU

Bazı "emare"ler dış politikamızda mühimce değişikliklerin vuku bulduğunu veya vukubulmak üzere olduğunu göstermektedir. Bu değişiklikler iki istikamette hissedilmektedir: 1) Dış politikada nötralizme müncer olan arap milliyetçiliği artık anlayışla karşılanmaktadır. 2) Akdeniz sahilindeki Avrupa memleketleriyle sıkı bağlar kurmaya çalışılmaktadır.

Arap memleketlerine karşı güdülen "ya Bağdat Paktına girersiniz, ya aksi halde..." politikasının iflâsı kabul edilmiştir. Nötralizmin mutlaka komünist veya komünistlerin âleti olmak mânasına gelmiyeceği uzun tecrübelerden sonra nihayet mecburen anlaşılmıştır. Bir zamanların "emperyalist" Nâsırı ve "Irakı kızılların kucağına atan kanlı ihtilâlci" Kasımı -Zafer ve Havadisteki yazılardan, resmi beyan ve tebliğlerden anlaşılacağı üzere- artık "muteber zevat" muamelesi görmektedirler.

Bu, hâdiselerin kabul ettirdiği mecburi bir değişikliktir. Esasen Orta Doğudaki İngiliz ve Amerikan politikası da aynı istikamette gelişmektedir.

Henüz zemin yoklama safhasında olan ve kendi ihtiyarımızla seçtiğimiz ikinci istikametteki gelişmeler çok daha ilgi çekicidir. Emareler, Türk dış politikasının Bağdat Paktı dostumuz İngiltereden Fransaya doğru kaymaya başladığını göstermektedir. Şimdiye kadar Londra, Washington'dan sonra, Türk dış politikasının ikinci mihrak noktasıydı. Büyük ümitler bağlanan Bağdat Paktında ifadesini bulan bu yakınlık, İngiltereye ateş püskürülen "ya taksim, ya ölüm" günlerinde dahi bozulmamıştır.

Durum şimdi değişmektedir. Bunun da başlıca sebebi, Avrupada vuku bulan son hâdiselerdir: İktisadi bakımdan Avrupa ikiye bölünmek üzeredir. Aralarında Fransa, Almanya ve İtalyanın bulunduğu altı Avrupa memleketi, "Avrupa İktisadi Camiası" veya "Müşterek Pazar" adı altında bir gümrük birliği kurmuşlardır. Onların karşısında, İngilterenin liderlik ettiği yedi Avrupa memleketi, küçük bir serbest mübadele bölgesi kurmak hususunda prensip anlaşmasına varmışlardır. "Altılar" ile "Yediler" anlaşamazlarsa -ki anlaşma ümidi zayıftır- Batı Avrupa iktisaden ikiye, hattâ üçe bölünecektir. "Yediler", "Altılar"ın dışında kalan Türkiye, Yunanistan ve İspanya gibi memleketleri, "Küçük Serbest Mübadele Bölgesi" müzakerelerine çağırmaya bile lüzum görmemişlerdir. Evvelce de, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtına dahil bütün memleketleri toplıyacağı düşünülen "büyük serbest mübadele bölgesi" projesi, az gelişmiş Avrupa memleketlerinin ancak dudak ucuyla hatırlandığı bir egoizm içinde akamete uğramıştı.

Bu durum, iktisadi blokların dışında kalmaya mahkûm görünen ve dış ticareti Avrupaya bağlı bulunan Türkiye, Yunanistan ve İspanyayı elbette ki endişeye düşürmüştür. Akdeniz memleketi olduğunu unutmıyan İtalyanın da katıldığı Türkiye, İspanya ve Yunanistan arasındaki temasların sıklaşması, yüksek kademede ziyaretler yapılması büyük ölçüde bu endişelerin neticesidir.

İktisadi blokların dışında kalan Avrupa memleketlerinin müşterek bir kurtuluş yolu aradıkları günlerde, General de Gaulle Fransası Avrupada yeni bir politikanın şampiyonluğunu yapmaya başlamıştır: Anglo - Sakson hâkimiyetini kırmak gayesiyle General de Gaulle, diğer Avrupa memleketlerini müşterek bir dış politika etrafında toplamak için faaliyete geçmiştir. General, kendisi iktidara gelmeden evvel imzalanan Müşterek Pazar anlaşmasını, sözcülüğünü Fransanın yapacağı bu müşterek dış politikayı gerçekleştirmeye yarıyacak bir vasıta olarak görmeye mütemayildir. Bu sebeple, Fransanın demokrat diktatörü, politik bakımdan kendine bağlamaya çalıştığı Akdeniz memleketlerini, iktisadi bakımdan da Müşterek Pazar ailesine almayı arzulamaktadır. Nitekim Fransanın teşviki üzerine, Müşterek Pazara katılma teşebbüsünde bulunan Yunanistanın teklifi, Müşterek Pazarın Bakanlar Konseyi tarafından müsbet karşılanmıştır. Manchester Guardian'ın da bildirdiği gibi, Yunanistanı camiaya alma kararı, müşterek bir dış politikanın kabulü gayesiyle, daha sıkı politik bağlar tesisini temine çalışan Fransız teklifiyle ilgilidir".

Türk ve Fransız dışişleri bakanlarının Cenevredeki konuşmalarından sonra, memleketimizin de Yunanistanı takiben bir gün Müşterek Pazarın kapısını çalması kuvvetle muhtemeldir.

Gerçi Dışişleri Bakanlığı tebliği, Türkiyenin "Altılar" kadar, "Yediler" ile de temasta olduğunu bildirmektedir. Ama ibrenin "ticari" gayeleri ön plânda tutan "Yediler"den, politik mülâhazaları unutmıyan "Altılar"a kayması kuvvetle muhtemeldir. "Altılar" ile rekabet endişesiyle "Yediler", Türkiye ve İspanyayı son dakikada saflarına çağırmayı deneseler bile, ticari münasebetler, memleketimizi Müşterek Pazara doğru itmektedir. Avrupanın iki iktisadi bloka bölünmesi önlenmedikçe, blokların teşekkülünde bir günahı olmayan ve blokların dışında kalmayı haklı olarak tehlikeli sayan Türkiye, İspanya ve Yunanistan gibi memleketler için, de Gaulle'ün dâveti elbette ki cazip-tir.

Bütün mesele Müşterek Pazara hangi şartlar altında katılınacağının tâyinidir. İktisadi durumu komşularına nazaran çok daha kötü olan memleketimiz başta olmak üzere, İspanya ve Yunanistanın Müşterek Pazara eşit şartlarla katılmaları bir hayaldir. Diğer taraftan mesele sırf iktisadi bakımdan ele alınırsa, Türkiye, Yunanistan ve İtalyanın Avrupa Camiasına ithali, "Altılar" için uzun bir müddet, avantajdan çok külfet getirecektir. Ancak politik mülâhazalar ve istikbaldeki iktisadi menfaatler, "Altılar"ı kısa vâdedeki külfetleri göze almaya zorlıyabilecektir. Mesele çetindir.

Mamafih Müşterek Pazar memleketleri, Fransa ve Belçikanın Afrikadaki topraklarını Müşterek Pazara almak maksadıyla, büyük külfetlere katlanmaktan çekinmemişlerdir. Afrika toprakları geniş bir pazara imtiyazlı bir şekilde mallarını satabileceklerdir. "Altılar" daha da ileri giderek, belli başlı zirai mahsullere uzun yıllar için fiyat garantisi tanımak niyetindedirler. Fiyat garantisinin bu memleketlerin zirai istihsalini arttıracağı ve istihsali istenen istikametlere sevkedeceği aşikârdır. Bundan başka bir "Kalkınma Fonu" kurulmuştur. Bu fon ilk beş yıl zarfında Afrika memleketlerinde 581 milyon dolar tutarında yatırım yapacaktır. Hususi sermaye Afrikaya gitmek hususunda teşvik edilecektir.

Bu büyük avantajlara mukabil Afrika memleketlerinden gümrük duvarlarını kaldırmaları istenmemektedir. Onlar, anlaşmanın 133 üncü maddesine göre "kalkınma ve sanayileşme zaruretlerine uygun düşen" veya "bütçeye gelir kaynağı teşkil eden" gümrük vergilerini arzu ettikleri gibi alabileceklerdir. Yani anlaşma hemen hemen tek taraflıdır: Afrika toprakları Müşterek Pazarın avantajlarından faydalanmakta, mahzurlarından korunmaktadır.

Eylülde Müşterek Pazar ile müzakerelere başlıyacak olan Türkiye ve İspanyanın öncüsü Yunanistan, bu avantajların hiç değilse büyük bir kısmının kendisine de tanınmasını, hiç şüphe yok, istiyecektir. Müzakerelerin çetin olacağı muhakkaktır. Bütün ümitler, iktisadı, politikanın elinde bir vasıta olarak görmeye mütemayil bulunan General de Gaulle'dedir.

Akdenizde yeni bir politik düzenin ortaya çıkması, de Gaulle'ün ve onun ısrarlarıyla Müşterek Pazar memleketlerinin iktisadi fedakârlıkları göze almasına bağlıdır.

dan az olmamak ve 10 yıl zarfında ödenmek üzere çiftçilere dağıtılacaktır. Tabiî ki bu, minyatür bir reformdan ibarettir.

İran: Çok sayıda büyük arazi sahibinin bulunduğu İranda toprak reformunun motörü Şahtır. Şah 1951 den beri kendi topraklarını dağıtmaktadır. Topraklar köylüye 45 yıl vâde ile satılmaktadır. Bu para Ziraat Bankasında toplanarak, köylüye işletme malzemesi temininde sarfolunmaktadır. 1951'de Davudâbad köyü civarında 136 ailenin her birine 8 hektar arazi verilmiştir. 1952 - 53'te 2230, 1955 - 56'da 3779, 1956 - 57'de 3497, 1957 - 58'de 2826 aile topraklandırılmıştır. 1958 ve 1959'un ilk iki ayında 54 köyde 3445 aile toprak sahibi olmuştur. İran Şahı, şahsına ait toprakların üçte birinden fazlasını dağıttığını ifade etmektedir.

Birleşmiş Milletlerin Orta Doğu'ya ait 1958 yılı iktisadî raporuna göre, Şahın 1958'e kadar dağıttığı topraklar, İranda ekilen toprakların yüzde 1 inden azdır. Yani şimdiye kadar toprak reformu mevzuunda İranda yapılanlar kifayetsiz kalmaktadır. Toprak reformunu, taht'a bir veliaht bulmak gibi kendine iş edinen İran Şahı da durumun farkında olmalı ki Le Monde gazetesi muhabirine, "İrandaki büyük arazi sahiplerine 1961'e kadar müsaade. Eğer benim izimden gitmezlerse onları mecbur edeceğiz" demek lüzumunu duymuştur. Şah, 1961'e kadar bütün kendi topraklarını ve devlet topraklarını köylüler arasında dağıtmış olacaktır. Fakat büyük arazilerin istimlâki zaruri, ama politik bakımdan da çok güç bir iştir.

Türkiye: İkinci Dünya Harbi sona erer ermez, Türkiyede iyi düşünülmüş bir toprak kanunu sahneye konmuştur. Ne yazık ki bu kanun, tıpkı Orman Kanunu gibi çok partili hayatın cilvelerine kurban gitmiştir. Doğuş sebeplerinden birini Toprak Kanununa borçlu olan D. P., çiftçiyi topraklandırma işini bütçe gerekçelerini ve kalkınma nutuklarını süsleyen bir "istatistik malzemesi" hâline getirmiştir. Çiftliklerin istimlâkı işinin bir tehdit vasıtası olarak kullanıldığı da söylenilmektedir.

Türk ziraatının iktisadi meselelerı mevzuunda en ciddi etüdleri yapan Doçent Reşat Aktan, Toprak Kanununun tatbikatı hakkında aşağıdaki hükme varmaktadır: "Toprak dağıtımında daha ziyade hâli devlet arazisinin, bölgede mevcut topraksız ve az topraklı çiftçilerin hepsini tatmin gayesi ile, nisbeten küçük parçalar hâlinde taksim edilmesi, toprak verilen kimselere, kanunda derpiş edilen kuruluş, onarma ve çevirme sermayesi, canlı ve cansız demirbaşlardan yeter miktarda verilmemesi, topraklandırılan kimselerin mazbut ziraat işletmeleri kurmalarının teşvik ve kontrol edilmemesi; ve nihayet kanunda mühim bir esas olarak alınan kamulaştırma yoluna ihtiyatla ve mahdut nisbette müracaat edilmesi gibi sebepler ile, aslında mükemmel bir şekilde hazırlanmış bir reform kanunu, kendisinden beklenen faydaları tam olarak sağlayamamış ve dolayısile ziraî prodüktiviteyi hissedilir derecede arttıramamıştır".

Netice itibariyle mükemmel bir kanun rafta kalmış veya boş ve ekseriya verimsiz devlet arazisinin politik gayelerle, işletmeye müsait olmıyan ufak parçalar hâlinde dağıtılması yoluna gidilmiştir.

Toprağa kavuşan Iraklı çiftçi

Reformun meyvaları

Castro'nun âsileri Havana Hiltonun salonlarında
Trujillo'nun uykusunu da bu kaçırıyor ya...

Dominik Cumhuriyeti

İtiraz dinlemeyen adam

Amerika Birleşik Devletleriyle Güney Amerika arasındaki irili ufaklı adalarda vazife gören yabancı muhabirler, geçen hafta mühim bir "siyasi kaza"nın esrarını çözmek için boş yere uğraşıp durdular. Dominik Cumhuriyetinin Çalısma Bakanı Ramon Marrero Aristy Temmuz ortalarında bir otomobil kazasına kurban gitmişti. Daha doğrusu hükümetin resmi gazetesi El Caribe tarafından verilen haber bu şekildeydi. Halbuki geçen hafta Dominik Cumhuriyetinden hudut dışı edilen New York Times muhabiri Tad Szulc'un bildirdiğine göre, olup bitenler sadece basit bir kazadan ibaret değildir ve işin içinde bazı tertipler yatmaktadır.

Senyor Marrero, şahsen General Trujillo'ya sadık kalmakla beraber, rejimin kurtulabilmesi ve ayakta durabilmesi için daha liberal usûllere gidilmesinin şart olduğuna inananlardandı. 45 yaşındaki bu şair ruhlu bakan, memleketin başındaki diktatörü hakikaten sever, Dominik Cumhuriyetinin refah içinde yaşıyabilmesi için Trujillo'nun başta kalmasını isterdi. Hattâ, bu sevgisini göstermek maksadıyla, beş çocuğundan üçüncüsüne diktatörün adını vermişti. Fakat, mensup olduğu hükümet içinde daima liberal fikirleri müdafaa etmesi ve arada sırada otoriter rejimin biraz gevşetilmesi lüzumundan söz açması Ramon Marrero'ya iktidardaki zümre arasında hayli düşman kazandırmıştı. Hattâ, bazıları Trujillo'nun kulağına, Marrero'nun başa geçmek için gizli tertipler hazırladığını fısıldamışlardı. Aslına bakılırsa diktatör de emrindeki Çalışma Bakanının davranışlarından pek memnun değildi. Bilhassa Amerikalı gazetecilere verilen ve memlekette bazı suiistimallerin mevcudiyetinden bahseden meşhur beyanattan sonra, Marrero'nun durumu büsbütün güçleşmişti. Kendisi o sırada Dominik Cumhuriyeti adına bir propaganda bürosu açmak üzere New York'ta bulunuyordu. Aslında diktatörü metheden ve ancak bir cümlesinden dolayı tenkide uğrayan beyanatın gazetelerde çıkması üzerine Marrero acele Dominik Cumhuriyetine çağırılmıştı. Genç bakan, Amerikadan ayrılmadan önce, yakından tanıdığı bazı muhabirlere "fırtına geçinceye kadar Dominikte görünmemelerini" tavsiye etmişti. Öyle anlaşılıyor ki, korktuğu fırtına kendi başında patlak vermiş ve otomobili "pek esrarlı şartlar altında" alev alarak bir uçuruma yuvarlanmıştır. Muhabirler, "kaza"nın Constanza hava meydanı yakınında olmasını, Çalışma Bakanının memleketten kaçmak isterken öldürüldüğüne bir delil saymaktadırlar. Tabii, herşey, olup bitenleri ustaca kamufle edecek şekilde tertiplenmiştir ve Trujillo, cenaze merasimine, üzerinde "samimi ve çalışkan arkadaşıma" diye yazılı bir çelenk göndermiştir.

Çok şükür, diktatörün itirazlar ve tenkidler karşısındaki ayıklama taktikleri her zaman böyle kanlı olmamaktadır. Mesela, Genel Kurmay Başkanı Maximo Bonetti Burgos'un işbaşından uzaklaştırılışı pek sessiz sedasız olmuştu. Memleket dışındaki "hür Dominikliler" tarafından hazırlanmış "istilâ teşebbüsleri"nin muvaffakiyetle bastırılışı münasebetiyle tertiplenen bir merasimde, sıra bağlılık telgraflarına gelince, General Burgos'un yerine General Roman'ın adını duyanlar beklenen değişikliğin nihayet yapıldığını anlamakta gecikmemişlerdi. Trujillo, Haziranda üç beş kişilik âsi gruplara karşı Dominik Cumhuriyeti ordusunun yavaş hareket etmiş olmasını bir türlü unutmamış, ilerde daha vahim tehlikelerle karşılaşmaktansa, yüksek kumanda mevkiinde bir değişiklik yapmayı uygun bulmuştu. Fakat, yeni tâyinin sebebini bu şekilde izah eden New York Times muhabiri de, "rejimin sâdık hizmetkârlarını küçük düşürdüğü" esbabı mucibesiyle memleketi terke davet olunmuştu.

Korsalı diktatör

3 milyon nüfuslu Dominik Cumhuriyetini mutlak hâkimiyeti altında tutan ve aleyhte en küçük itirazlara bile müsamaha göstermeyen adam, 67 yaşında olmasına rağmen hâlâ başlangıçtaki hırsından bir şey kaybetmiş değildir. Fakat, iktidarda bulunduğu 29 yıl zarfında sürdüğü keyifli ve rahat hayat vücudundaki dinçliği gidermiştir. Trujillo, bugün, gitgide artan şişmanlığını göstermemek için korse giymeden edemez. Bütün öbür diktatörler gibi o da gösterişe meraklı olduğundan, 1.70 lik boyunu kâfi derecede fiyakalı bulmaz ve

daha uzun boylu görünmek maksadıyla hususi surette yapılmış yüksek ökçeli ayakkabı giyer.

Memleketine yaptığı bütün bu iyiliklere karşılık, Trujillo kendi kendisine "milletin hâmisi" ünvanını vermiştir ve resmî vesikaları imzalarken bu adı kullanır. Son istatistiklere göre, yalnız başkentte General Trujillo şerefine dikilmiş tam 1870 heykel vardır ve bütün memlekette heykelsiz bir tek köy bile bırakılmamıştır. Geçen hafta, Dominik Senetosu, bozguncu faaliyetlerin önlenmesi şerefine hükümet merkezinde iki heykelin daha dikilmesine karar vermiştir. Ayrıca, diktatörün ne derece büyük olduğunu halka iyice anlatabilmek maksadıyla. büyük kasabaların kalabalık köşelerinde neon ışıklarıyla "Bir Allah var. bir de Trujillo" şeklinde yazılar yazılmaktadır. Generalin adını taşıyan şehirlerin, caddelerin, köprülerin, yolların ve binaların sayısı ise yüzlerle ölçülmektedir. Bazan bu gibi yerlere Trujillo ailesine mensup başka fertlerin de adı verilmektedir. Vaktiyle San Domingo diye bilinen başkentin adı artık "Ciudad Trujillo"-dur. Nihayet, büyük bir hastahanenin giriş kapısı üstünde kocaman harflerle "Sizi ancak Trujillo iyi edebilir" diye yazmaktadır.

İktidarın yolları

Diktatörün hayatındaki başlangıç safhaları, bugünkü ihtişam ve debdebeden hayli farklı bir manzara göstermekteydi. Tam adıyla Rafael Leonidas Trujillo Molina, onbir çocuklu bir ailenin üçüncü oğluydu. Fakirlik içinde geçen bir çocukluktan sonra telgraf memuru olarak hayata atıldı, fakat bir müddet sonra muhafız kıtasına girip aylıklı asker olmayı tercih etti, 1918'de teğmenliğe, 1922'de yüzbaşılığa ve nihayet Amerikan Deniz Piyadelerinin memleketi terketmelerinden sonra 1924 yılında da binbaşılığa yükseldi. Bundan sonra, açıkgözlüğü ve ihtirası sayesinde, Trujillo'nun ilerleyişi bir hayli süratli oldu. 1928 yılında Genel Kurmay Başkanı olan General Trujillo, iki yıl sonra o zamanki Cumhurbaşkanının bir halk hareketi sonunda hapsedilmesi üzerine idareyi eline aldı. O günden beri, Dominik Cumhuriyetinin başında hep aynı adam bulunmaktadır.

Meşhur muharrir Albert C. Hicks'in "Kanlı Sokaklar" adını taşıyan kitabında kendisinden "sahtekâr, at hırsızı ve hokkabaz" diye bahsedilen Trujillo, iktidar koltuğuna oturduğu zaman, şiddet politikasının en hararetli taraftarı oldu. Siyasi muarızlarını öldürtmekte, muhalifleri sürgüne göndermekte Trujillo pek insafsız davrandı ve birkaç yıl içinde memleketteki her türlü şikâyeti, sızlanmayı bastırdı. Bu mezarlık sessizliğinden sonra, Dominik Cumhuriyetini kendi çiftliği gibi idare edebileceğine kanaat getiren adam, muazzam bir servet sahibi olmakta ve aynı zamanda da akrabalarını zengin etmekte gecikmedi, Tuz, tütün, bira gibi birçok maddelerin imali, devletin değil, Trujillo ailesinin inhisarı altına alındı.

Dominikli diktatör şimdiye kadar üç defa evlenmiştir ve üçü şimdiki karısından olmak üzere dört çocuk sahibidir. En büyük oğlu 28 yaşındaki genç Rafael Trujillo'nun Amerikada "tahsil"deyken Kim Novak'la yaşadığı maceralar ve resmî tahsisatından satın alıp Zsa Zsa Gabor'a hediye ettiği otomobiller hâlâ unutulmamıştır. Babasının oğlu, bugün, "memleketine hizmet üzere" Dominik Cumhuriyetine dönmüştür ve başka memleketlerdeki askerlerin henüz teğmenlikten kurtulamadıkları bir yaşta Korgeneral rütbesiyle Dominik Hava Kuvvetlerinin başında bulunmaktadır.

Uyuşukluğun sonu

Bütün insafsızlığına ve şiddet metodlarına karşılık, uzun iktidarı zamanında memlekette büyük işler başarmış olması yüzünden, Trujillo'nun halk arasındaki itibarı pek o kadar kötü değildir. Köylüler, büyük şehirlerde olup biten suiistimallerden, hürriyet aleyhindeki tedbirlerden tamamen habersiz yaşamakta, hattâ maddi menfaatleri okşandığı müddetçe hükümete taraftar görünmektedirler. Meselâ, Trujillo hükümetine karşı ayaklananlar olduğu zaman, emniyet kuvvetlerinin âsi başına bin dolar vaadetmeleri üzerine yüzlerce köylünün ihbarda bulunması sık sık görülen hâdiselerdendir. Nüfusun yüzde 25'ini teşkil eden işçiler de Trujillo rejiminden pek fazla şikâyetçi değildirler. İş kanunlarıyla kendi durumları teminat altına alındığı ve işçilere parasız türlü içtimaî hizmetler sağlandığı için sendikalardan hiç ses seda çıkmamaktadır. Tabiî, diktatörlük polisinin de bu mezarlık sessizliğinde payı bulunduğunu unutmamak lâzım gelir.

Dominik Cumhuriyetinde bugün için tek şikâyet ve muhalefet kaynağını orta sınıflar teşkil etmektedir. Gerçi onların da maddi durumları iyidir ve hayat seviyeleri yüksektir ama, okumuş ve gezmiş olmak yüzünden, bazı hâdiseler kendilerini rahatsız etmektedir. Ayrıca, memleketteki iktisadî vaziyet bu yıl, bilhassa orta sınıflar bakımından, pek iç açıcı olmamıştır. Dünya piyasalarında Dominik ihraç mallarına ödenen fiyatların düşmesi yüzünden, bütün ihracat hacminde 60 milyon dolarlık bir azalma vuku bulmuştur. Diktatör Trujillo'nun son zamanlarda satın aldığı 5 milyon dolarlık silâh ve mühimmatın parası da ithal resimlerine yapılan ağır zamlarla ödenecektir. Fakat, herşeye rağmen, Trujillo aleyhtarlığı hiçbir zaman geniş çapta teşkilâtlı bir hareket hâlini alamamaktadır. Orta sınıflar, tipik bir menfaatperestlikle hareket etmekte, Trujillo gittiği takdirde yerine Castro gibi içtimai adalet taraftarı bir kimsenin gelmesinden korkmaktadır.

Hücreli muhalefet

Dominik Cumhuriyeti, geçen ayın ortalarında "La Trinitaria" hareketinin 121 inci yıldönümünü kutladı. "La Trinitaria", 1838 yılında Haiti işgaline karşı kurulan gizli bir kurtuluş cemiyetinin adıydı. Şimdi de, aynı isim altında, küçük bir mukavemet hareketinin memlekette yayıldığından bahsedilmektedir. Trujillo'nun gizli polis teşkilâtından son derece çekinen muhalifler hücre usûlüne başvurmaktan başka çare bulamamışlardır. Söylediklerine göre, ihbar korkusu yüzünden üçer kişilik hücreler kendi aralarında birer kişiyle irtibat temin etmekte, muhalifler bile birbirlerini tanımamaktadırlar.

Mamafih, yabancı müşahitler, Dominik Cumhuriyetindeki bu muhalefet hareketlerinden pek fazla bir şey beklemenin doğru olmıyacağı hususunda müttefiktirler. Trujillo'nun memleketteki hâkimiyeti şimdilik tamdır. Küçük Cumhuriyetin iyi teçhiz edilmiş 23 bin kişilik bir ordusu ve 4.500 kişilik zabıta kuvveti vardır. Ayrıca, "Anti-komünist Lejyonu" adı verilen bir kuvvet daha bulunmaktadır ki, bunun mevcudu -hiç olmazsa kâğıt üzerinde- yüzbinlere varmaktadır. Memurlar ve emekli askerler bu lejyonun tabii âzası sayılmakta ve her hafta bir gün başkentin talim meydanında askerî eğitime tâbi tutulmaktadırlar. Son zamanların bütün diktatörleri gibi Trujillo diktatörlüğü de, muhalefetle komünizmi aynı şey saymanın -bilhassa Amerika Birleşik Devletleriyle olan münasebetler bakımından- kârlı olacağı düşüncesinden hareket etmektedir. Trujillo'nun emrindeki radyolara, gazetelere bakılırsa, Kübayı Batista'dan kurtaran Castro komünistin biridir ve ona karşı cephe alanlar Amerikan kıtasını Sovyet ajanlarına karşı korudukları için himaye edilmelidirler. Memleket dahilinde Trujillo rejimine karşı mukavemet gösterenler de Castro tarafından yetiştirilip yollanan kimseler olduklarına göre, bunlara karşı girişilecek her türlü şiddet tedbiri Batı dünyasının selâmeti ve komünizmden korunması bakımından hoş görülmelidir.

Bugünlerde Trujillo'yu üzen şey, Washington'da yavaş yavaş vuku bulmakta olan zihniyet değişikliğidir. Sam Amca, hâlâ Franco gibi diktatörleri malî tahsisat limitleriyle kurtarmakta berdevamdır ama, Castro'ya ve Abdülkerim Kasıma karşı takip ettiği siyasetle artık eski dar görüşlülükten ayrılmağa başladığını da göstermiştir. John Foster Dulles zamanında olsaydı, Trujillo'nun komünizm düşmanı gözükmesi, Kübadaki rejimi devirmek için Dominik Cumhuriyeti tarafından girişilecek bütün hareketlere Amerikanın göz yumması için kâfi sebep sayılırdı; fakat Venezuelâda Nixon'un suratına yapışan tükürüklerden ve çürük domateslerden sonra, sırf komünist düşmanı olduklarına bakıp diktatörleri tutmanın pek akıl kârı olmadığı -bu mevzudaki müstesna vaziyete rağmen- iyice anlaşılmıştır.

Doğu - Batı

Zirvenin zirvesi

Geçen haftanın sonunda, Amerikan Başkan Yardımcısı Nixon-un Rusya seyahati nihayete erdiği zaman, zirve toplantısı ümitleri de hayli artmış bulunuyordu. Batı Avrupa merkezlerinde ısrarla dolaşan rivayetlere göre, genç politikacı, Moskovadan ayrılmadan önce, Krutçef'i Amerikayı ziyarete davet etmiş ve bu dâvet Sovyet Başbakanı tarafından kabul edilmiştir. Bu mevzuda henüz neşredilmiş resmî bir tebliğ veya beyanat yoktur; zaten dolaşan rivayetler de, dâvetin yapılışının ve kabul edilişinin gayrıresmî bir şekilde olduğunu, işin ancak Nixon New York'a döndükten sonra resmiyete döküleceğini belirtmektedir. Böyle bir dâveti yapmak, protokol icabı, Başkan Eisenhower'e düştüğüne göre, Nixon'un zemin aramış olması ve resmî bir teklif ileri sürmemiş bulunması çok muhtemeldir. Tabiî, Krutçef, bu fırsatı hiç kaçırmamış ve Amerikaya gelmeye her zaman için hazır olduğunu bildirmiştir. Bu ziyaretin ne zaman, nasıl ve ne sıfatla yapılacağı henüz meçhuldür.

1955 Cenevre toplantılarından beri ısrarla ve sabırla yürütülen zirve toplantısı siyaseti, Sovyetler hesabına, nihai neticeye erişmek üzeredir. Hem de bu nihai netice, ümitlerin de fevkinde olmuş, tam Sovyetlerin arzu ettikleri şekilde, yani bir Eisenhower - Krutçef görüşmesi şeklinde belirmeğe başlamıştır. Bunun bir zirve toplantısı teşkil edip etmiyeceği elbette daha haftalarca Batı dünyasında münakaşa mevzuu olacak, ortaya türlü nazariyeler atılacaktır. Ancak İngilterenin ve Fransanın da katılacakları bir toplantının zirve toplantısı sayılabileceği, bunun dışındaki temasların hususî birer görüşme mahiyetinden öteye geçemiyecekleri ısrarla ileri sürülecektir. Eisenhower - Krutçef görüşmesi gerçekleştikten sonra, bu itirazları karşılamak için gerekli adımların atılacağı ve "dört başı mamur" bir zirve toplantısının tertipleneceği tabiîdir.

Krutçef
Washington yolcusu

Krutçef'in Amerikaya davet edilişi hususunda ısrarla dolaşan ve henüz tekzip edilmeyen bu rivayetler, Doğu-Batı münasebetlerinin beklenmedik bir safhasında ortaya çıktı. Cenevre görüşmeleri yine bir çıkmaza, hattâ ölü noktaya gelip dayanmıştı. Amerikan Dışişleri Bakanının önümüzdeki perşembe günü Şilinin Santiago şehrinde toplanacak Panamerikan Teşkilâtı konferansında bulunmak zorunda oluşu, Cenevredeki yılan hikâyesinin ister istemez kısa kesilmesini zarurî kılıyordu. Geçen hafta sonunda yemekli randevularından birinde biraraya gelen Herter ve Gromyko bu hususta azçok mutabık kalmışlardı. Amerikan Dışişleri Bakanı, Santiago'ya gitmek zorunda olduğundan bahsetmiş, Sovyet Dışişleri Bakanı da, bunun üzerine, son toplantının önümüzdeki çarşamba günü yapılmasına razı olmuştu. Şimdi, çarşambaya kadar olan müddet içinde, dört dışişleri bakanı, ellerindeki vesikaları tekrar inceden inceye tetkik edecekler, şimdiye kadarkilerden başka, muhtemel uzlaşma noktalarının bulunup bulunmadığını araştıracaklardır. Aslında, geçen haftaki duruma göre, her iki tarafın tutumlarında büyük bir değişiklik olmuş değildir. Batılılar, Berlin hususunda varılacak anlaşmanın geçici bir müddete münhasır kalmasına razı olmuşlardır ama, Sovyetler, Almanlar-arası komitenin terekküp tarzı ve bu komitenin kuruluşu ile Berlin anlaşmaları arasındaki irtibat hususundaki görüşlerini terketmiş değillerdir. Önümüzdeki birkaç gün içinde, bu ehemmiyetli ayrılıkların hemen giderilmesi mümkün olmadığına göre, dört dışişleri bakanına düşen şey, çarşamba günü dostça ayrılmanın yollarını bulmaktan ibarettir. Hazırlanacak nihai tebliğin edası bu bakımdan büyük önem taşıyacaktır. Konferans, bu defa bir gerginlik içinde dağılmamaktadır; Mayıstaki duruma nispetle hayli geniş bir uzlaşma zemini bulunmuş ve hiç olmazsa her iki tarafın uzlaşma arzularıyla, tâviz dereceleri az çok belli olmuştur. Üzerinde anlaşmaya varılamayan noktaları artık açıkça sıralamak ve bunların hallini yüksek kademede yapılacak toplantılara bırakmak mümkündür.

Nixon, Urallardaki bir fabrikada
Kavgayla başlayan ahbaplık

Yaya kalanlar

Cenevre konuşmalarının bir noktaya dayanması, mantıken, zirve toplantısına gitmek için kâfi sebep sayılmalıydı. Madem ki, dört büyük devlet dışişleri bakanı aylarca süren toplantılardan sonra muayyen noktalarda anlaşıp bazı noktalarda anlaşamamışlardı, o hâlde bu anlaşmazlık noktalarının da daha yetkili hükümet

başkanları tarafından giderilmesine çalışılmalıydı. Bütün mesele, daha başlangıçtan itibaren zirve toplantısı bakımından Amerikanın koyduğu "Cenevrede kâfi derecede gemiş bir uzlaşma zemininin bulunması" şartının yerine gelip gelmediğini kararlaştırmaktan ibaretti. Başkan Eisenhower, daha geçen haftanın ortasında verdiği beyanatta, bu şartın henüz gerçekleşmemiş olduğunu söylemiş, zirve toplantısına gitmek için vaktin erken olduğundan bahsetmişti. İşte, Krutçef'in Amerikaya dâvet edilmesi hakkındaki haberin şaşırtıcı tesiri bundan ileri gelmektedir. Amerikayı böyle bir harekete sevkeden âmilin ne olduğu hâlâ muazzam bir merak mevzuudur. Nixon'un Sovyetler Birliğindeki seyahati sırasında Krutçef tarafından verilen muhtelif beyanatların bunda rol oynamış olması çok muhtemeldir. Hakikaten, başlangıçtaki atışmalardan ve diplomatik boks maçlarından sonra, her iki devlet adamı arasındaki münasebetlerde muazzam bir düzelme olmuş, Krutçef, sözlerinde ve hareketlerinde çok daha nazik davranmağa başlamıştı. Bu arada, Sovyet Başbakanının Cenevredeki toplantılardan gayet ümitli bir eda ile bahsetmesi, gösterilen karşılıklı anlaşma arzusunu övmesi ve barışın geleceği bakımından pek iyimser davranması kimsenin gözünden kaçmamıştır. Bu durum karşısında, Amerikan diplomasisinin insiyatifi ele almak ve barışçı görüşmeleri ne pahasına olursa olsun baltalamağa çalışan taraf mevkiinde kalmamak istemiş olması akla gelebilir. Sovyet Başbakanını Amerikaya dâvet etmekle, Eisenhower, başlangıçtaki mânasıyla "zirve toplantısı"nı kabul etmiş olmamakta, fakat aynı zamanda da pekâlâ bir "zirve görüşmesi" hazırlamış bulunmaktadır.

Şimdi asıl mesele, böyle bir hareket karşısında İngilterede, Fransada ve Almanyada meydana gelecek olan tepkilerdir. "Dünya barışını kurtaran adam" ünvanını elinden kaptırmak ve işin bu safhasında -hele İngiliz diplomasisinin Cenevrede sarfettiği muazzam gayretlerden sonra- saf harici tutulmak Macmillan'ın hiç hoşuna gitmiyecektir. Büyüklük ve prestij peşinden koşan General De Gaulle'ün de suratını büsbütün asacağını tahmin etmek güç değildir. Zirve toplantısı meselesinin kestirme yoldan hâlledilmesi, Adenauer taraftarlarını da müthiş üzecektir. Siyasi iktidarlarını Doğu-Batı arasındaki gerginliğin devamına bağlayanlar ve her türlü yakınlaşma hareketini baltalamağa çalışanlar, hâdiselerdeki yeni gelişmelerden herhalde memnun olmıyacaklardır. Avrupadaki bu gayrimemnunlar korosundan yükselen itiraz sesleri karşısında Amerikan diplomasisinin ne gibi bir hâl tarzı bulacağı ve daha önce bir "Batılı üç büyükler" toplantısına gidilip gidilmiyeceği hakikaten merak edilmeğe değer meselelerdir.

Eisenhower
İyi niyet sahibi

İran

Şehinşahın dedikleri

Fransanın en ciddi gazetesi Le Monde, geçen hafta, İran Şahı Muhammed Rıza Şah Pehlevi ile yapılmış bir mülâkat neşretti. Gazetenin hususi muhabiri Eric Rouleau'nun Tahrandan bildirdikleri, İranlı hükümdarın memleket idare ediş tarzı hakkında şimdiye kadar söylenenleri teyit etmekteydi. Fransız muharriri yazısına "İran demek, Tahran demek; Tahran demek de Şehinşah demektir" sözüyle başlamakta ve aslında mübalâğalı gibi gözüken bu hükmün bir hakikati ifade ettiğini belirtmektedir. Gerçekten bugün Şah, bütün "demokrat hükümdar" gösterilerine rağmen, İranın tek ve mutlak hâkimi mevkiindedir. Kendisi Bakanlar Kurulunun mühim toplantılarına başkanlık etmekte, hükümetin dış siyasetini çizmekte, memleketin dahili emniyet meseleleriyle meşgul olmakta, İktisat Konseyinin toplantılarına katılmakta, yüksek memurları, generalleri tâyin ve azletmektedir. Şehinşahın devlet işlerindeki mutlak hâkimiyeti o derecedir ki, geçenlerde Başbakan Dr. İkbal, İran Meclisinde sorulan bir suale hemen cevap veremiyeceğini ve bu hususta hükümdardan direktif almak mecburiyetinde bulunduğunu itiraftan çekinmemiştir.

Her işle yakından alâkadar olmak ve otoritesini her yerde duyurmak merakı yüzünden, Şah uzun müddet çalışmak zorunda kalmakta, günün 12, hattâ 14 saatini işinin başında geçirmektedir. Tabii, arada sırada, Hazar Denizi kıyılarındaki şâhane sayfiye yerlerinde dinlenmek ve Tahrandaki sıcak günlerin acısını çıkarmak da ihmal edilmemektedir. Nitekim, Le Monde gazetesinde neşredilen mülâkat da, aynı denizin kıyılarında bulunan meşhur Ramsar Sarayının havuzlu bahçelerinde verilmiştir.

Rıza Şah Pehlevî
"Çatacak başka yer yok mu?"

Eric Rouleau'nun ifadesine göre, Şah, bugünkü hâliyle, hakiki yaşından, yani kırk yaşından çok fazla göstermektedir. Saçlarına ak düşmüş ve omuzları hafifçe çökmüştür. Gözlerinde derin bir hüznün ifadesi okunmaktadır.

Ramsar Sarayındaki yalnız adam, müstakbel evlenme projeleri hakkında Avrupa basınında çıkan bütün haberlerin asılsız olduğunu söylemiştir. Muhabir bunun üzerine, hiç olmazsa bir veliaht tâyin etmenin doğru olup olmıyacağını sormuştur. Şahın cevabı şöyledir: "Aslına bakılırsa, bu veliaht tâyin etme işini tahta çıkar çıkmaz yapmam lâzımdı. Şimdi gencim ama, hiç belli olmaz. Başıma hiç beklenmedik bir kaza gelebilir. Bir taraftan da, memleketi 18 yıldır veliahtsız idare ettiğimi düşünüyorum ve birkaç ay daha böyle beklemenin pek mahzurlu olmadığı neticesine varıyorum". Yazısını mümkün olduğu kadar kısa kesen Fransız muhabiri, bu mânalı cevap üzerinde daha fazla durmamakta, Şahın neden gençlikten bahsetmek lüzumunu hissettiğini "beklenmedik kaza"nın ne olabileceğini veya "birkaç ayın sonunda" neler tasarlandığını araştırmamaktadır.

Şahın attığı taşlar

Şah, bu mühim mülâkat sırasında, İrandaki toprak reformu meselesinden ve takip edilen yatırım politikasından uzun uzadıya bahsetmiştir.

-İKTİSADİ VE MALİ SAHADA sayfalarımızdaki Orta Doğu başlıklı yazıya bakınız- Sıra İranın dış politikasına gelince, muhabir, son zamanlarda bir basın toplantısında, dış politika doktrini olarak "müsbet milliyetçilik"ten bahseden Sahın bu kelimelerden ne anladığını öğrenmek istemiştir. Şaha göre, milliyetçilikten maksat, halkın menfaatlerini bütün zararlı dış tesirlere karşı korumaktır. Bu milliyetçiliğin müsbetliği de, büyük devletlere karşı herhangi bir kin veya kompleks taşımamakta olmasından ileri gelmektedir. Orta Doğunun başka memleketlerindeki milliyetçiliğin her zaman böyle olmadığını söyleyen Şah, bu sözleriyle Albay Nâsır'a taş atmaktan da kendini alamamıştır.

Mülâkat sırasında, Şahı kızdıran bir hâdise cereyan etmiştir. Fransız muhabir, İranın Amerikayla gitgide daha sıkı münasebetler kurması yüzünden Sovyetler Birliği ile dost geçinmek siyasetinin zarar görüp görmiyeceğini sorunca, hükümdarın kaşları çatılmış, sesinin tonu değişmiştir. "Bu iki şey arasındaki bağlantıyı göremiyorum. Biz bağımsız bir milletiz ve dış siyasetimizi, Washington'da veya Moskovada uyanacak tepkilere değil, kendi arzumuza göre tâyin ederiz" diyen Şah Fransa ve İngiltere ile bazı mukayeselere girişmiş, oralardaki Amerikan tesirinin İrandakinden hiç de az olmadığını belirtmek istemiştir. Şahın, biraz önce kompleks yokluğundan bahsetmesine rağmen, Batı Avrupa memleketlerine de taş atmak istemesi üzerine, muhabir daha belirli sualler sormak yoluna gitmiş ve füze üsleri meselesini açmıştır. İranda füze üsleri kurulması için Amerika ile gizli anlaşmalar imzalandığı hakkında Sovyet iddialarını katiyetle reddeden Şah, "Bu çeşit üslerin zaten bir işe yarıyacağını zannetmediğini" söylemiş, bunların İranda kurulmalarına müsaade vermediğini tekrarlamıştır. Şehinşaha göre, Sovyetler, üslerin kurulmasına muvafakat eden bazı memleketlere ses çıkarmayıp, red cevabı veren İrana yüklenmekle bu memlekete karşı haksızlık etmektedirler. Bu noktada, Fransız gazeteci Moskova radyosunun ve Sovyet gazetelerinin Şah aleyhtarı kampanyaları hakkında bir sual sormuş, Birleşmiş Milletlere müracaattan başka bu mevzuda herhangi bir tedbir düşünülüp düşünülmediğini öğrenmek istemiştir. Şah, diplomatik münasebetlerin kesilmesi, aleyhte neşriyatta bulunan gazetelere karşı dâva açılması gibi tedbirlerden hiç bahsetmemiş, "başka tedbire lüzum yoktur, çünkü bu neşriyatı kimse ciddiye almamaktadır" demekle iktifa etmiştir.

AZ GELİŞMİŞ MEMLEKETLERDE DIŞ POLİTİKA

— İşte plânımız: Siyasi huzursuzluk içinde bulunduğumuzu dünyaya bildiririz. Ruslar heveslenir; Batılılar kuşkulanır. Bunun üzerine Ruslar kültür işlerimizle alâkalanıp mütehassıs yollarlar; kabul ederiz. Batılılar da kendi mütehassıslarını gönderirler; onları da alırız. Hepsi geldikten sonra bir güzel pişirip, yeriz.

"The New Yorker"

İspanya

Şiddet tedbirleri

İflâs uçurumunun kenarında imdada yetişen 375 milyon dolarlık yardımdan sonra, Franco diktatörlüğü tekrar şanına yaraşır adımlar atabilmek kuvvetini kendinde bulmuş gibidir. Amerikan hükümetinin, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtının, Milletlerarası Para Fonunun ve nihayet hususi Amerikan sermayedarlarının himmetiyle rejimin hayatı hiç olmazsa birkaç yıl için teminat altına alınınca, sıra, memlekette tek tük duyulan itiraz seslerini kısmağa gelmiştir. Seslerin kısılmasına, yardım gelmeden önce başlansaydı, belki tahlisiye simidinin elde edilmesi pek bu kadar kolay olmazdı; halbuki şimdi, Amerikan dolarlarına sırtını dayayan kurt diktatör için bütün şiddet yolları açılmıştır.

Aslına bakılırsa, yeni şiddet tedbirlerine başvurmak, tatbikine başlanan istikrar programının tabii bir neticesi sayılabilir. Tıpkı Türkiyede olduğu gibi, İspanyada da, istikrar programı demek, hayli uzunca sürecek bir devre için halkın sıkıntıya katlanması, fiyatların artması, kredilerin kısılması ve işsizliğin çoğalması demek olacaktır. Şimdiye kadar, bilhassa Barselona gibi şehirlerde kendisini hissettiren işçi memnuniyetsizliği bundan sonra daha da belirli hale gelecektir. İşte bütün bunları gayet iyi bilen tecrübeli diktatör, testi kırılmadan önce tedbirler almak lüzumunu hissetmiş ve yeni bir "âmme nizamını koruma kanunu" çıkarmıştır. Cortes adlı kukla meclisin geçen hafta uzun bir yaz tatiline girmeden önce kabul ettiği bu kanun, bir "şiddet tedbirlerini şiddetlendirme kanunu" mahiyetini taşımaktadır. İlk kısmında, hangi hareketlerin âmme nizamına aykırı sayılacağı gayet elâstiki bir şekilde sayılmakta ve meselâ "İspanyanın manevi, milli, siyasi ve içtimai bütünlüğüne zarar verecek" fiillerden sonra, grevlerden, bozguncu faaliyetlerden bahsedilmektedir. Tabii, bu gibi hükümler bilhassa İçişleri Bakanı Camilo Alonso'nun işine yarayacak, her türlü muhalefetin kısa zamanda yok edilmesini kolaylaştıracaktır. Hakikaten, yeni kanuna göre, İçişler Bakanı, icabında orduya başvurabilecek ve bastırma hareketlerinde askeri makamlara emir verebilecektir. Karışıklık çıkan bölgelere, Bakanlar Kurulunun, yani Franco'nun kararıyla, "astığı astık, kestiği kestik" hususi valiler tâyin edilecektir. Ayrıca, çıkan karışıklıkların kontrol altına alınamaması ve âmme nizamının ciddi bir şekilde tehlikeye girmesi hâlinde, örfi idare ilânı ve "yıldırım mahkemeleri" kurulması için hükümete açıkça vetki verilmiştir. Aslında, Franco hükümetinin bu çeşit yeni yetkilere lüzum göstermiyecek kadar otoriter usûllere başvurabildiği herkesin malûmuydu; şimdi mühim olan, dolarların alınmasından

hemen sonra böyle bir ürkütme ve sindirme kanununun çıkarılmasıdır. Amerikan yardımı sayesinde bazı kimselerin nasıl bir hastalığa ve küstahlığa kavuştuklarını bundan daha iyi gösteren bir misâl olamazdı.

Hür dünyanın yüz karası

Amerikan yardımı ve istikrar tedbirleriyle birlikte, Franco İspanyasının Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına alınmış olması, hür dünya basınında olduğu kadar, işçi muhitlerinde de itirazlarla karşılandı. Kanlı Falanjist katliâmlarının hâtırası bir yana, Batı Avrupa devletlerinin, Amerikanın da desteğiyle, bir başka diktatörlüğü daha uçurumun kenarında kurtarmaları, işçi kütlelerinin uzun vâdeli menfaatlerini düşünen büyük sendika birliklerini endişelendirmektedir. Meselâ, merkezi Brükselde olan Milletlerarası Hür Sendikalar Konfederasyonu geçen hafta yayınladığı bir tebliğde şöyle demektedir: "Bu karardan sonra, Franco, kendi rejiminin iflâs ettiğini açıkça kabul etmiş olmaktadır. Yirmi yıllık faşizmden İspanyanın elinde kalan şey bir iktisadî çöküntüden ibarettir. Böyle bir istibdat rejimini aralarına kabul ettiklerinden dolayı Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına mensup hükümetlere ne kadar teessüf edilse yeridir. Şimdi, dış malî yardımlar sayesinde İspanyol iktisadiyatı ölümden kurtarıldığına göre durum ne olacaktır? Hakikatte istikrar tedbirlerinin başlıca kurbanlarını işçiler teşkil edecektir; meğer ki, paraları verenler, aynı zamanda işçilerin korunması için bazı tedbirlerin alınmasını şart koşsunlar".

K A D I N

Sağlık

Sinirli bir kadın

Sıcaktan!

Sıcak ve sinir

Yazın bütün şiddetiyle hüküm sürdüğü bu günlerde, sinir bozukluğu ve daimî yorgunluktan şikâyet edenlere rastlıyoruz. Fazla sıcaklar ve devamlı güneş altında kalmak sinir sistemini bozuyor. Bilhassa zayıf bünyeliler bu mevsimde sinir zafiyetinden daha çok şikâyetçi oluyorlar. Eğer bu rahatsızlık doktor müdahalesini icap ettirecek kadar mühim değilse, bazı hususlara dikkat etmek ve sakin olmaya gayret göstermekle geçirilebilir. Bir defa yenilen şeylere azamî dikkat göstermek şarttır. Baharlı, biberli yiyecekler sofradan uzak tutulmalı, yağlı ve hazmı güç yiyeceklerse, katiyen yenmemelidir. Alkollü içkilerden sakınılmalıdır. Alkol beyin hücrelerini tahrik edeceğine göre sinirler büsbütün gerilir. Çay da içilmemelidir. Çünkü vücudun gudde ifrazatını arttırır. Sinir bozukluğu ile beraber uykusuzluk hali de varsa, A vitamini bulunan yiyecekler faydalıdır. O zaman bol sebze, meyva ve balık yemeğe gayret edilmelidir. B grupu vitaminleri sinir sistemi için lüzumludur. Ciğer, böbrek ızgaraları, yumurta sarısı ve bira bu vitamini almak isteyenlere tavsiye edilebilir.

Sükûneti temin hususunda hafif masajlar ihmal edilmemelidir. Kol, bacak, boyun ve alna yapılacak masajlar kan deveranını düzene sokacak, böylece sinirlerin teskin edilmesine yardım edecektir. Ilık duş da çok faydalıdır. Güneşte kalmamak şartıyle denize girmek, azamî yarım saat yüzmek ve suda hareketli olmak geçici bir sükûnet verir. Yorulmamak şartiyle açık havada dolaşmak, iddiasız spor yapmak faydalıdır. Yalnız çekişmeli maçlar ve oyunlar hırs yüzünden sinirlerin büsbütün bozulmasına sebep olabilir. Sevilen bir müziğin de sinirler üzerindeki müsbet tesiri unutulmamalıdır. İyi bir müzik bütün sıkıntı ve buhranı yatıştırıp, huzur verebilir. Ama bir odaya kapanıp müziğe dalmak şeklinde olmamalıdır. Zira, sinirleri zayıf olanlar yalnızlığa gelemezler. Kalabalık muhitlere girmek, neşeli gruplarla eğlenceye katılmak çıkar yoldur. İmkân varsa bir müddet için muhit değiştirmek, en iyi sinir müsekkinidir.

Güzellik

Makyaj sanatı

Eğer yüzünüzde krem akıyor, pudra tutmuyor, allık yayılıyorsa, kabahati kullandığınız malzemeye bulmayın. Bunun başlıca iki sebebi vardır. Ya cildinizin sıhhati bozuktur veya makyaj yaparken itina etmiyorsunuz. Bazı kimseler makyajlarında en iyi pudra ve kremleri kullandıkları, fevkalâde rujlar sürdükleri halde muvaffakiyetsizliklerinin sebebini bir türlü anlıyamazlar. Makyajda muvaffak olabilmek için sıhhatli ve düzgün bir cilde ihtiyaç vardır. Zaman ve itina ondan sonra gelir.

Gündüz makyajı yapılırken daima gün aydınlığı olan bir oda tercih edilmelidir. Gece için boyanıyorsanız bol ışıkla aydınlatılmış bir yer lâzımdır. Makyajınızın pürüzsüz olması için yüzünüzün iyice temizlenmiş ve evvelki makyajdan asla eser kalmamış olması şarttır. Bazı kimselerin rujlarının yayık durmasının başlıca sebebi, eski boyanın üstünü yeniden boyamalarıdır. Dudaklar haftada en az iki defa eter sülfirik ile temizlenmelidir.

Makyaja önce pudra altına sürülecek kremden başlanmalıdır. Yüz ve boyun bolca kremlendikten sonra cilt, kremi iyice içmeden silinmemelidir. Silinirse sürülecek pudra pot yapar. Kremle yapılan ilk hazırlık bittikten sonra göz makyajına başlanır. Göz kapaklarına far ile gölge verilip, göz şekli belirtildikten sonra yanakların renklendirilmesine başlamakta mahzur yoktur. Yanaklardaki krem henüz kurumamışken hafif yağlı bir allık sürülebilir. Kremle kolayca karışacağından yüze iyi yatar. Göz kapaklarının gölgelenmesi ve yanak renklendirilmesinden sonra beş dakika kadar cilt dinlendirilmelidir. Bu müddet zarfında yüzünüzde fazla krem kalmışsa ince makyaj kâğıdı yüze konularak parmak uçlarıyla bastırarak fazla yağ, kâğıda içirilir. Sıra pudraya gelmiştir. Yumuşak bir

Dudakların boyanması
İnce sanat!.

ponponla yüz bolca pudralanmalıdır. Pudra yüze sürülmemelidir, hafif darbelerle vurulmalıdır. Fazla pudrayı almak için ince bir pudra fırçasıyle yüz hafifçe fırçalandıktan sonra yanaklara ve burun üzerine evvelce kullanılan pudranın daha koyusundan bir kat daha sürülür. Boyun ve alın kısımları ilk sürülen daha açık renkli pudra ile bırakılmalıdır. Bu iş de bittikten sonra ruj sürülebilir. Evvelâ dudakların şekil kalemle belirtilmeli, sonra ruj sürülmelidir. Rujun daha sabit olması istenirse sürüldükten sonra üzerine çok ince bir kat pudra konup, tuvalet kâğıdına iki dudak arasında pudra ve ruj yedirilmelidir. Sonra bir defa daha ruj sürülmelidir. Sıra kirpiklere geldi demektir. Bu çok dikkat isteyen bir iştir. Her şeyden önce rimel fırçasının üzerinde tabaka halinde toplanmış ve kurumuş parçalar olmamasına dikkat edilmelidir. Fırça ılık suya batırıldıktan sonra rimel sürülmelidir. Üst kirpikler alttan yukarı doğru kaldırılarak fırça gezdirilmelidir. Göz uçlarına daha fazla sürülmek suretiyle göze uzun bir biçim verilebilir. Nihayet son bir defa daha aynaya bakılmalıdır. Yüzdeki fazla pudrayı bir daha fırçaladıktan sonra saç diplerindeki ve kaşlara konan pudra tozu kolonyalı veya tuvalet ispirtosuna batırılmış pamukla alınmalıdır. En son kaşları kalem ile şekillendirip makyaj işini bitirebilirsiniz.

Ev İdaresi

Gümüş takımlar

Halis gümüş veya kristofl çatal, bıçak ve kaşık takımları asla bulaşık yıkanan suda yıkanmamalıdır. Bu takımları iyi muhafaza edebilmek için en başta gelen tedbirlerden biridir. Gümüş takımların çizilmemesi ve asitten kararmaması için bir tasın içine koymalı ve üzerine kaynar su dökülmelidir. Arap sabunu ve bir tutam soda atarak iyice çalkalandıktan sonra çıkarılmalı, tekrar kaynar suda yıkanarak çalkalanmalıdır. Sonra derhal kurulamak icap eder.

Bazan bu madenler oksitlenirler, üzerlerinde siyah lekeler hâsıl olur. O zaman amonyaklı bir bezle silerek temizlemek lâzımdır. Yumurta gümüş takımlarda ekseriya leke bırakır. Bu lekeyi çıkarmak için bir kap içinde dört adet soyulmuş patates kaynatılır. ezilmeğe başladığı zaman gümüş çatal veya kaşık bu suya sokularak patates ile ovulur.

Gümüş takımlar ne kadar iyi muhafaza edilirse edilsin, havanın oksijeniyle temas ettiği müddetçe kararacaktır. Bu hal sık sık kullanılmayan ve ancak yılda birkaç defa misafir ağırlamak için meydana çıkarılan takımlarda da görülür. Böyle sık kullanılmayan gümüş takımları siyah kâğıtlar içinde saklamak lekeleri önlemesi bakımından faydalıdır.

Gümüş takımları yeni gibi parlatmak için kolay bir usul vardır. Eczaneden 20 gram "krem tartar", 20 gram altın tozu alıp, bunlara 20 gram mutfak tuzu ilâve ederek bir litre ılık suda hepsini eritip, takımlar bu su içine konmalıdır. Ateşte beş dakika kaynatıldıktan sonra derhal çıkarıp kuruladıktan sonra bir parça sütle ovulup parlatılmalıdır.

Amerikalılar ve Biz

Fatma ÖZCAN

Bütün dünya devletlerinin siyaset icabı birbirleriyle sıkı dostluklar kurmak zorunda oldukları malumdur. Bu dostluklar zamanla değişebilir. Nitekim, bizim tarihimizde de devre devre değiştiği görülür. İkinci Dünya Harbinden sonra, memleketlerin Doğu ve Batı blokuna ayrılmasiyle beraber, Batı blokunun hâkim devleti olan Amerika ile sıkı bir dostluk ve işbirliğine girişmiş bulunuyoruz. Siyasi ve askeri alışverişimiz oluyor, iktisadı yardımlarını kabul ediyoruz, kültürlerini yayıyorlar, eskiden Almanyaya, Fransaya tahsile giden talebelerimiz şimdi daha çok Amerikaya gönderiliyor. Dillerini öğretmek için kurslar, hususi okullar açıyorlar. anlaşmalar gereğince daha çok onların dergi ve kitaplarını okuyor, bol bol filmlerini seyrediyoruz. Nihayet bu kadar kuvvetli ve şuurlu kendilerini kabul ettirme gayretleri, gayeye ulaşıyor ve memleketimizde de Amerikalılara özenme, onları taklit etme ve hayran olma temayülleri belirtiyor. Yeni heceleyen çocuklarına "Bay bay" dedirtmeğe kalkanlar, şalvarla gezdirmeği akıllarından geçirmedikleri halde oğullarına Amerikan çiftçi ve sığırtmaçlarının kıyafetini giydirip, bayramlarda el öpmeğe gezdirenler oluyor. "Blu-cin" denilen iş pantalonlarını delikanlı ve genç kızlarımızdan giyenler bulvarlarda keyifle dolaşıyorlar. Taklit giyimden, hareketten, konuşmadan başlayıp ruhumuza kadar siniyor. Bu milletten alacağımız güzel ve doğru hiçbir şey yok mu? Vardır şüphesiz. Yalnız sathi bir hayranlık ve sevgi ancak bunları getiriyor. İyi taraflarını alıp, bünyemize uydurup kendimize mal etmeğe niyetli görünmüyoruz. Ayrıca, bizim de onlara göstereceğimiz, telkin edeceğimiz iyi şeylerimiz az değildir. Alâka çekici görünmek için, falaka atan cüppeli hoca resimleri satmaktan, ağızlık ve tespihlerimizi göstermekten başka ne yapıyoruz? Niçin onlara kendimizi tanıtmak gayretinde değiliz, yahut bu gayreti büyük ölçüde göstermiyoruz?

Duyulan sevgi ve hayranlık onları üstün görme derecesine varıyorsa, kendimize karşı kırıcı hareket etmiş olmuyor muyuz? Şartları icabı avantajlı durumda olmaları, onları üstün görmek ve sevgi duymak için yeter sebep değildir. Ancak millî karakteri üstün olan milletlere saygı duyulmalı, örnek almaya gayret edilmelidir.

Babasının zenginliğine güvenip de şımaran çocuklar gibi bazı Amerikalıların yakışıksız hareketlerini sık sık duyarız, gazetelerde okuruz. İşte, evinin bahçe duvarında gezen genci sebepsiz yere vuran ve İzmirde Atatürk heykeli önünde çirkin hareketler yapan haddini bilmez iki Amerikalının marifetleri en yeni misallerdir.

Kanun adamları suçluların cezasını verinceye kadar, hoşlanmadığımız bu başıbozukluğu belirtmeliyiz. Fert olarak, onlara memleketimizde de tıpkı kendi memleketlerinde olduğu gibi saygılı hareket etmek icap ettiğini, misafir oldukları yerde misafire yaraşır şekilde ihtiyatlı davranmalarını ihtar etmeliyiz. Bir müddet için iyi yüz göstermemekle, küstahlığa tahammül edemiyeceğimizi ima etmeliyiz.

Dostluk, sevgi ve iyi niyet, kusurları görmemize mâni olmamalıdır. Sevgimizde biraz şuurlu olmak, kendimizi tanıtmak ve saydırmak için kâfidir.

Orkestralar

New York Filârmonisi geliyor

İstanbul, uzun zamandır karşılaşmadığı derecede ehemmiyetli bir sanat hâdisesine hazırlanıyor; bu hâdise mûtat sanat mevsimi sırasında değil, sanat hareketlerinin tamamen durduğu yaz mevsiminde vuku bulacak. New York Filarmoni Orkestrası gelecek hafta Salı ve Çarşamba günleri İstanbulda açıkhava tiyatrosunda birer konser verecek. Arada sırada Türkiyeye uğrıyan ünlü virtüozlar sayesinde resital musikisinden az çok nasibini alan İstanbul, orkestra musikisi bakımından yoksul durumdadır ve kendi orkestrasıyla yetinmek zorundadır. Ama şimdi, 1957 yılında Türkiyeye gelen Minneapolis Orkestrasından beri ilk defa olarak şehrin musikiseverleri bir yabancı orkestrayı canlı olarak dinliyebileceklerdir. Bu orkestranın, dünyanın sayılı senfoni topluluklarından biri olması, ziyarete üstün değerini vermektedir.

117 yıl önce kurulmuş olan New York Filarmoni Orkestrası, dünyanın en eski senfoni teşekküllerinden biridir. Gustav Mahler, Arturo Toscanini, Bruno Walter, Leopold Stokovski, Sir Thomas Beecham, Artur Rodzinski, Dimitri Mitropulos, tarihi boyunca bu orkestrayı idare etmiş ünlü şeflerden bazılarıdır. Bundan başka Dvorak, Çaykovski, Saint Saens, Ravel, Respighi, Richard Strauss, Stravinski gibi bestecilerin, kendi eserlerinin icrasında New York Filârmoni Orkestrasını idare etmiş olmaları, topluluğa bir şeref ve ehemmiyet kazandırmaktadır.

Orkestranın şefi Leonard Bernstein, Amerika musiki hayatının en parlak şahsiyetlerinden biridir. Ondört yıl orkestranın şef yardımcılığını yaptıktan sonra geçen yıl, Dimitri Mitropulos'un yerini almak üzere, devamlı şefliğe getirilmiştir. Dünya çapında büyük bir şöhrete erişmiş ilk Amerikalı şef sayılan Bernstein ilk olarak onüç yıl önce, Bruno Walter'in âni olarak rahatsızlanması üzerine, provasız olarak bir konserde orkestrayı idare etmiş, büyük bir başarı kazanmıştı. O zamandan beri dünyanın başlıca orkestralarından hemen hemen hepsini misafir olarak idare etmiş, hem de her memleketin, her bölgenin kendi "malı" olan eserleri -La Scala'da İtalyan operası, Münich'te Alman musikisi, Budapeştede Bartok- büyük saygı, büyük takdir kazanmıştır. Taşkın, hareketli, son derecede gösterişli bir idare tarzı vardır. Parlak şahsiyeti ve halktan gördüğü rağbet bazı çevrelerde ona "Şef Kürsüsünün Elvis Presley'i" gibi görülmesine sebep olmuştur. Fakat Bernstein'da dış görünüş cazibesinin altında, köklü, sağlam değerler de eksik değildir.

Harvard ve Curtis mezunu

Leonard Bernstein 1918 yılında Massachusetts'de doğdu. On yaşında piyano çalmıya başladı. Kolejin caz orkestrasında piyano çalıp kazandığı paralarla piyano derslerinin ücretini ödüyordu. Boston Senfoni Orkestrasının konserlerine sık sık gider, fakat şef Sergey Kusevitzki'nin kazandığı alkışlar karşısında kıskançlığından çatlardı. Yirmi yaşındaydı ki Kusevitzki'nin Tanglewood'daki orkestra şefliği sınıfına girdi ve ünlü şefin en takdir ettiği talebesi oldu. O zamana kadar Harvard Üniversitesi musiki bölümünü bitirmiş, sonra Filâdelfiyanın Curtis Enstitüsünde Fritz Reiner'den ilk şeflik derslerini almış, bir yandan da Isabella Vengerova öğrencisi olarak piyano eğitimini devam ettirmişti. Carnegie Hall'da Bruno Walter'in yerine idare ettiği konserden sonra şöhreti birdenbire arttı. Dünyanın bütün başlıca orkestraları onu angaje etmek istiyorlardı; hayranlarından binlerce mektup alıyordu; New York Ticaret Odası onu, Nelson Rockefeller'in yanında "Senenin Delikanlısı" ilân ediyordu. 27 yaşındaydı ki tamamen kendine ait bir orkestraya sahip oldu. Bugün dağılmış olan New York City Symphony adlı bu orkestrayla Bernstein, bilhassa, gerek eski günlerin, gerekse günümüzün, ihmal edilmiş eserlerini yayma ve tanıtma işine girişti. Bir yandan besteci olarak çalışmalarına da devam ediyordu. "Jeremiah" Senfonisi, "Facsimile" ve "Fancy Free" bale musikisi gibi eserleri yanında operet sahnesi için de beyaz perde için de musiki yazıyordu. "Rıhtımlar Üstünde" filmi için yazdığı musiki, son bir iki yıl içinde Broadway'in en büyük başarıları arasına giren "Candide" ve "West Side Story" gibi operetleri, Bernstein'a, konser eserlerinden daha büyük bir itibar sağladı.

Bugün, Amerikanın en eski -belki de en iyi- senfoni orkestrasının şefi olarak Leonard Bernstein, çalışmalarını bilhassa, halkın musiki kültürünün daha da geliştirilmesine has-

Newyork Filârmoni Orkestrası

Çaykovski, Dvorak... Şimdi de Bernstein

Leonard Bernstein

Her parmağında bir marifet

retmiştir. Konserlerinden bir çoğunu, dinleyicileri musikinin samimiyetine ve iç mekanizmasına daha iyi nüfuz etsinler diye, prova halinde idare eder. Programları, dünyanın belki bütün senfoni orkestralarının örnek alması gereken bir çeşitlilikte, zenginlikte ve olgunluktadır. Az tanınan eserler, hele modern musiki bu programlarda geniş bir yer işgal eder. Ne yazık ki Bernstein İstanbulda, Beethoven'in Leonore No. 3 Uvertürü, Yedinci Senfonisi, Brahms'ın Birinci Senfonisi, Gershwin'in "Rhapsodyin Blue"su gibi memleketimizde radyoların ve senfoni orkestralarının bıkkınlık verecek derecede çok çaldıkları eserlerden meydana gelen basmakalıp programlar dinletecektir; anlaşılan orkestranın İstanbul konserlerini düzenliyenler "halk anlamaz" diye daha değişik programları tercih etmemişlerdir.

Şikago orkestrası yerine

Leonard Bernstein ve New York Filârmoni Orkestrası, Fritz Reiner ve Şikago Senfoni Orkestrasının yerine Türkiyeye gelmektedir. Amerikanın dış dünyadaki kültür propagandasını düzenliyen ANTA'nın ilk tasavvuru, turnenin Şikago Senfoni Orkestrası tarafından yapılmasıydı. Fakat şef Reiner, turnenin sebebiyet vereceği yorgunluk ve zaman kaybı dolayısiyle orkestranın, Şikagoda gelecek mevsim verilecek konserlere gerektiği gibi hazırlanamıyacağını ileri sürerek vazgeçmişti. Reiner kararı orkestrasına bildirdiği zaman üyeler tarafından yuhalanmıştı. Orkestra üyeleri Reiner için "kendisi her yıl binlerce doları cebe indiriyor; bizim birkaç dolar daha para kazanmamıza ve memleket görmemize engel oluyor" demişlerdi. Reiner'in kararının sebebi aslında, sıhhî durumuydu. Şikago Orkestrası turnesi tasavvurundan vazgeçilince, enerjik Bernstein hemen ANTA'ya, kendi orkestrasının bu turneye çıkabileceğini bildirmişti.

İstanbuldaki konserlerinden sonra orkestra Moskovaya gidecek, sonra da Salzburg festivaline katılacaktır.

Leonard Bernstein

İlhan K. MİMAROĞLU

Leonard Bernstein bütün vasıflarıyla, bütün meziyetleriyle bir Yirminci Asır musikişinasıdır. Leonard Bernstein aynı zamanda her cephesiyle bir Amerikan musikişinasıdır. Bu iki hususiyeti, zaman ve yer tanımıyan bir başka hususiyetle, Allah vergisi ve normal üstü bir musiki istidadıyla birleştiriniz. Bernstein'ın günümüzün musiki sahnesindeki mevkii belirtilmiş olur.

Musiki tarihine Yirminci Asır herhalde, musiki kültürünün, geçmiş çağlarla kıyaslanamıyacak kadar yaygınlaştığı bir çağ olarak geçecektir. Günümüz, tek bir çeşit musikinin geçerlikte olduğu bir çağ değildir. Dolayısiyle meseleler de sınırsız gibidir. Geçmiş yüzyıllara bakınız: Tarih boyunca yükseldikçe, belirli bir çağda çalınan, üstünde tartışılan, yazışılan musikinin aşağı yukarı yüz yıllık bir devreye ait olduğunu görürsünüz. Ana mevzu, o günün musikisidir. Halbuki günümüzde, musiki ilminin bir yandan, musikiyi çoğaltma ve yayma vasıtalarının öte yandan, kısa süreler içinde büyük gelişmeler sağlamış olmaları sayesinde musiki -hiç olmazsa medenî memleketlerde- herkesin erişebileceği bir dünya nimeti olmuştur. Sanat musikisinin en azından sekiz asırlık geçmişi, musiki bilginlerince didik didik edilmekte, bulunanlar, varılanlar, kütüphane ve arşiv raflarında saklanmamakta, musiki yayma ve çoğaltma vasıtalarıyla halka sunulmakta, günlük hayatın bir parçası haline gelmektedir. Sunulan, günlük hayatın bir parçası haline gelen yalnız Batı musikisinin bugünkü ve geçmişteki zenginlikleri değildir. Çeşitli milletlerin, çeşitli cemiyetlerin, Batı musikisininkinden çok ayrı geleneklere sahip halk musikisi de artık sınırları, okyanusları aşmıya, varlığını bütün insanlığa duyurmıya başlamıştır. Sonra, bir "modern musiki" meselesi vardır: Yirminci Asrın büyük bestecilerinin musiki sanatına getirdiği -ve "sokaktaki adam"ın, görünürde, takip etmekten aciz bulunduğu- ilerlemelerin zihin karıştırıcı acayiplikler sanılmaktan kurtarılıp bunların, "güzel"e müteallik değerler olarak, halk şuuruna, halk zevkine sindirilmesi lâzımdır. Demektir ki, Yirminci Asır musikişinası -yaratıcı musikişinas, yani besteci değil, aracı musikişinas, yani icracı tefsirci- aynı zamanda bir bilgin olmak, bir eğitimci olmak zorundadır. Belirli bir mevzuda uzman, yani sınırlı bir bilgin olabilir. Fakat istidadı, kaabiliyetleri müsait olanlar, bilginliği geniş, yaygın bir kültürle beslemek zorundadırlar. Halk karşısındaki durumları, onlara bu vazifeyi yüklüyor.

Leonard Bernstein böyle bir musikişinastır. İstidat bakımından Allahın mutlu kulu olması bir yana, gördüğü sağlam musiki eğitimine, "hayat adamı" olma vasıflarını da eklemiş, çekirdekten yetişmiş, burnu havada birçok musikişinasın hor göreceği piyasa işlerinde bile çalışmaktan çekinmemiş, mesleğinin girdisini çıktısını öğrenmiştir. Bernstein, hiç bir zaman bir "fildişi kule" musikişinası olmamış, fakat kule sakinlerinden birçoğunun hayalini kurduğu yüksekliklere erişme başarısını da göstermiştir. Bernstein, çok taraflı bir musikişinastır. Bir Mahler senfonisini, Ondokuzuncu Asırda yaşamış şeflere taş çıkartan bir yakınlaşışla idare ettikten sonra, koskoca orkestrasını 15 - 20 kişilik bir topluluğa indirir; kendi de klavsenin başına geçer ve Barok çağda çalındığı gibi bir Handel Konserto Grosso'su çaldırır; buna karşı programlarında hemen her zaman bir modern eser vardır. Dünyanın sayılı piyanistlerindendir. Programlarındaki piyano konsertolarında solist çok kere kendisidir ve çaldığı ister Ravel, ister Mozart olsun. Bernstein'dan önce besteci kendini gösterir. Orketsra şefliği ve piyanistliği yanında Bernstein bestecidir de. "Ciddi" eserler yanında, Broadway operetleri için de musiki yazmaktan çekinmez. Aynı zamanda bir caz uzmanıdır; "klâsik" musikideki selâhiyeti, cazın binlerce kişi tarafından daha bir ciddiye alınmasını sağlamıştır. Radyo ve televizyonda yaptığı izahlı musiki seansları, musiki sanatının inceliklerini milyonlarca kişiye daha iyi tanıtmıştır. Nihayet, üniversite öğretmenidir.

Herhalde Leonard Bernstein -ister maddi refahı ve gelişmiş endüstrisi sayesinde olsun, ister dünyanın her köşesinden üstün değerli sanat adamlarını kendine çekmiş olması sayesinde olsun- günümüzün en hareketli ve en karmaşık musiki hayatına sahip bir memleketin, Amerikanın, yetiştirebileceği tipte bir musikişinastır; "komple musikişinas" tipine belki en uygun örnektir.

SİNEMA

Yayınlar

Eisenstein'den Bazin'e

1958 - 1959 sinema mevsiminin en mühim hâdisesi, Fransada genç sinemacıların kendilerini kabul ettirmeleri, İngilterede uzun bir durgunluk devresinden sonra yeni hamlelere girişilmesi, İsveçte yıldızı gittikçe parlıyan Ingmar Bergman veya mevsim başında Belçikada tertip edilen dünya film festivali... değil, Eisenstein'ın, ölümünden on yıl sonra bütün bir sinema mevsimi boyunca sinemacıları, seyircileri, yazarları ve okuyucuları çeşitli bakımlardan hayranlıkla peşinden sürükliyecek bir "yeniden diriliş"e mazhar olmasıydı.

Mevsim başında, 1958 Brüksel Dünya Sergisinde tertip edilen Dünya Film Festivali, sinemanın başlangıcından 1955 sonuna kadar bütün dünyada çevrilen en iyi 12 filmi tespit etmek için, 26 memleketin 117 sinema tarihçisinden otuzar filmlik listelerini istediği vakit, ortaya çıkan 609 filmlik en iyi filmlerin başında, Eisenstein'ın 1925 de çevirdiği "Potemkin zırhlısı" yer alıyordu. "Potemkin", aldığı 100 oyla, dünyanın en iyi filmi olarak seçilmişti, rejisör oylamasında da Eisenstein, Chaplin'den sonra geliyordu. Aynı serginin en mühim diğer olayı, Eisenstein'ın "Müthiş İvan" adlı filminin ikinci kısmının, bütün dünyada ilk defa olarak gösterilişi oldu. Eisenstein "Müthiş İvan"ın ilk kısmını 1944 de tamamlamıştı. İlk kısmı "Stalin armağanı" alan "Müthiş İvan"ın ikinci kısmı ağır tenkidlere uğramıştı. Sinema dışı kimselerin, sinema dışı düşüncelerle giriştikleri bu hücum sonunda "Müthiş İvan"ın ikinci kısmı hem hakiki hem mecazi mânada "rafa kaldırılmış"tı. Ancak, Stalin devrinin kapanmasiyle filmin adı yeniden edilmeğe başlandı ve nihayet 1958'in son aylarında Brüksel Sergisinde gösterildi. O vakitten beri de Batı başkentlerinin çoğunda tekrar tekrar gösterilmekte. Parisliler bu temmuz sıcağında "Müthiş İvan"ı görmek için kuyruğa girmektedirler. Fakat Eisenstein yalnız büyük bir sinemacı değil, aynı zamanda sinemanın en büyük nazariyecilerinden idi. Bu mevsimin başında, Eisenstein'ın klâsikleşmiş iki kitabı, "Film Sense" ile "Film Form", Amerikalılar tarafından plâstik kapaklı ucuz yayınlar arasında bir kere daha yayınlanmıştı. Esasen "Müthiş İvan"ın uğradığı tenkidler üzerinde Eisenstein daha çok yazı yazmakla uğraşıyordu. 10 Şubat 1948 de bir kalb krizi sonunda öldüğü vakit, yanında yarım kalmış bir yazının son satıralarında "Müthiş İvan"ın renkli bölümlerinin dayandığı esasları kısaca anlatacağım..." cümlesi yer almaktaydı. Birkaç ay önce İngilizce ve Fransızcası aynı zamanda neşredilen "Notes of a Film Director Réflexions d'un Cinéaste", Eisenstein'ın çoğu neşredilmemiş yazılarından bir kısmını bir araya getirmektedir. "Aleksandr Nevskiy - Şimal hücum alayı" ile "Potemkin" filmlerinin etraflı bir tahlili, Hollywood'da hazırlığına giriştiği, fakat Amerikalılarla anlaşamadığı için yarım kalan "An American Tragedy" adaptasyonu, rejisör ile oyuncu üzerine birer denemesi, filmlerinin çoğunun müziğini hazırlıyan Prokofieff'e dair bir yazısı bunlar arasındadır. Kitabın büyük bir kısmını ise Chaplin hakkındaki düşünceleriyle, büyük sinemacıyı son yıllarında en çok meşgul eden sinemada renk ve üç buudluluk meseleleri kaplamaktadır.

S .M. Eisenstein
Bâsıbadelmevt

Fransızların savaştan sonraki yıllarda belki de en iyi sinema tenkidcileri sayılabilecek olan André Bazin de, 11 Kasım 1958 de öldüğü vakit, Eisenstein gibi, yazılarını bir araya toplamakla meşguldü. Üstelik Bazin'in daha da acele etmesi gerekirdi, zira geride, çeşitli mecmua ve gazetelere dağılmış yazılarından başka bırakacağı bir şey yoktu. Orson Welles ile Vittorio De Sica hakkındaki İtalyanca küçük bir kitabı bir yana bırakılırsa, "en iyi kitapsız tenkidçi" olarak kalacaktı. Neyse ki, "Qu'est-ce que le Cinéma?" genel başlığıyla dört küçük ciltlik serinin ilki, ölümünden bir hafta sonra piyasaya çıktı. Bir ay kadar sonra da ikinci cildi neşredildi. Serinin ilk cildi "Ontologie et Langage" adını taşıyor. Yazıların büyük bir kısmı, sinema dilinin doğuşu ve gelişmesiyle ilgili makalelerden meydana gelmektedir. Bu arada "Sinema dilinin gelişmesi", "Yasak montaj" ve "derinliğine sahne" üzerine en iyi inceleme sayılabilecek olan "William Wyler" yazılarıyle "Sinema görüntüleri" adlı uzun bir incelemesi dikkati çekmektedir. "Le Cinéma et les autres arts" adını taşıyan ikinci ciltte ise sinemanın romanla, tiyatroyla ve resimle olan münasebetlerini inceliyen makaleleri bir araya toplanmaktadır. Bu ikinci cilt, sinemada adaptasyonu savunan ve meseleyi çeşitli zaviyelerden inceliyen ve Bazin'in artık klâsik olmuş uzun bir makalesiyle -"Saf olmıyan bir sinema için"- başlıyor. Welles ve Olivier'nin tiyatro adaptasyonlarını savunan "Tiyatro ve film", sinema ile resim arasındaki münasebetleri inceliyen "Picasso esrarı" ile devam ediyor. Sinema üzerine en özlü, en ciddi araştırmaları içine alan bu iki cilt arada bir festivaller dolayısiyle aktüel meselelere dokunarak, ticarî filmlere çatarak, propaganda maksatlarını açığa vurarak, okuyucuyu sürükliyen canlı bir sinema polemiği olarak da dikkati çekiyor. Eserin ilk hazırlanış plânına göre, bundan sonra çıkacak iki ciltten biri sinemanın cemiyet ile olan münasebetlerine, diğeri de savaş sonrası sinemasının en mühim meselesi olan "neo - realizm"e ayrılacaktır. Fakat Bazin'in ölümü üzerine, arkadaşları, bu serinin, tenkidçinin bütün yazılarını içine alması lüzumu üzerinde durmakta ve bu mevzuda çalışmaktadırlar.

J. Agee "Face to Face"te
Aktör tenkidçi

Aktör - tenkidçi

Tenkidleri kitap halinde toplanan diğer bir sinema yazarı, 1955 de ölen Amerikalı sinema tenkidçisi James Agee'dir. "Agee on film", yazarın 1942 - 1948 arasında "The Nation"

Sinema Seyircisine Öğütler

Sinemayı bir kolaçan edin. Kuyumcuyu soymadan önce vitrinini, müşterilerini, civarını gözden geçiren hırsız gibi, sinemayı uzaktan alıcı gözle inceleyin. Farzedin ki bir hırsızsınız, girdiğiniz yerden daha zenginleşmiş olarak çıkacaksınız; bundan dolayı kendinizi, yapacağınız hırsızlığa alıştırın. Vitrinlerdeki resimlere bir göz atın, ekseriya eğlenceli olan afişleri gözden geçirin: İştahınızı açacaktır. Film, hiç şüphesiz, afişlerde vaadettiğini vermiyecektir, ama salona daima kendi hayalgücünü de beraber getiren yumuşak başlı seyirci için bunun ne ehemmiyeti var?

Fotoğraflara kısa bir göz atın; bu, bilhassa alâka çekici -tabiî bu seyirciye göre değişir- sahnelerin tesbitine yarıyacak ve filmi gösterildiği vakit bu sahneler sabırsızlıkla beklenecektir. Bu da filmi daha çekici hâle koyacaktır.

★

Bununla beraber öbür kurbanlarla birlikte saatlerce ayaküstü beklemeden sinemaya doğrudan doğruya girebilen mesut insanlar da vardır. Bu işi becerebilmek için bazı basit öğütler: Baylar için baston, kadınlar için Juponlu etek, yenilmez vasıtalardır. Kararlı adımlarla kuyruğu boydan boya geçiniz, sabırla bekliyenlere aşağılayıcı bir şekilde bakmaksızın, itirazlara kulak asmadan biletinizi alınız. Sizi resmi bir şahsiyet sanmaları ihtimali çok büyüktür. Fakat bilhassa bir ayna önüne geçip yüzünüze heybetli bir ifade vermek temrinleri yapınız, bu ifade bütün ağızları kapatır. Ağlamaklı usulleri -"Ah, affedersiniz, kuyruk olduğunu görmemiştim"- veya budalaların usullerini -"Ama efendim, ben zaten salondaydım, karıma gazete almak için şimdi çıktım, dönüyorum; üstelik aynı yer için bir kere daha bilet parası ödüyorum"- tavsiye etmem; her ne kadar bu sonuncular bazan başarı kazanabilirlerse de...

★

Sinemaya biletsiz girmek çok güçtür. Bunun için ya meslekten olmalı, ya da sinemacıyı, prodüktörü veya makinistin yeğenini tanımalı. Ben bir zamanlar çift kapılı bir sinemaya gidiyordum. Utangaç bir tavırla ilk kapıya yanaşıyor, bilet kesen adama "İçerdeki arkadaşımı görmem lâzım, hemen çıkacağım. Emin olmanız için de size bilet parasından fazlasını veriyorum, çıkarken iade edersiniz" diyordum. İçeri giriyor, ikinci kapıdan çıkarken de "Bir dakika, şimdi döneceğim, her hâlde beni hatırlarsınız" diyor, birinci biletçiye gidip emanet paranı alıyor, beni unutmak fırsatını bulamıyan öbür biletçinin önünden rahatça salona dalıyordum. Maalesef bu usûl ancak, birbirini görmiyen çift kapılı sinemalarda geçer ki, böyle sinemalara zamanımızda pek az rastlanıyor.

★

Yer gösteren kadınların güzellerine pek nadir rastlanır. Bu, dişiliği olmıyan belli yaştaki kadınlara göre bir meslektir. Sebebi nedendir bir türlü anlaşılmaz. Karanlık -hele gün ışığından geliyorsanız- aldatıcıdır. Bundan dolayı yer gösterici hanıma asılmak niyetindeyseniz önce gözlerinizin karanlığa alışmasını, yahut daha iyisi antraktı bekleyin, aksi takdirde hayal kırıklığına uğrarsınız. Unutmayın ki bu, güzel kadınlara mahsus bir meslek değildir. Ah, ne olurdu, meslekler arasında değiştokuş olsaydı da yer göstericilerin yerine manikürcüler geçseydi, o zaman işler bambaşka olabilirdi...

★

Şimdilik en iyi usûl, işi tesadüfe bırakmaktır. Seyircilerin büyük bir kısmı, hangi filmi oynatırsa oynatsın, ısrarla aynı sinemaya devam eder. Bu usulü tavsiye etmem. Tabiî salon sahibinin sinema zevkinin sizinkiyle aynı olduğuna eminseniz, iş değişir. Reklâmla gelince, bunlar umumiyetle filmi hiç seyretmemiş kimseler tarafından yapılır, ne diye inanacakmışınız bunlara?

Karamsarsanız, kederliyseniz, Marx kardeşlerin bir filmini seyredin. Bedbahtsanız, acıklı bir film seyredin: Böylelikle gözyaşlarınızı perdedeki kahramana transfer etmiş olursunuz. Neşeniz yerindeyse bir kovboy filmi arayın. Karaciğeriniz, başınız veya mideniz ağrıyorsa bir gangster filmi seyredin. Sizden daha feci durumda kimseleri görüp hâlinizi unutursunuz. Aşk acısı çekiyorsanız, aşk filmlerinden kaçının. Para sıkıntısı çekiyorsanız, ihtilâlci filmlere gidin; belki sizin bu gülünç derdinizi, yerinde bir isyana çevirebilir. Açsanız, yüksek sosyeteyi gösteren filmlere gidip de uyuklamak suretiyle derdinizi unutmaya çalışmayın.. Gülünç birşeydir. Gözlerinizden şikâyetiniz varsa, üç buutlu filmlere gitmeyin. Uykunuz varsa, Rossellini'nin, Bresson'un buna benzer kimselerin filmlerine gitmeyin. Sinemada uyumak çok ayıptır. Eğer film uyku getiriciyse, yine de bunun sebebini anlamak için seyretmeğe çalışmanız lâzımdır. Eğer içkiyi fazla kaçırmışsanız, mümkün olduğu kadar acıklı bir melodrama gidin: çok güleceksiniz. İyi bir film seyretmek niyetindeyseniz, daha ziyade evvelce görüp bildiğiniz bir filmi görün. Ruhunuzda mistisizme doğru bir temayül hissediyorsanız, din propagandası yapan bir filme gidin, derhal iyileştiğinizi göreceksiniz. Kendinizde kötü bir irtica temayülü hissediyorsanız, Amerikalıların komünist aleyhtarı propaganda için çevirdiği filmlerden birine gidin yüzde yüz iyileşirsiniz.

★

Genç bir kızla birlikte seyredeceğiniz filmi seçmek güçtür. Bu iş yanınızdaki kıza ve takip ettiğiniz maksada bağlıdır. Eğer henüz maksadınız belli değilse, genç kıza karşı duygularınızdan emin değilseniz, tecrübe mahiyetinde bir veya birkaç filme götürmenizi tavsiye ederim. Böylelikle kızın huyunu öğrenirsiniz, duygularınız da ortaya çıkar. Şu halde, bir genç kızı sinemaya götürmeden önce filmi dikkatle seçin. Kültürlü bir kızı Luis Mariano'nun filmine veya bir kenar mahalle dilberini Bresson'un filmine götürmeyin. Sonra sizin hakkınızda neler düşünmezler... Aşk filmlerinden sakının, ekseriya çok tehlikelidirler, zira sinema endüstrisinin ve cemiyetimizin şimdiki durumunda, beyaz perdeden sevgililere verilen nasihatler çok fecidir: Hep burjuva değerlerini himaye etmeğe çalışırlar. (Not: Bu satırları okuyanlar kadın iseler "genç kız" yerine "delikanlı"yı geçirmeleri gerekir.)

★

Hiç tenkidçilerin konuşmalarını takip ettiniz mi? Gülmekten katılırsınız. Hiçbiri ötekiyle anlaşamaz. Bundan dolayı bir film hakkında tenkidçilere dayanarak fikir edinemezsiniz. Vasat seyirci ile tenkidçi arasındaki yegâne fark, ikincisinin film hakkında düşündüklerini yazabileceği bir sütunu olmasıdır -tabiî eğer birşeyler düşünebiliyorsa-. Öyle tenkidçiler tanırım ki düşünmek kabiliyetleri yoktur, meslektaşlarının salondan çıkışını beklerler ve merakla sorarlar: "Eee, ne düşünüyorsunuz bakalım?".

Tenkidçilerin tavsiyelerine uymak lâzım mıdır? Pek tabiî ki, reklâmcılarınkine uymaktansa, tenkidçilerinkine uymak daha iyidir. Ama ben size başka bir yol tavsiye edeceğim: Diyelim ki bir ay müddetle şehrinizdeki tenkidçilerin pek çoğunu okudunuz, bahsettikleri filmlerin hepsini gördünüz. Hiç şüphesiz bunların arasında fikirleri sizinkiyle taban tabana zıt bir sürü tenkidçi bulunacaktır. Size tavsiyem: Bu tenkidçileri devamlı olarak takip ediniz, yazdıklarının tamamiyle aksini yapınız, bu sayede hiçbir vakit büyük bir hataya düşmezsiniz.

mecmuasında çıkan yazılarının tamamını. 1941 - 1948 arasında "Time"da çıkan sinema tenkidlerinin bazılarını ve bunların dışında kalan birkaç yazısını daha bir araya getiriyor. Aynı zamanda senaryocu ve bir iki filmde aktör olarak da çalışan Agee, sinema tenkidciliğinden yana epey fakir olan Amerikada en iyi tenkidci olarak sayılmaktaydı. Bu bakımdan kitap, herhangi bir "toplama" olmaktan daha mühim bir mâna taşımaktadır.

Bazin'in tenkidlerini bir araya getirip neşreden "Editons du Cerf"in "Yedinci Sanat" serisi bu mevsimi otuzuncu kitabına ulaştı. Jacques Sicler ile André Labarthe, "Images de la Science - Fiction" ile son yıllarda gittikçe artan "science - fiction" filmlerinin bir bilançosunu çıkarıyorlar. Sinemanın kurucularından Méliès'nin eserleriyle başlıyan ve Jules Verne'den adaptasyonlarla aya kadar beyaz perdede de birkaç kere seyahat eden sinemacıları ele alan kitap, perdedeki hayalin gerçek haline geçtiği hâdiseyle, 14 Ekim 1957 de ilk suni peykin -Sputnik- atılışıyla sona ermektedir. Henri Agel'in yine aynı seride çıkan "Miroirs de l'insolite dans le cinéma français" adlı eseri, Fransız sinemasında acayiplik, tuhaflık, alışılmışa aykırılık cereyanlarını ele alıyor. Patrice Hovald'ın "Le néo - réalisme italiene et ses créateurs"ü ise adının vaadettiğini verebilen bir eser değil. Sinema üzerine en geniş ve en sağlam yayınları yapan İtalyanların meydana getirdiği bu cereyanı incelerken bir tek İtalyan yazarına ve incelemesine dayanmamak gibi sakat bir yol tutturmuş, buna karşılık çeşitli Fransız mecmua ve gazetelerinden devşirilmiş bir sürü parçalara yer vermiş.

Yasak kitaplar

Son bir iki yılın "moda"sı, sinemanın çeşitli mevzuları üzerine bol resimli, az metinli albümler hazırlamaktır. 1956 - 1957 mevsiminde Lo Duca'nın "L'Erotisme au Cinéma"sı ile başlıyan bu kitapçılık cereyanı, daha gelişmiş şekilde sürüp gitmektedir. Lo Duca, bu mevsim buna "La Technique de l'érotisme"i, Pierre Billard ise "Vamps"ı kattı. Lo Duca'nın ilk kitabı, memleketimize iki yıl önce basıldığı vakit gelip satılacağı kadar satıldıktan sonra, bundan iki ay kadar önce her nedense yasak kitaplar listesine alındı. Doğrusu aradaki uzun zaman, bir mahzuru varsa işin işten geçmesi gibi hususlar bir yana, Lo Duca'nın kitabının neresinin müstehcen olduğunu, niye yasak edildiğini anlamak çok güçtür. Hele içindeki resimlerden en "açık" sayılabilecek olanlarının iki yıl önce gündelik gazetelerde neşredildiği gözönünde tutulursa... Anlaşılan, iki yıl önce AKİS'te kapak klişesi basıldığı vakit altına eklenen "16 yaşından küçüklere yasak" ibaresini ilgililer fazla ciddiye almış olacak. Lo Duca'nın ikinci kitabıyla Billard'ın kitabının da aynı âkıbete uğrayıp uğramıyacağı henüz bilinmemektedir. Bilinen birşey varsa, bu yoldaki yayınların dördüncüsü olan "Le Fantastique au cinéma"nın böyle bir âkıbetten kurtulacağıdır. Zira Michel Laclos'hun hazırladığı bu albümde sadece korku, dehşet filmlerinden, sürrealist filmlerden, science - fiction'lardan sahneler yer almakta, yani King Kong, Dr. Cyclops, Frankenstein... gibi zararsız mahlûklara rastlanmaktadır.

Theda Bara
Vanp'lardan biri

Geçen mevsimlere nispetle bu mevsimin biyografileri hem az, hem de tatmin edici olmaktan uzaktır. Ingrid Bergman'ın menajeri tarafından yazılan "Ingrid Bergman: An Intimate Portrait", Bergman'ın sanatı, filmlerinin tahlilinden çok hususî hayatına ait tefertuat ile -bu arada Bergman ile Rosselini'nin münasebetleriyle- doludur. Homer Croy'un, sinemayı sanat hâline getiren Griffith hakkındaki "Star Maker: The Story of D. W. Griffith"i de yine aynı sakatlıkla mâlûl. Buna karşılık Jean Béranger'nin, son yılların en alâka çekici, en çok tartışmaya yol açan, anlaşılması en güç rejisörlerden biri olan Ingmar Bergman üzerine hazırladığı "Ingmar Bergman et ses films" adlı eseri, doğrudan doğruya Bergman'ın eserlerinden toplanmış dokümanlarla, senaryolarından alınmış geniş parçalarla, "Bergman'cı mitoloji"yi en iyi şekilde açıklıyor.

Yılın en eğlenceli sinema kitabına gelince, bu, Ado Kyrou'nun yazdığı, tanınmış karikatürcü Siné'nin resimlediği "Manuel du parfait petit spectateur" adlı eseridir. Kyrou, ortaya bir çeşit "sinemanın adab-ı muaşeret kaideleri"ni koymuş, sinemanın vitrininden, sinemadan çıkıncaya kadar bir seyircinin karşılaşabileceği çeşitli meseleleri hicivci, keskin bir dille anlatıyor -"Sinema Seyircisine Öğütler" başlıklı yazımıza bakınız-.

Bizdeki 1958 - 1959 mevsimi, tıpkı 1956 - 1957 mevsimi gibi "en verimli" bir mevsim olarak geçti, sinema yayınlarımız arasına iki kitap daha ilâve edildi. Mevsim Nijat Özön'ün "Ansiklopedik sinema sözlüğü" ile başladı, Teoman Aktürel'in Fransız şairi Philippe Soupault'den dilimize çevirdiği "Şarlo" ile kapandı. Bu arada, biri İstanbulda -"Sinema 59", öbürü Ankarada - "Sinema - Tiyatro" yayınlanmağa başlıyan iki aylık sinema mecmuası da sinema yayımlarımızın gelişmesi ümidini arttıran belirtiler olarak ortaya çıktılar.

KİTAPLAR

TURHAN KARİKATÜR ALBÜMÜ

(Turhan Selçuk'un 140 karikatürü. Milliyet Yayınları 3. İstanbul, Yeni Matbaa - 1959 176 sayfa, 5 lira).

Turhan Selçuk, 1947 yılında Aydede mecmuasında siyasi karikatürler çiziyordu. 1949 yılında ilk defa bir günlük gazetede çalışmaya başladı. Taklit çağından sıyrılarak şuurlu bir çalışmanın raylarına oturması bu günlere rastlar. Zaten o sıralarda Avrupa ve Amerika karikatür sanatında 1945'den beri esmeğe başlıyan bir büyük rüzgâr ortalığı bütün bütüne kaplamış, bugünün büyük ustaları -Steinberg, Mose, Ciné, Andre François, Chaval, Emet, Bose, Virgile Partch, Ronald Searle- büyük şöhretlerine ulaşmağa başlamışlardı. Atom çağının sosyal mizacına pek uygun gelen karikatür sanatı insanların yaşadığı her köşeden fışkırıyordu. Bazan bir sinema reklâmında, bazan bir ilâç prospektüsünde, bazan bir lokanta dekorasyonunda, bir gazetenin en mutena köşesinde, bir kitabın kapağında, bir seçim afişinde ve sayılamıyacak kadar çeşitli sahalarda...

Karikatür "kısa" ve "yaygın" bir sanattı. Çizgiler zamanı kıt atom çağı insanının ayağına kadar yürüyor ve bir anda kendisini teslim ediyordu. Bu kadar tesirli bir zevkin rüzgârından harp sonrası Türkiyesi de kendini kurtaramıyacaktı. Nitekim İkinci Dünya Harbi sonunda ulaştırma tansiyonu birdenbire yükselince netice görüldü ve "dessin humoristique" Türk yede dünya çapında hatırı sayılacak mümessilini: Turhanı buldu.

Turhan 1949 yılında Yeni İstanbul gazetesinde sanatının istikametini çizen makaleler yayınladı. O günden bu yana on sene içinde yaptığı iş ustalığını çizdiği yola paralel getirmek olmuştur. Bu ustalığın son karikatür albümünde inkâr edilmez bir üstünlüğe kavuştuğunu görüyoruz.

Turhanın Milliyet yayınları üçüncü kitabında 140 karikatürü yayınlanmış. Bu 140 karikatür üç bölümde takdim edilmiş. Bütün karikatürlerin ortak vasıfları sade -ama basit değil-, teferruatsız -ama eksik değil-, net -ama satıhta değil- olmasıdır. Siyah - beyaz, mevzuun gerektirdiği yerler müstesna, kullanılmamıştır. Çizgilerdeki deformasyon dozu çizgi ustalığının ve mizahi düşüncenin ortak ölçüsüyle düzenlenmiş. Bu deformasyon bize ne bir yadırgama hissi veriyor, ne de bir yabancılık. Mizahi heyecanı yeteri kadar duyuracak, mevzuu bütün ağırlığıyla kafamıza yükleyecek kuvvette. Çizgiler en ufak bir takıntı yapmadan gerekli oluklar içinde yürüyerek bizi sarıyorlar.

Turhan Selçuk

Üstüne yok

Karikatürlerin bir iki tanesini ayırırsak hepsi yazısız. Böylece bizim cemiyetimize ait birkaç esprinin dışında kalanlar milli sınırları aşacak pasaportlarını temin etmiş görünüyorlar. Zaten bu albümde çıkan karikatürlerin büyük bir kısmı vaktiyle Avrupa ve Amerikanın sayılı organlarında neşredilmişlerdir.

Dikkati çeken bir nokta da albümdeki karikatürlerin ilk çıktığı yerin ekseriya Milliyet gazetesi olmasıdır. Bu olay Türkiyede karikatür sanatının kaderinde diğer ülkelerden farklı bir gelişmeyi gösteriyor. Gerçekten Batının büyük tirajlı gazetelerinde bu çeşit espri ve çizgiye rastlanmaz. Oralarda günlük gazetede karikatür çizilirken aktüalitenin icabettirdiği mevzularda ve illustration'a kaçan bir çizgi tekniği ile çalışmak mecburiyeti vardır. Anglo - Sakson günlük gazetelerinin en kuvvetli imzalarında -Cummings, Low- bu geleneği açıkca görmekteyiz. Fransada ise Sennep, Bil gibi imzalar bir yana André François dahi uzun yıllar çalıştığı "Combat" gazetesinde bu teamülü kıramamış, günlük siyasi makalelere paralel yazılı karikatürler yapmıştır. Turhanın büyük tirajlı Milliyet gazetesindeki çalışmaları ise sanat, politika, felsefe mevzularında zaman zaman kalıcı eserler oluyor. Gerek çizgi, gerek mevzu itibariyle halk tabakalarının seviyesi üstünde görülen karikatürleriyle bu kadar geniş bir tesire ulaşabilmesi ve günlük gazete köşesinde kuvvetle aranması Turhanın büyük başarılarından biri sayılmalıdır. Üstelik bugün Turhandan başka siyasi günlüklerde devamlı karikatür çizen imza kalmamış gibidir. Bunun sebebini elbette yeni Basın Kanununun amansız maddelerinde aramak mümkündür. Ama Turhanın devam eden başarısını da çalıştığı müessesenin atmosferiyle birlikte kanuni takyitlerin dar lâbirentlerinde ustalıkla yürüyebilen esprisine bağışlamak yerinde bir görüş olur.

Turhan karikatür albümünü üç bölüme ayırmış. Bu bölümler arasındaki ayrılığı yazıyla anlatabilmek kolay değildir. Ancak şunu söyliyebiliriz ki birinci bölümde insanın tâ kendisi ve psikolojik problemleri ağır basmakta, ikinci bölümde sosyal ve politik atmosfer kesifleşmektedir. Üçüncü bölüm doğrudan doğruya "Politikacının Maceraları"dır. En kısa bölüm budur. Gerek ikinci, gerek üçüncü bölümlerde, değişik gibi görünen politik ve sosyal dalgalanmaların mizah zaviyesinden âdeta değişmez kanunları tesbit edilmiştir. Albümün bütününde ise mitolojiden tarihe, edebiyattan felsefeye, dinden politikaya kadar geniş bir hazırlayıcı zemin üzerine oturtulan çeşitli karikatürlerin bazan acı, bazan çok komik fakat her halde derinlemesine işleyen ve asla satıhta kalmıyan mizahı hissedilmektedir.

Albüm, sahibinin karakterini bütün genişliği ile açıklamaktadır. Atatürk devrinin eğitimiyle yetişmiş bir sanatçının son on yıllık demokrasi fırtınasının bütün çilesine rağmen nasıl sağlam mesnetlere dayandığı ve yıkıcı hicivlerin nasıl cemiyetin hep sahte katlarına çevrildiği sayfa sayfa görünmektedir.

Turhan, son yılların sosyal ve politik hayatında sanatıyla oynadığı rol bir yana, kendi sahasında rakipsiz olduğunu, yıllar süren çok ciddi bir çalışmanın neticesi olan bu albümle toplu bir şekilde ortaya bir daha koymaktadır.

Turhan Karikatür Albümü her çeşit okuyucunun zevkle faydalanabileceği kıymetli bir eserdir.

Doping

Neye yanmalı?..

Geçen haftanın sonunda Pazar günü, sabahın en erken saatlerinde Veliefendi koşu yerindeki söğüt ağaçlarının gölgesinde, sarışın, uzun boylu ve genç bir adam yorucu bir idmandan henüz çıkan ter içindeki safkan arap kır kısrağının boynunu okşarken gözlerinde biriken yaşı güçlükle zaptediyordu. Sarışın, genç at sahibinin adı Kemal Paker idi ve sevgili kısrağı Jet, 1958 ilkbaharında, İzmir yarışlarının ilk haftalarında kazandığı bir yarışta dopingli olarak koşturuldu diye diskalifye edilmişti.

Kemal Paker yarışçılığa yeni girmişti ve Jet, onun tek atıydı. Üstüste parlak yarışlar yapmış ve sahibinin yüzünü güldürmüş, büyük sevgisini kazanmıştı. Fakat bu diskalifye kararı, bütün ümitleri bir anda söndürüyor ve Jetin yalnız yarış değil, damızlık hayatına bile son veriyordu. Ama Kemal Paker, hem atının kabiliyetine inanıyor, hem de ahırındaki personelden emin bulunuyordu. Kim ne derse desin, Kemal Paker, kısrağının muvaffakiyetinde dopingin rolü olamıyacağını söylüyor ve hakkını kanunî yollarla sonuna kadar aramakta azimli görünüyordu. Halbuki, Jetin müebbeten diskalifye edilmesine karar veren Yüksek Komiserler Heyeti de Yarış Nizamnamesinin sarih bir hükmünü yerine getirmenin vicdan rahatlığı içindeydi. Yarıştan sonra mahallî komiserlerin gösterdiği lüzum üzerine Jetin salyası alınmış ve Ankaradaki lâboratuvarda tahlile gönderilmişti. Gelen raporda salyada "Pervetin" bulunduğu yazılıydı. "Pervetin", İkinci Dünya Harbinde Almanların, bilhassa Doğu cephesinde çarpışan askerlerin kudretini arttırmak icin kullandıkları tesirli bir münebbihti ve son zamanlarda yarışlarda doping olarak kullanılması âdeta moda hâline gelmişti. Bu hâl herkesin malûmu olduğu için, Jetin salyasında "Pervetin" çıkması -kısrağın hiç bir ilâca muhtaç olmaksızın yarış kazanabileceği pek iyi bilinmesine rağmen- pek fazla yadırganmadı. Hele Yüksek Komiserler Heyeti, elinde bir de "rapor" olduktan sonra ne diye birçok emsali gibi Jeti de diskalifye etmiyecekti?

Böylece bir kısrağın yarış kariyeri kapanıyor, sahibi, seyisi ve antrenörü de iki sene yarış tesislerine girememe cezasıyla beraber, bir mânevi leke ile boyanıyorlardı. Kemal Paker, ne bu lekeyi, ne de kısrağının yarış hayatından uzaklaştırılmasını boynunu bükerek kabul edecek adam değildi. Devlet Şûrasına başvurdu ve dâva çok uzun safhalardan geçerek Pakerin lehinde neticelendi. Devlet Şûrası, dâvacının taleplerine uyarak yaptığı araştırmalardan sonra ilmî heyetlerin verdiği raporlarla "Pervetin"in bir ata verilmiş olsa dahi, bu hâlin salya muayenesiyle tesbitine imkân bulunmadığına, hiç bir şüpheye yer kalmıyacak şekilde kanaat getirdi. Bu hâl karşısında "salyasında Pervetin bulunduğu için" diskalifye edilen Jet hakkındaki bu kararın iptali, en tabiî bir hukukî neticeydi.

Nedim Ökmen

Lütfen teftiş..

Dâvayı ergeç kazanacağından emin olan ve bu emniyetle kısrağını daima çalıştıran ve yarış idmanı üzerinde tutan Kemal Paker, hem adına sürülen lekeyi temizlemiş olmanın, hem de kısrağını tekrar yarışlara sokmak imkânına kavuşmanın verdiği sevinçle yeniden yarış sahasına döndü ve Devlet Şûrasının verdiği kararı ibraz ederek atını yarışa kaydettirdi. İşte asıl "çapanoğlu" da bundan sonra çıktı.

Başa göre traş... mı?

Ziraat Bakanlığı, yarış hilelerinden belli başlı birini teşkil eden doping hâdisesi karşısındaki yegâne silâhı olan salya muayenesinin bu dâva ile tamamiyle tesirsiz bir hâle gelmesi karşısında hareketsiz kalamadı. Ama en doğru yolu seçtiğini söylememeğe imkân bırakmayan bir davranışı tercih etti: Devlet Şûrasının kararına rağmen, "tashihi karar ve tehiri icra talebiyle Devlet Şûrasına müracaat edeceği" mucip sebebiyle Jet hakkındaki diskalifye kararının fiilen devam ettirilmesini bir telgrafla İstanbul yarış komiserlerine bildirdi. Yumuşak başlı yarış komiserleri de, Devlet Şûrasının kararına değil de, Ziraat Bakanlığının telgrafına itaatı maslahata daha uygun buldular! Jet, kayıtlı olduğu yarışta dahi koşturulmadığı gibi ondan sonraki yarışlara da "komiserler heyetinin kararı ile" kaydedilmedi.

Ortaya çıkan durum ile hukuk mantığını ve kanun saygısını telif etmeğe imkân yoktu. Hem ortada öyle bir emsal vardı ki, Jete yapılan haksızlığa âdeta haykırıyordu: 1956 yılında Ziraat Bankası Koşusunu kazanan safkan İngiliz Santa Lucia da dopingli koşturulduğu iddiası ile diskalifye edilmiş, sahibi Devlet Şûrasına başvurarak kısrağına verildiği iddia edilen ilâcın salya muayenesiyle tesbitinin imkânsız olduğunu ispat etmiş ve karar iptal olunmuştu. Santa Lucia bu mevsimin başından beri yarışlara iştirak ediyordu. Ama Jete ve Kemal Pakere gelince, nizam değişiyordu! Ortaya çıkan bu yeni durumun yarışlara hâkim olan keşmekeşle tam bir ahenk hâlinde bulunduğu şüphesizdi. Büyük paraların döndüğü yarış bahsimüştereklerinde çeşitli hilelerin yapıldığı hakkındaki söylentiler, yarış neticeleri teyit edip duruyordu. Buna karşılık yarışların dürüstlük içinde cereyanını teminle vazifeli heyetler, senede birkaç atı "dopingli kosmuştur" diye diskalifye etmekle veya birkaç jokeyi cezalandırmakla kökü pek derinlerdeki bu derdi hallettiklerini sanıyorlardı.

Devlet Şûrasının Jet hakkındaki kararı, şimdiye kadar yapılan doping muayenelerini ve bu muayeneler neticesinde at sahibi, antrenör, seyis ve atlar hakkında verilen diskalifye cezalarını örtülü bulundukları esrar perdesinin altından gün ışığına çıkarıyordu. Evet, gün ışığına çıkan kocaman bir istifham... Madem ki "Pervetin"in salyada bulunmasına ilmen imkân yoktu, şu halde nasıl oluyordu da birçok at ve atçı "salyada Pervetin çıktığı" iddiasıyla cezalandırılıyordu? İşte Ziraat Bakanlığının asıl üzerinde durması lâzım gelen mesele buydu. Hele "Pervetin"in büyük ahırlara mensup atlardan alınan salyalarda değil de daima küçük çapta yarışçılık yapan kimselerin atlarında çıkması, yapılacak tahkikatın çok daha derinleştirilmesi için kâfi bir sebepti. Bu arada 1956 yazında, gene salya muayenesiyle "dopingli olarak koşturulduğu anlaşılan" William Giraud'nun Cantatrice'inin evvelâ diskalifye edildiği halde, aradan aylar geçtikten sonra "salyanın konulduğu kavanozun çatlak olduğunun anlaşılması" ile yeniden koşmasına izin verilmesi daha o zaman tahkikat mevzuu yapılması gereken bir mühim hâdise idi. Ama vakit, henüz geçmiş sayılmamalıdır ve Ziraat Bakanlığı, yarışların idaresiyle vazifelendirdiği organlarını, sadece şu doping muayeneleri bakımından bir murakabeye tâbi kılmakla yarışlarda nelerin döndüğünü anlıyabilir. Dert, böylece teşhis olunduktan sonra sıra tedaviye gelecektir. Ama gelgelelim, hastalık iyice müzminleştiği için, tedavi teşhis kadar kolay olmıyacaktır.